

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

(आ.व. २०७५/०७६-२०७७/०७८)

सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २, रुकुम (पश्चिम)

(साविक पुर्तिमकाँडा गा.वि.स. वडा नं. १ देखि ३)

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीमा संलग्न संस्थाहरु

आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग

नेपाल सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना
काठमाडौं, नेपाल

तथा

International Fund for Agricultural Development (IFAD)
कृषि विकासको लागि अन्तराष्ट्रिय कोष

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रकृयामा सहजीकरण गर्ने संस्था

रुपान्तरण नेपाल
पो.ब.नं. ७३४५, काठमाडौं
फोन नं. ०१-४९५४९४९

सर्वोच्च न्यायपालिका
गाउँ कार्यपालकालयको कार्यालय
सिम्ली, लुम्बिनी (पश्चिम)
कर्णाली प्रदेश, नेपाल

प. स.: २०७५/०७६

मिति: २०७५/१२/४

च. नं.:

शुभकामना

जलवायु परिवर्तन एक नियमित प्रक्रिया भएतापनि बहादूर औचोगीकीकरण, बन विनाश, बव्यवस्थित शाहीकरण, सबाई साधनको बहादूर प्रयोग आदि जस्ता मानवीय कियाकलापहरूले गर्दा हारितगृह न्यासहरूको उत्सर्जनमा बढ्द भई पूर्वी ताल्ले कम तीव्र भएको तथ्य सर्व विधितै छ। हाल सासारकै प्रमुख समस्याको विषय बनेको जलवायु परिवर्तनको कारणले प्राकृतिक श्रोत मायि निर्भर रहने हायो जस्तो कम विकसित गरीब राष्ट्रहरूका विपन्न समुदायमा अझ धेरै समस्या पार्न देखिन्दै। नेपालका अन्य भू-भागहरूमा जस्तै यस गांगा-मा पनि तापकम र वपाको प्रकृति तथा प्रवृत्ति (अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि) मा परिवर्तन भईरहेको सबै स्थानीयले महशुस गरिएको छन्। समयमा पारी नपर्ने, गर्भी बढ्ने, जाडोका दिनहरू घट्ने, पानीको मुलहरू सुन्ने, आही/पहिरोका घटनाहरू हेरे हुने, बन जंगल तथा खेतबारीमा मियाहा प्रजातीहरू बहने जस्ता प्रकोपहरू हरेक वर्ष बहादूर गईरहेका छन्।

यसै सन्दर्भमा यस गांगा-मा बसोबास गर्ने समुदायको जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि गर्न र जलवायु परिवर्तनवाट प्रभावित समुदाय र घरधुरीहरूको अनुकूलन क्षमताको विकास गर्न वडामा रहेका सबै सरोकारवाला तथा जलवायु परिवर्तनले प्रभावित घरधुरीहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा यस अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गरिएको छ। यस योजनाको कार्यान्वयन पछि प्रभावित घरधुरी र समुदायको अनुकूलन क्षमता विकास गर्न सहयोग पुनरुक्त सावै जलवायु परिवर्तनले पार्न जसर न्यूनिकरण हुने विश्वास लिईएको छ।

यसै सन्दर्भमा यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि गर्ने र जलवायु परिवर्तनवाट प्रभावित समुदाय र घरधुरीहरूको अनुकूलित क्षमताको विकास गर्न गाउँपालिकाका वडा न. १ र २ मा सुदूर स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार भई कार्यान्वयन प्रक्रियामा रहेको जानकारी पाउदा अति नै खुसी भएको छु। सावै यि सुदूर स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरूको तयारीको प्रक्रियामा आर्थिक सहयोग गर्न बन तथा बालावरण मन्वालय अन्तरगतको पहाडी साना किसानका लागी अनुकूलन आयोजना, कार्ययोजना निर्माण प्रक्रियामा सहजीकरण गरी सहयोग गर्ने रुपान्तरण नेपाल र यस प्रक्रियामा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपले सबै व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरूलाई धन्यवाद जापन गर्न चाहान्दूँ।

अन्यमा, यस गाउँपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरू तयार भई कार्यान्वयन प्रक्रियामा रहेकोमा सम्पूर्ण बासिन्दाहरूलाई बधाई जापन गर्ने सफल कार्यान्वयनको शुभकामना व्यक्त गर्दूँ।

नर बहादुर पुन

(अध्यक्ष)
 अध्यक्ष

पत्र संख्या: ०७५/०७६
च.नं :

सार्वभौमी गाउँपालिका
२ नं वडा कार्यालय
 गिठाळो, तराई (पश्चिम)
 सार्वभौमी प्रवेशकार्यालय
 वडाकोट, नक्म, (पश्चिम)
 न्युपाली प्रदेश, नेपाल
 २०७३

मिति २०७५/१२/०५

सुदूर स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना सम्बन्धमा !

विश्वब्यापी रूपमा भएका मानवीय क्रियाकलापहरूका कारण पृथ्वीमा तापकम वृद्धि हुन गई पृथ्वीका स्रोतहरूमा प्रतिकूल प्रभावहरूका कारणले गर्दा प्रत्यक्ष रूपमा मानिसलाई असर परिरक्षेको छ । विश्वब्यापी रूपमा भईरहेको जलवायु परिवर्तनको असरहरूको अध्ययनको क्रम चल्दै आउँदा अन्तराप्तिय बहसको रूपमा विभिन्न संगठन तथा सम्मेलनहरूबाट प्राप्त उपलब्धीहरूलाई हेर्दा जलवायु परिवर्तनको असर तथा प्रभावको क्षेत्रमा सङ्कटमा परेका संरचना तथा स्रोतहरूमा सुधार ल्याउन सकिने जस्ता आशायोग्य काम पनि भईराखेका छन् । जलवायु परिवर्तनको कारणले आउने असर तथा प्रभावहरू एकै कसैले सामना गर्न तथा न्युनीकरण गर्न सक्ने अवस्था हुँदैन सामुहिक र सान्क्षा अवधारणामा काम गरेर मात्र यो सम्भव देखिन्दछ ।

यसै सन्दर्भमा राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रमको अध्ययन अनुसार उच्च जोखिममा रहेको रुक्म जिल्लाको अति उच्च जोखिममा रहेको साधिकको पुर्तिमकाँडा गा.वि.स. मा नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमको सहयोगमा स्थानीय अनुकूलन रहेको साधिकको पुर्तिमकाँडा गा.वि.स. मा नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमको सहयोगमा स्थानीय अनुकूलन स्तर कम गर्न केही सहयोग भएता पनि अर्कै यस कार्ययोजना तथारी गरी कार्यन्वयन समेत भई समुदायको संकटासान्नता स्तर कम गर्न केही सहयोग भएता पनि अर्कै यस प्रयासको जरूरी भएकाले जिल्ला स्तरीय सरोकारवालाहरूको बैठक तथा गाउँ कार्यपालिकाको बैठकबाट छानौट भएको यस वडामा बसोबास गर्ने समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि गर्ने र जलवायु परिवर्तनबाट प्रत्यक्ष प्रभावित समुदायको अनुकूलन क्षमता बिकास गर्ने यस वडाका सबै सरोकारवाला र जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित घरधुरीहरूको सहभागितामा यस सुदूर स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यस कार्ययोजनाको कार्यन्वयन परिवृद्धि प्रभावित समुदाय तथा घरधुरीहरूको अनुकूलन क्षमताको विकास पुग्ने आशा लिएको छु ।

यस सुदूर स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण प्रक्रियामा सहयोग गर्ने नेपाल सरकार वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तरगतको पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, योजना निर्माण प्रक्रियामा सहाजिकरण गरी सहयोग गर्ने रूपान्तरण नेपाल साथै योजना तथारी प्रक्रियामा संलग्न सबै व्यक्ति तथा संग संस्था प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दै यस कार्ययोजनाको कार्यन्वयन प्रक्रियामा समेत सबै सरोकारवाला सहयोगी निकाय, संघ संस्थाहरूको सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा गर्दछु । धन्यवाद ।

ना. आ. अध्यक्ष

संक्षिप्त शब्दावलीहरू

संक्षिप्त रूप (नेपालीमा)	संक्षिप्त रूप (अंग्रेजीमा)	विस्तृत रूप (नेपालीमा)	विस्तृत रूप (अंग्रेजीमा)
	ASHA	पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	Adaptation for Smallholders in Hilly Areas
	IFAD	कृषि विकासको निम्ति अन्तराष्ट्रिय कोष	International Fund for Agriculture Development
सा.व.	CF	सामुदायिक वन	Community Forest
सा.व.उ.स.	CFUG	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	Community Forest User Group
जि.स.स.	DCC	जिल्ला समन्वय समिति	District Coordination Committee
	GIS	भौगोलिक सूचना प्रणाली	Geographic Information System
गा.वि.स.	VDC	गाउँ विकास समिति	Village Development Committee
गा.पा.		गाउँपालिका	Rural Municipality
न. पा.		नगरपालिका	Municipality
लापा	LAPA	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	Local Adaptation Plans for Action
नापा	NAPA	राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम	National Adaptation Programme of Action
	LGCDP	स्थानीय सु-शासन तथा समुदाय विकास कार्यक्रम	Local Governance and Community Development Programme
स. ग्रा. ले .	PRA	सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखा	Participatory Rural Appraisal
लैससास	GESI	लैंगिक समानता तथा समाजिक समावेशकरण	Gender Equality and Social Inclusion

शब्दावलीहरू:

1. Weather (मौसम):

पृथ्वीको वायुमण्डलमा हरेक दिन परिवर्तन भई रहने तापक्रम, वर्षा, वायुको चाप, आद्रता आदिको अवस्थालाई मौसम भनिन्छ। यो प्रत्येक दिन, हप्ता र महिनामा परिवर्तन भईरहन्छ।

2. Climate (जलवायु वा हावापानी):

लामो अवधिको (करिव ३० वर्ष) मौसमको सरदर अवस्थालाई जलवायु भनिन्छ। सामान्यतया जलवायु स्थान, ऋतु विशेष अनुसार स्थिर रहन्छ। यसका सूचकहरू (Parameters) मौसमको जस्तै हुन्।

3. Climate Change (जलवायु परिवर्तन):

लामो समयको अन्तराल एवं दीर्घकालिन अवधिमा जलवायुका विभिन्न तत्वहरूमा भएको औसत परिवर्तनलाई जलवायु परिवर्तन भनिन्छ। पृथ्वीको सन्तुलन खल्वलिने गरी हजारौ वर्ष देखि मानवले महशुस गर्दै भोग्दै र बुझ्दै आएको जलवायुमा हुने फरक तथा बदलावलाई नै जलवायु परिवर्तन भनिन्छ।

4. GHGs (हरित गृह ग्याँस):

Green House Gases-GHGs (हरितगृह ग्याँसहरू): वायुमण्डलमा विश्वव्यापी रूपमा तापक्रम उष्णीकरण र जलवायु परिवर्तनको लागि जिम्मेवार रहेका ग्याँसहरूलाई हरितगृह ग्याँस भनिन्छ। क्योटो अभिसन्धि १९९७ को अनुसूची १ अनुसार हरितगृह ग्याँस अन्तर्गत कार्बनडाईअक्साईड (CO_2), मिथेन (CH_4), नाईट्रो अक्साइड (N_2O), हाईड्रोफ्लोरो कार्बन (HFC), परफ्लोरो कार्बन (Perfloro Carbons (PFC), सल्फर हेक्जाफ्लोरोआईड (Sulphur Hexafluoride (SF_6) गरी ६ किसिमका ग्याँसहरू पर्दछन्। कतारको दोहामा सम्पन्न COP ले नाइट्रोजन ट्राईफ्लोरोआईड (NF_3) लाई थप गरेकोले हरितगृह ग्याँसको संख्या ७ पुगेको छ।

5. UNFCCC (जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि):

United Nations Framework Convention on Climate Change (जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय प्रारूप महासन्धि): सन् १९९२ मा ब्राजिलको रियो दि जेनेरियामा भएको पृथ्वी सम्मेलनबाट स्थापना भएको संयन्त्र हो। विश्वका विभिन्न राष्ट्रहरूले विश्वमा जलवायु परिवर्तन भइरहेको महशुस गरेर त्यसलाई सम्बोधन गर्न यो महासन्धि पारित गरिएको हो। यसलाई १९६ देशहरूले अनुमोदन (Ratify) गरेका छन् भने सन् १९९४ देखि यो कार्यान्वयनमा आईरहेको छ। यस महासन्धिको मुख्य उद्देश्य वायुमण्डलमा रहेका हरितगृह ग्याँसहरूलाई प्रतिवद्धता अनुसारको मात्रामा निश्चित समयभित्र स्थिर राख्नु रहेको छ।

6. COP (पक्षधर राष्ट्रहरूको सम्मेलन):

Conference of Parties: पक्ष (सदस्य) राष्ट्रहरूको सम्मेलन भन्नाले UNFCCC का पक्ष देशहरूको सम्मेलनलाई जनाउँछ। यो UNFCCC को सबैभन्दा शक्तिशाली निकाय हो र यो सम्मेलन प्रत्येक वर्षको अन्तिर नोभेम्बर डिसेम्बर महिनाहरूमा हुने गर्दछ।

सन् १९९७ मा जापानको क्योटोमा भएको COP 3, सन् २००७ मा इन्डोनेसियाको बालीमा भएको COP 13, सन् २००९ मा डेन्मार्कको कोपेन्हेगनमा भएको COP 15 र फ्रान्सको पेरिसमा सन् २०१५ मा भएको COP 21 सम्मेलनहरू विशेष चर्चामा र महत्वपूर्ण रहे। सन् २०१८ को डिसेम्बरमा पोल्याण्डमा COP 24 अर्थात चौबिसौ सम्मेलन सम्पन्न भयो जस्मा पेरिस सम्झौता सम्बन्धी महत्वपूर्ण निर्णयहरू भएका छन्।

7. IPCC (जलवायु परिवर्तन सम्बन्ध अन्तरसरकारी समूह):

Intergovernmental Panel on Climate Change: जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रमा कार्यरत वैज्ञानिकहरुको अन्तराष्ट्रीय संयन्त्र हो । संसारका विभिन्न राष्ट्रहरुबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी स्वयम्सेवीको रूपमा हजारौ वैज्ञानिकहरु यसमा आवद्ध छन् । यो सन् १९८८ मा स्थापित अन्तरदेशीय समूह अर्थात अन्तरसरकारी नियोग हो जसले मानव शृंजित जलवायु परिवर्तनका असरहरुबाटे मूल्याङ्कन गर्दछ । यसले सन् २००७ मा नोबेल पुरुस्कार समेत पाएको थियो । यस Panel बाट प्रकासित प्रतिवेदन नै आधिकारिक मानिन्छ । यस्तै अति कम विकसित देशहरूले पनि राष्ट्रीय संचार प्रतिवेदन (National Communication Report) प्रकाशित गर्दछन् । नेपालले हालसम्म दोश्रो प्रतिवेदन प्रकासित गरि सकेको छ ।

8. Adaptation (अनुकूलन):

जलवायु परिवर्तनका विद्यमान र सम्भावित असरहरुसँग जुध्न गरिने उपायहरु नै अनुकूलन हो । जस्तो गर्मी ठाँउहरुमा घरमा बढी र ठूला भूयालहरु बनाउनु, बाढी आउँछ भनेर घरको जग अग्लो बनाउनु । यो परिवर्तित वातावरणमा आफ्नो अस्तित्वलाई निरन्तरता दिन गरिने प्रक्रिया हो । मानव सन्दर्भमा अनुकूलन अन्तर्गत परिवर्तित वातावरणमा अनुकूलित हुन सकिने क्रियाकलापहरु पर्दछन् ।

9. Mitigation (न्यूनीकरण):

हरितगृह र्यास उत्सर्जनमा कटौति गरी वा वायुमण्डलमा भएको अधिक कार्बनलाई अवशोषण सञ्चिति क्षमतामा अभिवृद्धि गराई वायुमण्डलमा थप हरितगृह र्यास थुप्रन रोक्ने कार्यहरुलाई नै उत्सर्जन न्यूनीकरण भन्ने गरिन्छ ।

10. NAPA (राष्ट्रीय अनुकूलन कार्यक्रम):

National Adaptation Programme of Action (राष्ट्रीय अनुकूलन कार्यक्रम): सन् २००१ मा मोरोकोको माराकेस शहरमा आयोजना गरिएको पक्षधर राष्ट्रहरुको सातौं सम्मेलन (COP 7) मा भएको सम्झौता अनुरूप अनुकूलनको मसौदा आएको हो । कम विकसित मुलुकहरूले जलवायु परिवर्तनका कारणबाट शृंजित जोखिमहरु आंकलन गरी तत्कालै गर्नुपर्ने अनुकूलनका कार्यक्रमहरु पहिचान गरी प्राथमिकीकरण गरी नापा बनाएको खण्डमा विकसित मुलुकहरूले सहयोग गर्ने प्रतिवद्धता अनुसार नेपालमा पनि वातावरण मन्त्रालयले सन् २०१० मा यो तयार गरेको छ ।

11. LAPA National Framework (स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रीय संरचना)

Local Adaptation Plans for Actions National Framework: (स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रीय संरचना) NAPA ले पहिचान गरेको कार्यक्रमहरुलाई समुदाय तहसम्म पुऱ्याउनका लागि नेपाल सरकार वातावरण मन्त्रालयले यो राष्ट्रीय संरचना LAPA National Framework तयार गरेको छ । यो वि.सं. २०६८ मा अनुमोदन भई कार्यान्वयनमा आईरहेको छ । यसै संरचना अनुसार तयार गरिएको स्थानिय स्तरको अनुकूलन कार्ययोजनालाई LAPA भनिन्छ ।

12. Gender Equality (लैंगिक समानता)

महिला तथा पुरुषबीच सबै पक्ष र तहहरुमा बराबर अवसर र बराबर लाभ हासिल भएको अवस्थालाई नै लैङ्गिक समानता भनिन्छ ।

13. Gender Integration (लैंगिक समायोजन)

लैंगिक समायोजन भन्नाले परियोजनाको निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन चरणहरूमा लैंगिक असमानता र भिन्नतालाई पहिचान गरि सम्बोधन गर्ने प्रक्रियालाई बुझाउँछ ।

14. Reproductive Role (पारिवारिक/प्रजनन् भुमिका)

यस कार्यअन्तर्गत दुई किसिमका घरायसी कामहरू पर्दछन् । (१) जैविक जस्तै : बच्चा जन्माउने र (२) सामाजिक जस्तै : बच्चाहरूको स्याहार गर्ने, भान्साको काम, बजार जानु, परिवारको स्वास्थ्यको हेरिचार एवं अन्य घरायसी कार्यहरू गर्ने जुन कार्यको मान्यता कम हुन्छ र आम्दानी पनि हुदैन । यस्ता काममा बढी श्रम र समय लाग्छ । महिला तथा बालिकाहरूले नै प्राय यस्ता काम गर्ने गर्दछन् ।

15. Vulnerability (सङ्खटासन्तता)

जलवायु परिवर्तनका कारण सिर्जना भएका जोखिम, खतराका प्रतिफल प्रभाव आदिसँग जुध्न सक्ने हैसियत वा क्षमतामा कमी आएको अवस्थालाई सङ्खटासन्तता भनिन्छ ।

16. GIS (भौगोलिक सूचना प्रणाली)

Geographic Information System: (भौगोलिक सूचना प्रणाली): यो प्रणाली यसरी बनाइएको हुन्छ जसबाट भौगोलिक तथ्यांक तथा सूचनालाई लिने (Capture), जम्मा गर्ने (Store), मिलाउने (Manipulate), विश्लेषण गर्ने (Analyze), व्यवस्थापन गर्ने (Manage) र प्रस्तुत गर्ने (Present) गरिन्छ ।

17. Sensitivity (संवेदनशीलता)

जलवायु परिवर्तनको कारणले कुनै पनि प्रणालीलाई सकारात्मक वा नकारात्मक रूपमा पार्ने प्रभावको परिणाम वा अवस्थालाई संवेदनशीलता भनिन्छ ।

18. Adaptive Capacity (अनुकूलन क्षमता)

जलवायु परिवर्तन वा अन्य वातावरणीय समस्याहरूसँग अनुकूलन हुन सक्ने क्षमतालाई अनुकूलन क्षमता भनिन्छ । अनुकूलन क्षमता समुदायको आर्थिक स्रोतहरू, प्रविधिहरूमा पहुँच, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सूचनाहरूमा पहुँच, सूचनाहरूको उपयोग गर्न सक्ने क्षमता, संस्था र स्रोतको न्यायोचित वितरणसँग सम्बन्धित हुन्छ । अनुकूलन क्षमता विकाससँग पनि सम्बन्धित हुन्छ, जस्तै जिति बढी राष्ट्र वा समुदाय विकसित हुन्छ अनुकूलन क्षमता पनि उत्तिनै बढी हुन्छ ।

19. Risk (जोखिम)

जलवायु परिवर्तनका कारण हुन सक्ने हानी, नोक्सानी वा प्रकोपको सम्भावना नै जोखिम हो ।

20. Inclusiveness (समावेशी)

कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रियामा सरोकारवाला व्यक्तिहरू जस्तै महिला, दलित, विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायको सार्थक सहभागिताको निश्चितता गर्नु समावेशी हो ।

सारांश

जलवायु परिवर्तन र यसका प्रतिकूल प्रभावहरु समग्र विश्वकै लागि साभा चुनौतिका रूपमा अगाडि आइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा नेपाल सरकारले पनि यसबाट श्रृंजित तथा भविष्यमा श्रृंजना हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरुसँग अनुकूलित हुन जलवायु परिवर्तन नीति २०६७, जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ एवं स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना २०६८ समेत तयार गरी स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यहरुलाई प्राथमिकता दिई आइरहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकार, बन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गतको पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन (ASHA) आयोजनाले स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यहरुलाई योजनाबद्ध रूपले अधि बढाउन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरी रहेको छ । यसै क्रममा नापाको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ता स्तरीकरण अनुसार मध्यम संकटासन्ता स्तरमा रहेको यस रुकुम (पश्चिम) जिल्लाका सरोकारवालाहरुको गोष्ठीबाट छनौट गरिएको सिम्ली उपजलाधार क्षेत्र अन्तर्गत यस सानीभेरी गाउँपालिकाको वडा नं. २ मा पनि जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावहरु देखा पर्न थालिसकेको सन्दर्भमा स्थानीय सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष एवं सक्रिय सहभागिता र ASHA आयोजनाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग तथा रूपान्तरण नेपालको सहजीकरणमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि नेपाल सरकारबाट स्विकृत स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) को राष्ट्रिय संरचना अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरुको साथै ASHA आयोजनाद्वारा तयार गरिएका भौगोलिक सूचना प्रविधिमा आधारित उप-जलाधार व्यवस्थापन योजना तर्जुमा (Geographic Information System based Sub-watershed Management Planning) तथा सहभागितामूलक परिदृश्य विकास (Participatory Scenario Development) अवधारणाहरु अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरु समेत अवलम्बन गरिएको छ ।

यस कार्ययोजना तयारीका क्रममा यस वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधीहरु, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, वडा सचिव, शिक्षकहरु, समाजसेवीहरु, राजनैतिक दलहरुका प्रतिनिधीहरु, गाउँपालिका अन्तर्गत विषयगत शाखाहरुका कर्मचारीहरु, गरिब, महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका वर्गहरु समेत का स्थानीय समुदाय तथा अन्य बुद्धिजीविहरुको प्रत्यक्ष एवं सक्रिय सहभागिता रहेको थियो । तीन वर्षका लागि तयार गरिएको यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा यस वडामा विद्यमान सामाजिक, मानविय, आर्थिक, प्राकृतिक, भौतिक तथा सामुदायिक श्रोतहरु र जलवायु परिवर्तनबाट श्रृंजित प्रतिकूल प्रभावहरु/प्रकोपहरुको पहिचान तथा लेखाजोखा गर्दै यस वडा र यहाँका घरधुरीहरुको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ता तथा अनुकूलन क्षमता मुल्यांकन गरिएको थियो । सोही मुल्यांकनको आधारमा उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना गर्दै प्रभावकारी अनुकूलन कार्यहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी यो कार्ययोजना तयार भएको थियो । यस कार्ययोजनाको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

विवरण					
कार्यक्षेत्र:	सानी भेरी गाउँपालिका वडा नं. २, साविकको पुर्तिमकाँडा गा.वि.स. वडा नं.१ देखि ३ सम्म				
चारकिल्ला:	उत्तर: सानीभेरी गा. पा. वडा नं. ४, पश्चिम: सोही गा. पा. को वडा नं. ७, दक्षिण : चौरजहारी नगरपालिका र पूर्व: सानीभेरी गा.पा. वडा नं. ७				
क्षेत्रफल:	९१३ हेक्टर				
जनसंख्या (राष्ट्रिय जनगणना, २०६८)	महिला	पुरुष	जम्मा	घरधुरी	वडा नं. २
	१५७ (५६.३%)	७४३ (४३.७%)	१७००	३६६	
साविकको गाविस पुर्तिमकाँडा	ब्रा/क्षे/ठ/स	जनजाति	दलित	अन्य	जम्मा
	१५९१(३१.१%)	२२८३ (४४.५%)	१२२२ (२३.८%)	३१ (०.६%)	५१२७
सहभागितामूलक स्तरीकरण (२०७५) .	महिला	पुरुष	जम्मा		
	१०६६	१०६४	२१३०		
	ब्रा/क्षेत्री/ठ	जनजाति	दलित	जम्मा घरधुरी	वडा नं
	५७ (१६%)	१७० (४७ %)	१३३ (३७%)	३६०	२

विवरण

प्रमुख पेशा / जीविकोपार्जनको आधार:	यस वडाका वासिन्दाको मुख्य पेशा कृषि हो भने रोजगारीको लागि यहाँका मानिसहरु अन्य क्षेत्रहरु अर्थात देशको अन्य भाग, भारत तथा खाडी मुलुकहरुमा जाने गर्दछन् ।

जलवायु परिवर्तनको प्रभाव तथा असर:

- स्थानीय समुदायले गर्मीका दिनहरु करिब २.५ महिनाले बढेको र गर्मीको मात्रा पनि बढेको महशुस गरेका छन् । त्यस्तै जाडोका दिनहरु करिब २ महिनाले घटेको अनुभव गरेका छन् ।
- मनसुनी वर्षाको अवधि २ महिनाले घटेको, हिउँदै वर्षा छिटपुट मात्र हुने गरेको, तुसारो पर्ने दिन २ महिनाले घटेको ।
- बाढी र पहिरोको मात्रा तथा बारम्बारता बढेकोले धन जन तथा कृषि तथा वन क्षेत्रको नोक्सानी ।
- जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरुका समयमा पनि हेरफेर भएकोले रोजगारीको लागि बाहिर जाने प्रवृत्ति बढेको ।
- कृषिकाली, पशुपक्षी तथा मानवमा नयाँ रोगको प्रकोप बढेको ।
- वनमा मिचाहा प्रजातिहरुको प्रकोप बढेको ।
- गुराँस फूल्ने समय र काफल पाञ्च समय करिब १ महिनाले अगाडि सरेको ।

मुख्य प्रकोपहरु	खडेरी, पहिरो तथा भू-क्षय, मिचाहा प्रजाती, मानवरोग, पशुमा रोग			
वस्ती/साविकको वडागत	अति उच्च	उच्च	मध्यम	जम्मा वडा
संकटासन्नता	२	१	३	३
संकटासन्न घरधुरी	अति उच्च (V4)	उच्च (V3)	मध्यम (V2)	न्यून (V1)
संख्या प्रतिशत:	१०८(३० %)	२०० (५६%)	४२(१२ %)	१० (३ %)

कार्ययोजनाको परिकल्पना:

- जलवायु परिवर्तन अनुकूलित उपयुक्त वीउविजन, प्रविधि र उन्नत नश्लको प्रवर्द्धनले गर्दा पशु व्यवसाय तथा कृषि उत्पादनमा वृद्धि भई खाद्य सुरक्षा बढेको हुनेछ ।
- सिंचाई कुलोको मर्मत तथा स्तर उन्नती, पाइप सिंचाई योजनाको निर्माण र साना सिंचाई प्रविधिहरुको प्रयोगले कृषि उत्पादनमा वृद्धि भई स्थानीय समुदायको आत्मनिर्भरता बढेको हुनेछ ।
- विभिन्न भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माणबाट बाढी, पहिरो जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपहरुको असरमा कमी आई स्थानीय समुदायको समानुकूलन क्षमता बढेको हुनेछ ।
- दिगो वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रण तथा वनको हैसियतमा सुधार आएको हुनेछ ।
- स्वच्छ, पिउने पानीको उपलब्धता, व्यवस्थापन, स्वस्थता तथा सरसफाईको साथै वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धनबाट स्थानीय समुदायको स्वास्थ्यमा सुधार र जीवन स्तरमा सुधार आएको हुनेछ ।
- स्थानीय समुदायमा जलवायु परिवर्तन सम्बद्धि चेतना अभिवृद्धि भई यसका प्रभावहरुसँग अनुकूलित हुने र क्षति न्युनिकरण गर्ने क्षमताको विकास भएको हुनेछ ।

योजनाको अवधि:	आ.व. २०७५/७६–२०७७/७८

कार्ययोजनाको प्राथमिकता परेका मुख्य अनुकूलनका कार्यहरू::

- सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तर उन्नती, साना सिंचाई प्रविधि प्रवर्द्धन, प्लाष्टिक घरमा वेमौसमी तरकारी खेती
- रिचार्ज पोखरी निर्माण, पानीका मुहान संरक्षण, खानेपानी टंकी निर्माण, सिंचाई पोखरी निर्माण
- नदि कटान तथा पहिरो नियन्त्रणका लागि वृक्षारोपण, तटबन्ध निर्माण, ग्राविन पर्खाल निर्माण
- सुख्खा सहने तथा रोग किरा प्रतिरोधी प्रजातिहरुको प्रवर्द्धन, बाली उपचार सिविर, माटो परिक्षण सिविर
- नश्ल सुधारको लागि बोका (बोयर) वितरण, भकारो सुधार, बाखको खोर सुधार, पशुपालन सम्बन्धि तालिम, पशु स्वास्थ्य सिविर
- वन व्यवस्थापन, वृक्षारोपण, बायो ब्रिकेट तथा बायोचारको प्रयोग
- खोज तथा उद्धार तालिम, पूर्व सूचना प्रणालीको स्थापना, गोरेटो बाटाको स्तर उन्नती
- सरफाई तथा पोषण सम्बन्धि तालिम, स्वास्थ्य ईकाइको चौकीको सबलिकरण

बिषयगत क्षेत्र अनुसार तीन वर्षको लागि अनुमानित बार्षिक बजेट:

विवरण				
विषयगत क्षेत्र		अनुमानित बजेट रु. हजारमा		
		पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष
१	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	६२०५	६८१५	६२३२.५
२	जलश्रोत तथा उर्जा	४६८४	५९८५	६०६८
३	वन तथा जैविक विविधता	१०१०	१४१०	१११०
४	जलवायु जन्य उत्पन्न प्रकोप	२७७०	३१२०	२१२०
५	जनस्वास्थ्य	२३०	१५०	१२७.५
६	भौतिक पूर्वाधार	६१०५	३१८५	४४७४
७	क्षमता विकास तथा लैससास सम्बन्ध	३५०	६१०	४१०
८	योजना अनुगमन, मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास	२५५	५५	५५
कुल जम्मा		२१६०९	२१३३०	२०५९७
योजना कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने सक्ते निकाय				
सानीभेरी गाउँपालिका, वडा कार्यालय, जिल्ला समन्वय समिति, गाउँपालिका अन्तर्गत विषयगत शाखाहरु, डिभिजन वन कार्यालय तथा सब डिभिजन वन कार्यालय, जिल्ला प्रशासन तथा प्रहरी कार्यालयहरु, साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु, जिल्लामा क्रियाशिल सम्बन्धित दातृ निकायहरु र गैह सरकारी संस्थाहरु आदी				
लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण				
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण प्रकृया तथा कार्यान्वयनमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई मुख्य सवालको रूपमा लिई यस अवधारणलाई सम्बन्धित क्रियाकलापहरुमा समायोजन गरिएको छ।				
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन तथा मुलप्रवाहीकरण				
यस अनुकूलन कार्ययोजनालाई नेपाल सरकारको स्थानिय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रियाका ७ चरणहरु अन्तर्गत वडास्तरीय योजना प्राथमिकरण वैठक, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, एकिकृत योजना तर्जुमा प्रणालीबाट गाउँ कार्यपालिकाको वैठक हुदै गाउँ सभाको वैठकबाट अनुमोदन गरिनेछ। त्यसैगरी अन्य सम्बद्ध सरकारी तथा गैह सरकारी निकायहरुको वार्षिक तथा आवधिक योजनाहरुमा यस कार्ययोजनालाई कार्यान्वयनको लागि समायोजन गरी मुलप्रवाहीकरण गरिने छ।				
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन				
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना उक्त समायोजन प्रकृयाबाट अनुमोदित भई गाउँपालिकाको समन्वयनमा र वडा अध्यक्षको नेतृत्वमा सबै सरोकारवालाहरुबाट स्वीकार्य बहुसरोकारवाला संरचनाबाट कार्यान्वयन गरिनेछ। पहाडी किसानको लागि अनुकूलन आयोजनाबाट सहयोग हुने कार्यक्रममा यस आयोजनाको कार्यान्वयन अनुसार यो योजना कार्यान्वयन हुनेछ।				
अनुगमन तथा मूल्यांकन				
समुदाय तहमा क्रियाकलापहरुको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरु र गाउँपालिका तथा जिल्ला तहमा नतिजा तथा उपलब्धीहरुको विभिन्न वार्षिक समिक्षा, अर्धवार्षिक समिक्षा, फिल्ड अनुगमन आदिको माध्यमबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ।				
क्षमता विकास				
विभिन्न तहमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा अभिमुखीकरण तालिमहरुको साथै विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरु जस्तै कृषि, पशुपालन, वन तथा जैविक विविधता, उर्जा, जनस्वास्थ्य, भौतिक पूर्वाधारमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलित प्रविधिहरु सम्बन्धी क्षमता विकासका क्रियाकलापहरु संचालन गरिने छ।				
यस योजनाको कार्यान्वयनबाट यस सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २ का सम्पूर्ण बासिन्दा खासगरी लक्षित विपन्न, महिला तथा पछाडि पारिएका वर्गहरुको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गरी उक्त परिकल्पनाहरु पूरा गर्नको लागि जम्मा रु. ६,३५,३६,०००/- (अक्षरैपी छ, करोड पैंतीस लाख छत्तिस हजार रुपैयाँ) बराबरको विस्तृत स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ।				

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय	१
१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको परिचय तथा औचित्य	१
१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं आधारहरु	२
परिच्छेद २: उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण तथा वडाको पृष्ठभूमि	३
२.१ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्र रूपम् (पश्चिम)	३
२.१.१ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको भू-क्षयको अवस्था	४
२.१.२ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको पहिरोको अवस्था	५
२.१.३ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको आगलागीका घटनाहरु	७
२.१.४ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको भू-उपयोग समायोजन	७
२.१.५ माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्ध	८
२.२ सानीभेरी गाउँपालिकाको अवस्थिति	९
२.३ सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २ को अवस्थिति	१०
२.३.१ वडाको सामाजिक अवस्था	१०
२.३.२ मानवीय अवस्था	११
२.३.३ आर्थिक क्रियाकलापहरुको अवस्था	११
२.३.४ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था	१२
२.३.५ भौतिक पूर्वाधार तथा सामुदायिक विकास	१३
२.३.६ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था	१३
२.४ वडा स्तरीय उपल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्धको अवस्था	१४
परिच्छेद ३: सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी पद्धति	१५
लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवधारणाको समायोजन	१७
३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि	१८
३.२ जलवायु परिवर्तन संकटासन्तता तथा अनुकूलन क्षमता मूल्यांकन	१८
३.२.१ भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचना तथा नक्शाहरु र तीनको विश्लेषण	१९
३.२.१.१ पहिरोको जोखिम नक्सांकन	१९
३.२.१.२ भू-क्षयको जोखिमको अवस्था	२०
३.२.१.३ भू-उपयोग तथा भू-उपयोग क्षेत्र परिवर्तनको विश्लेषण	२१

३.२.१.४ भू-उपयोग समायोजनको विश्लेषण	२२
३.२.१.५ सानी भेरी गा.पा.वडा नं. २ को नदि, खोला, खोल्सीको विवरण	२३
३.२.१.६ सानीभेरी गा.पा.वडा नं. २ को वन डढेलोको अवस्था	२४
३.३. वैज्ञानिक तथ्य र स्थानीय समुदायको दृष्टिकोणको समायोजन	२४
३.४. सहभागितामुलक जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता विश्लेषण	२४
३.४.१ जलवायु परिवर्तन संकटासन्न घरधुरी	२५
३.४.२ जलवायु परिवर्तनको अवस्था - मौसमी पात्रो	२५
३.४.३ मौसमी तथ्यांक	२९
३.४.४ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा	३०
३.४.५ श्रोत तथा प्रकोप नक्शांकन	३७
३.४.६ जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान	३७
३.४.७ प्रकोपहरूको जोडागत स्तरीकरण	४०
३.४.८ प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण	४०
३.४.९ जीविकोपार्जनका सम्पत्तिहरूको विश्लेषण	४४
३.४.१० वस्ती (साविकका वडाहरू) को संकटासन्नताको अवस्था स्तरीकरण	५०
३.४.११ उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना	५२
३.४.१२ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण	५३
३.५ आवश्यक क्षमता विकासको लेखाजोखा तथा ज्ञान व्यवस्थापन	५९
३.६ लैंगिक विश्लेषण	६०
३.७ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा	६२
३.८ संस्थागत नक्शांकन तथा सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण	९२
३.९ स्थानीय तहको योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन	९४
३.१० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन	९४
३.११ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको प्रगति समिक्षा, अनुगमन तथा मूल्यांकन	९४
सन्दर्भ सामाग्री:	९६
अनुसूचीहरू	९७

चित्र सुची

चित्र १. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको अवस्थिति नक्शा	३
चित्र २. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको सन् १९९७ र २०१७ बीचको भू-उपयोग परिवर्तन नक्शा	४
चित्र ३. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको सन् २०१७ को भू-क्षयको नक्शा	५
चित्र ४. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको पहिरोको नक्शा	६
चित्र ५. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको भू-समायोजन नक्शा	८
चित्र ६. सानीभेरी गाउँपालिकाको नक्शा	१०
चित्र ७. सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको खाका	१५
चित्र ८. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना सुदृढ LAPA पट्टीको समायोजन	१६
चित्र ९. वैज्ञानिक जानकारी र स्थानीय दृष्टिकोणको समायोजन खाका	१७
चित्र १०. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को पहिरो जोखिम क्षेत्रको नक्शा	१९
चित्र ११. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को भू-क्षयको नक्शा	२०
चित्र १२. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को वन विनास क्षेत्रको नक्शा	२१
चित्र १३. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ मा सम्भावित वृक्षारोपण क्षेत्रको नक्शा	२२
चित्र १४. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को भू-उपयोग समायोजन नक्शा	२३
चित्र १५. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ का नदी तथा खोलाको नक्शा	२४
चित्र १६. रुकुम मुसिकोटको कूल वार्षिक वर्षा	२९
चित्र १७. रुकुम मुसिकोटको वार्षिक औषत अधिकतम तापक्रम	२९
चित्र १८. रुकुम मुसिकोटको वार्षिक औषत न्युनतम तापक्रम	३०
चित्र १९. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शा	३७
चित्र २०. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण	४३
चित्र २१. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को बस्तिगत संकटासन्नता नक्शा	५२
चित्र २२. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को संस्थागत नक्शांकन	९२

तालिका सुची

तालिका १. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग क्षेत्रमा परिवर्तन	४
तालिका २. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको भू-क्षयको अवस्था	५
तालिका ३. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको पहिरोको अवस्था	६
तालिका ४. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग समायोजनको अवस्था	७
तालिका ५. माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको स्थानीय निकाय बाहिरको अन्तरसम्बन्ध	८
तालिका ६. माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको स्थानीय निकाय भित्रको अन्तरसम्बन्ध	९
तालिका ७. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को वाली चक्र	१२
तालिका ८. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रक्रियाका सहभागीहरु	१८
तालिका ९. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को भू-क्षयको अवस्था	२०
तालिका १०. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण	२५
तालिका ११. परिवर्तित मौसमी पात्रो	२७
तालिका १२. प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा	३०
तालिका १३. जलवायु परिवर्तनबाटप्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान	३९
तालिका १४. प्रकोपहरुको जोडा स्तरीकरण	४०
तालिका १५. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण	४१
तालिका १६. जीविकोपार्जनका सम्पत्ति तथा श्रोतहरुको विश्लेषण	४४
तालिका १७. प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा वस्ती स्तरीकरण	५१
तालिका १८. वस्ती स्तरीकरणको आधारहरु र कारणहरु	५१
तालिका १९. अनुकूलन उपायहरुको प्राथमिकीकरण	५४
तालिका २०. क्षमता विकास योजना र ज्ञान व्यवस्थापन	५९
तालिका २१. काममा आधारित लैंगिक खाका	६०
तालिका २२. श्रोत साधनमा आधारित लैंगिक विश्लेषण खाका	६१
तालिका २३. लैंगिक विश्लेषणमा आधारित कार्ययोजनाको खाका	६१
तालिका २४. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	६३
तालिका २५. संस्थागत विश्लेषण	९३
तालिका २६. अनुगमन योजना	९५

परिच्छेद १: परिचय

१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको परिचय तथा औचित्य

तिब्र गतिमा बढ्दो औद्योगिकीकरण, वन विनाश तथा वन क्षयिकरण, अव्यवस्थित शहरीकरण, सवारी साधनको बढ्दो प्रयोग जस्ता विभिन्न मानवीय क्रियाकलापहरुका कारणले गर्दा हरितगृह ग्राँसहरुको अत्याधिक उत्सर्जनले जलवायु परिवर्तन भईरहेको तथ्य वैज्ञानिक रूपमा पुष्टि भईसकेको छ । तापक्रममा वृद्धि र वर्षाको प्रकृति तथा प्रवृत्ति (अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खण्डवृष्टि) मा परिवर्तन भईरहेको सबैले महशुस गरिरहेका छन् । समयमा पानी नपर्ने, परेपनि मुसलधारे पर्ने, गर्मी बढ्ने, पानीको मुलहरु सुक्ने, बाढी/पहिरो आउने जस्ता प्रकोपहरु हरेक वर्ष बढ्दै गईरहेका छन् । यसर्थ अहिले जलवायु परिवर्तन संसारकै प्रमुख समस्याको विषय बनेको छ । अभ प्राकृतिक श्रोत माथि निर्भर रहने, भौगोलिक विविधता भएको र संवेदनशील क्षेत्रहरु भएको हाम्रो जस्तो कम विकसित गरीब राष्ट्रहरुमा त यो भन ठूलो समस्याको रूपमा देखा पर्न थालेको छ । यसैले जलवायु परिवर्तनको दृष्टिकोणले संसारमा नेपाल प्रभावित देशहरु मध्य चौथौ स्थानमा पर्दछ ।

यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको कारणबाट शृंजित समस्याहरुलाई सम्बोधन गर्न नेपाल सरकारले विभिन्न पहलहरु गर्दै आईरहेको छ । जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ लागु हुनुको साथसाथै र राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ तयार गरी सोलाई स्थानीय तहमा कार्यान्वयन गर्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना अनुसार स्थानीय अनुकूलन कायायोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा आईरहेको छ । राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) ले जलवायु परिवर्तन संवेदनशील ६ वटा मुख्य क्षेत्रहरु (कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, मानव स्वास्थ्य, जलश्रोत तथा उर्जा, शहरी क्षेत्र तथा पूर्वाधार, वन तथा जैविक विविधता र जलवायुजन्य प्रकोप) पहिचान गरी ती क्षेत्रहरुमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका के-कस्ता उपाय तथा रणनीतिहरु अवलम्बन गर्न सकिन्दै भन्ने स्पष्ट किटान गरेको छ । त्यसै गरी हाल नेपाल सरकारले तयार गरिरहेको राष्ट्रिय अनुकूलन योजनामा थप तीनवटा विषयगत क्षेत्रहरु (पर्यटन, प्राकृतिक तथा संस्कृतिक सम्पदा, सामाजिक समावेशीकरण र जिबिकोपार्जन तथा सु-शासन) को प्रस्ताव गरेको छ ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाका ७ वटा चरणहरु मध्य पहिलो चार चरणहरुको अवलम्बन पछि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको दस्तावेज तयार हुन्छ । जलवायु परिवर्तनको सचेतिकरण पछि समुदायको जलवायु परिवर्तन संकटासन्तता र अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण गरिन्छ । जलवायु परिवर्तनसंगको सम्मुखता, संवेदनशीलता र अनुकूलन क्षमताका आधारहरु तय गरिन्छ । वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत पहाडी साना किसानकालागि अनुकूलन आयोजनाको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग र रूपान्तरण नेपालको सहजीकरणमा यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको हो । जिल्ला स्तरिय सरोकारवालाहरुको गोष्ठीबाट यस सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २ छनौट भएको थियो । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना राष्ट्रिय संरचनालाई मूल्य निर्देशित दस्तावेज मान्दै पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजनाद्वारा अवलम्बन गरिएको उप जलाधार क्षेत्रिय तहको योजना तर्जुमा पढ्ती र सहभागितामूलक परिदृश्य विकास अनुसार यो कार्ययोजना तयार गरिएको हो । यसको तयारी प्रकृयामा निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडा सचिव, शिक्षक, समाजसेवी, स्थानिय राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरु, स्थानिय निकायको विषयगत शाखाहरुको कर्मचारीहरु, महिला, दलित, जनजाति तथा पछाडी परेका वर्ग लगायत अन्य बुद्धिजीविहरुको सहभागितामा थियो ।

यस योजना तयारीको प्रक्रियामा सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २ अन्तर्गत साविकको पुर्तिमकाँडा गा.वि.स.को वडा नं. १ देखि ३ सम्मका साविकका वडाहरु (वस्तिहरु) मा र हालको वडामा गोष्ठीहरु संचालन गरिएको थियो । जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना, जलवायु परिवर्तन संवेदनशील सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखाका विधिहरुद्वारा विश्लेषण, अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान र प्राथमिककरण गरिएको थियो । २०७५ साल माघ ५ देखि ७ गते सम्म संचालित अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठीबाट यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको हो ।

१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य, मान्यता एवं आधारहरु

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको लक्ष्य यस सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २ का स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गरी समानुकूलन समुदायको विकास गर्नु रहेको छ भने यस योजनाको उद्देश्यहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

- स्थानीय समुदायलाई जलवायु परिवर्तन, यसको कारण, यसले समुदायमा पार्ने असर र यससँग जुट्नलाई अपनाउनु पर्ने अनुकूलनका उपायहरु बारे सुसूचित गर्नु,
- जलवायु परिवर्तन सङ्कटासन्न टोल, वस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसरहरु पहिचान गर्नु,
- स्थानीय समुदायले सहज तरिकाबाट आफ्ना आवश्यकताहरु पहिचान गर्न र सोही अनुरूपका अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान तथा प्राथमिककरण गर्नु,
- यस कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरका नियमित योजना निर्माणका प्रक्रियामा समायोजन गर्नु,
- सेवा प्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढंगले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलन कार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाउन / कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नु,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना मुख्य रूपमा भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) प्रविधी तथा सहभागितात्मक ग्रामिण लेखाजोखाबाट गरिएको बस्ति तथा घरधुरीहरुको संकटासन्नता विश्लेषण र विद्यमान परिवेशमा आधारित रहेको छ । यस सानीभेरी गाउँपालिकाको वडा नं. २ जलवायु परिवर्तनसँग संवेदनशील रहेको र ग्रामीण जीविकोपार्जन कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, बन तथा जैविक विविधता, जलश्रोत तथा उर्जा, जलवायुजन्य प्रकोप र ग्रामीण पूर्वाधार, जनस्वास्थ्य जस्ता क्षेत्रहरुमा आधारित रहेको कारण यस कार्ययोजनाले समग्र वडा तथा वडामा रहेका बस्ति तथा घरधुरीहरुको संकटासन्नताको विश्लेषण गरी संकटासन्न क्षेत्रहरु एवं वर्गहरुको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न विशेष जोड दिएको छ । यस कार्ययोजनामा जलवायु परिवर्तनबाट श्रृजित प्रकोप तथा जोखिमहरुबाट प्रमुख रूपमा प्रभावित हुने सामाजिक समूहहरु विशेष गरी महिला, वालवालिका तथा वृद्ध-वृद्धाहरुमा पर्ने असर तथा प्रभावहरु विश्लेषण गर्दै उनीहरु मैत्री कार्यक्रमहरु राखिएका छन् ।

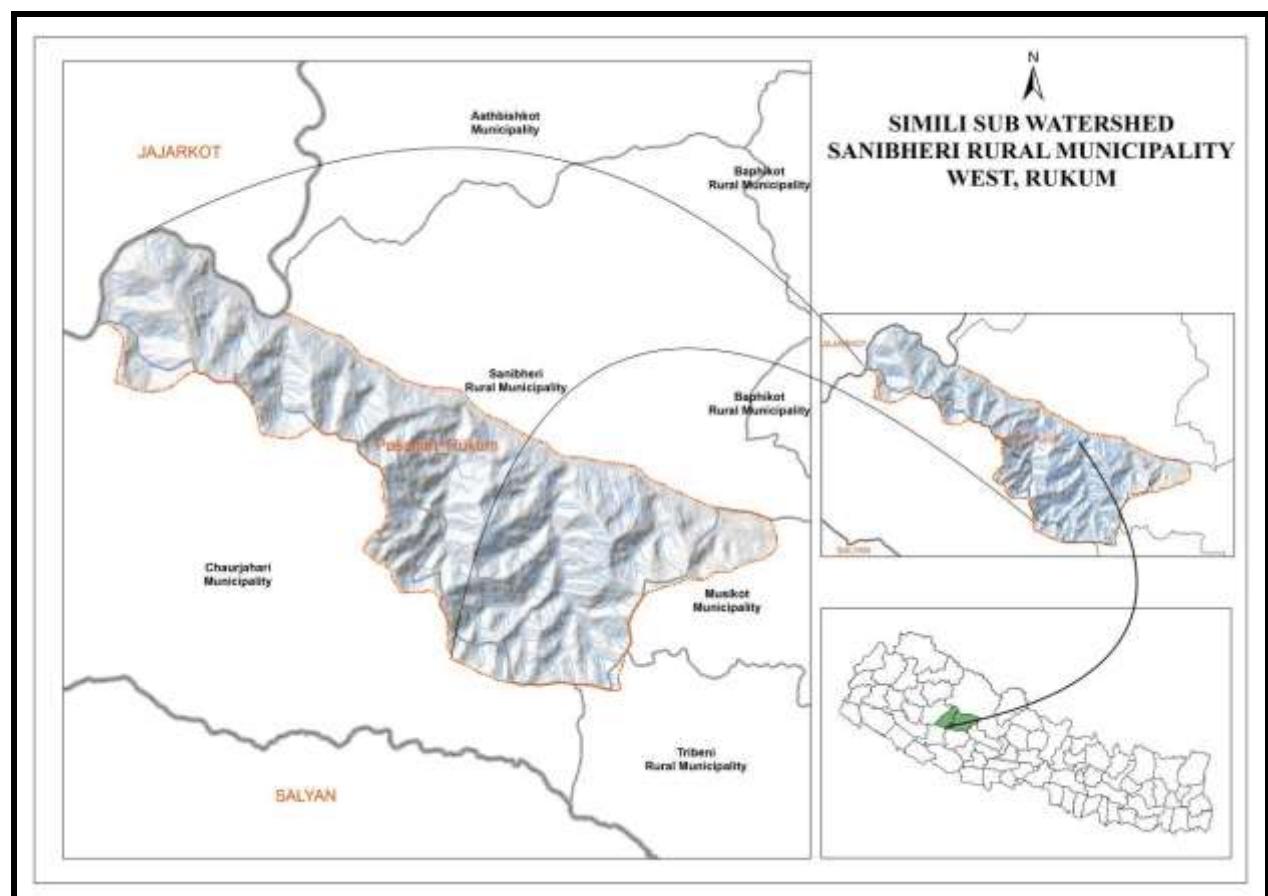
यसरी नै संकटासन्न क्षेत्र र घरधुरीहरुलाई अति आवश्यक र तत्कालै कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अनुकूलनका कार्यहरुलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी उनीहरुलाई लक्षित हुने र थप रोजगारीको सृजना गर्ने कार्यक्रमहरु समावेश गरिएको छन् । यसका साथै लैगिंक तथा सामाजिक समावेशीकरणका मुद्दाहरुलाई विशेष ध्यान दिई कार्यान्वयन गर्न र महिलाहरुको कार्यबोझलाई न्यून गर्न र महिलाहरुको स्वास्थ्य सुधारमा सहयोग पुग्ने विभिन्न प्रविधिहरु उच्च प्राथमिकतामा राखिएको छन् । यसका अतिरिक्त स्थानीय विपद् तथा जोखिम व्यवस्थापन योजनालाई पनि परिपूरक हुने अनुकूलनका कार्यहरु पनि योजनामा रहेका छन् ।

यस योजना स्थानीय निकायका जनप्रतिनिधीहरु तथा कर्मचारीहरु, राजनैतिक दलहरुका प्रतिनिधीहरु, स्थानीय निकाय अन्तर्गत विषयगत शाखाहरुका कर्मचारीहरु, स्थानीय निकायका सम्बन्धित विभिन्न गैह सरकारी निकाय, संघ संस्थाका प्रतिनिधीहरु, गरिब, महिला तथा संकटासन्न घरधुरीहरुको सहभागितामा तयार गरिएको हुँदा यसमा स्थानीय प्राथमिकताहरूले स्थान पाएका छन् । साथै सुदृढ लापा निर्माण मार्गदर्शनले सिफारिश गरेका भौगोलिक सूचना प्रणाली बाट प्राप्त सुचना र सहभागितात्मक विधिहरुमा केन्द्रित रही योजना तयार गएको हुँदा संकटासन्न क्षेत्र र घरधुरीहरुले लाभ पाउने सुनिश्चित छ । यसैकारण यस अनुकूलन कार्ययोजनाले ती संकटासन्न वर्ग र क्षेत्रहरुको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने मान्यता राख्दछ ।

परिच्छेद २: उप-जलाधार क्षेत्रको विवरण तथा बडाको पृष्ठभूमि

२.१ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्र रुकुम (पश्चिम)

सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्र कर्णाली प्रदेशको रुकुम (पश्चिम) जिल्लाको दक्षिण पश्चिममा पर्दछ, जसमा सानी भेरी गाउँपालिका पर्दछ । यो उप-जलाधार क्षेत्र $2^{\circ}13'49.96''$ देखि $2^{\circ}24'24.49''$ देखि पूर्वी देशान्तर र $26^{\circ}36'20.37''$ देखि $26^{\circ}42'45.3''$ उत्तर अक्षांशको बीचमा फैलिएको छ । यस उप-जलाधार क्षेत्रको कूल क्षेत्रफल 560.24 वर्ग किलोमिटर छ । यस उप-जलाधार क्षेत्रको भु भाग 79.3 देखि 209.4 मिटर सम्म फैलिएको छ । साविकका सिम्ली, अर्मा र पुर्तिमकाङ्गा गाउँ विकास समितिहरु अर्थात सानी भेरी गाउँपालिका बडा नं. १, २, ७, ८, ९, १० र ११ हरु यस उप-जलाधारको तल्लो भागमा अवस्थित छन् जहाँ सानी भेरी र ठूली भेरी मिली भेरी नदी भएर बगदछ । यी बडाहरु भएको क्षेत्र लिंदा यस्को क्षेत्रफल 66.9 हेक्टर हुन आउछ । यो क्षेत्र उत्तर पश्चिमतिर फर्केको छ । निम्न खण्डमा यो क्षेत्रको मात्र व्याख्या गरिएको छ । यस उप-जलाधार क्षेत्रको पूर्वमा मुसिकोट नगरपालिका र त्रिवेणी गाउँपालिका, दक्षिणमा चौरभारी नगरपालिका र सल्यान जिल्ला र पश्चिम र उत्तरमा जाजरकोट जिल्ला र आठबीसकोट नगरपालिका पर्दछन् । (श्रोत : भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन प्रतिवेदन रुकुम, पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजना, २०१९)

चित्र १. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको अवस्थिति नक्शा

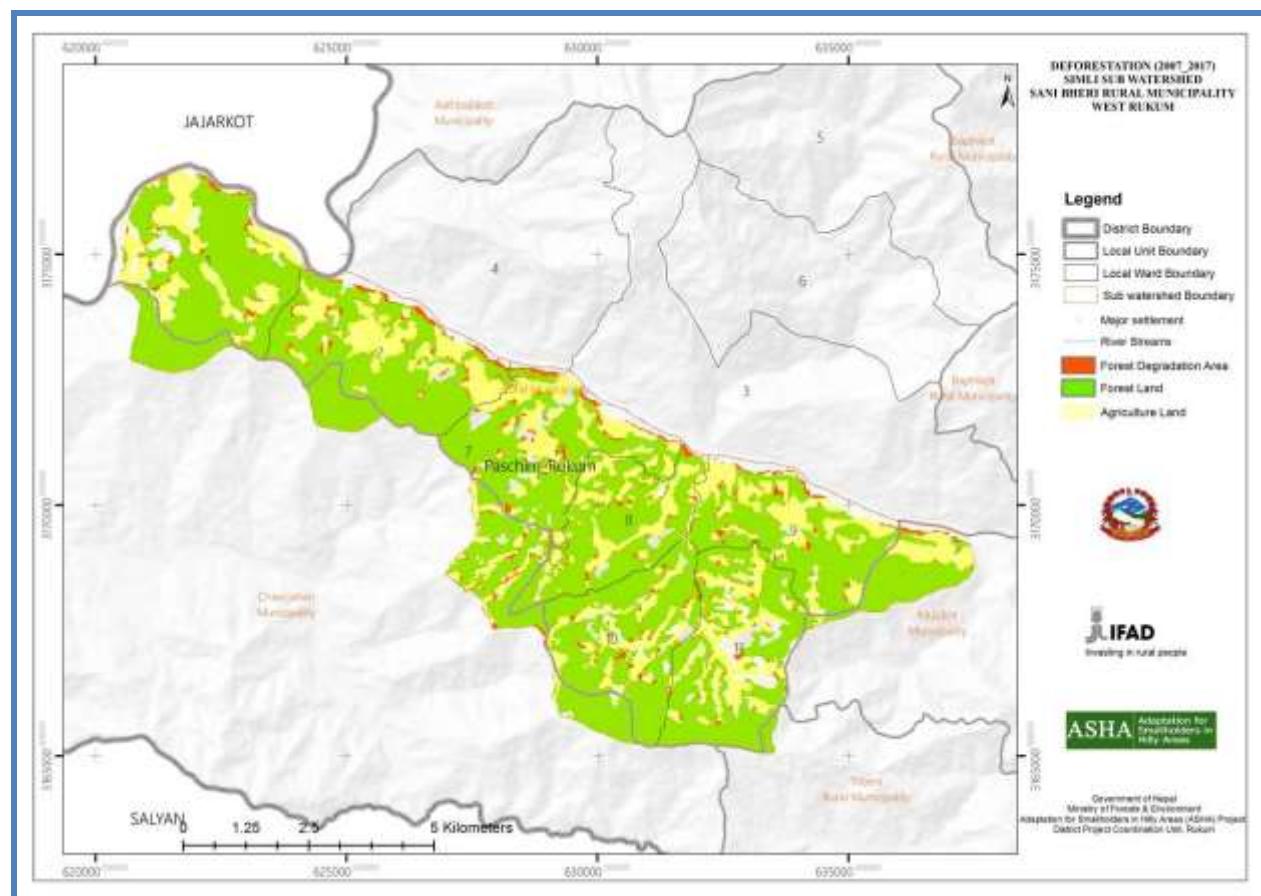
भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित यस सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन रुकुमको प्रतिवेदन अनुसार भु उपयोग क्षेत्र, उपयोगमा परिवर्तन, भु क्षयको अवस्था, पहिरो आगलागिको अवस्थाको व्याख्या तल गरिएको छ ।

यस उप-जलाधार क्षेत्रको भु उपयोग क्षेत्र र सन् १९९७, सन् २००७ र सन् २०१७ को बीचमा भु उपयोगमा आएको परिवर्तनहरूलाई नक्साहरूबाट विश्लेषण गरी निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग क्षेत्रमा परिवर्तन

भू उपयोग वर्ग	सन् १९९७		सन् २००७		सन् २०१७		भू उपयोगको परिवर्तन %		
	वर्ग किमि	%	वर्ग किमि	%	वर्ग किमि	%	१९९७-२००७	२००७-२०१७	१९९७-२०१७
कृषि	१८.७३	२८.३	१७.९०	२७.१	१६.९२	२५.६	-४.४०	-५.५२	-९.६७
वन	३६.५६	५५.३	४४.८६	६७.९	४५.११	६८.३	२२.६८	०.५५	२३.३६
बुट्यान	८.४२	१२.७	०.८३	१.३	१.०६	१.६	-९०.१४	२७.४४	-८७.४३
पानीको क्षेत्र	२.३६	३.६	२.४७	३.७	२.९८	४.५	४.९२	२०.७०	२६.६५
जम्मा	६६.१	१००.०	६६.१	१००.०	६६.१	१००.०			

उक्त तालिका अनुसार सन् १९९७ र २०१७ बीचको २० वर्षको अवधिमा वन क्षेत्र र पानीले ढाकेको क्षेत्र क्रमशः २३.३६ र २६.६५ प्रतिशतले बढेको देखिन्छ भने अन्य क्षेत्रहरु कृषि, बुट्यान क्षेत्रहरु क्रमशः ९.६७ र ८७.४३ प्रतिशतले घटेको देखिन्छ ।

चित्र २. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको सन् १९९७ र २०१७ बीचको भू-उपयोग परिवर्तन नक्शा

२.१.१ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको भू-क्षयको अवस्था

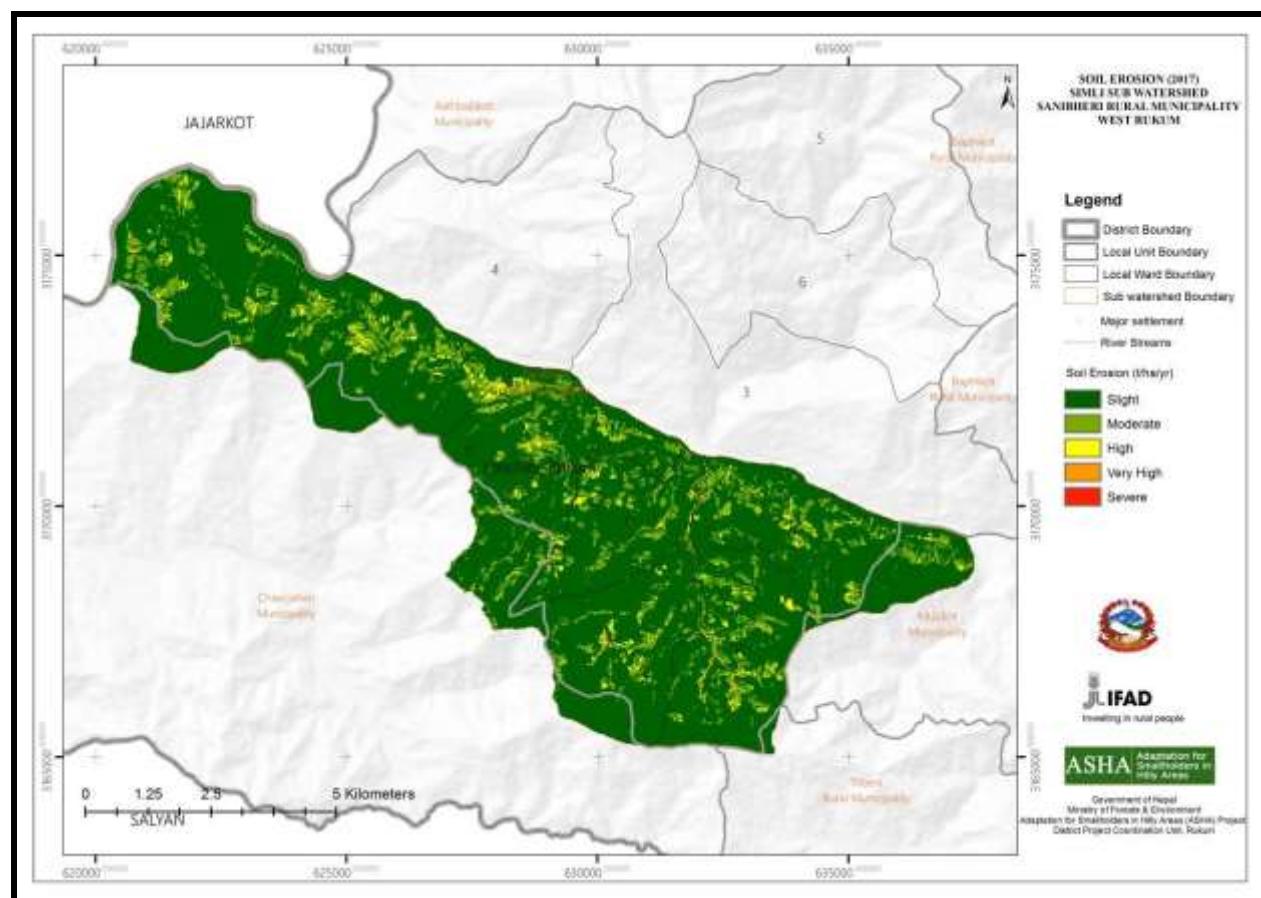
विभिन्न अवधि जस्तै सन् १९९७, सन् २००७ र सन् २०१७ को भौगोलिक सूचना प्रणालीको आधारमा तयार गरिएका भू क्षयको अवस्थाको नक्साहरूलाई विश्लेषण गरी नतिजाहरूलाई निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । सन् २०१७ मा औसत भू क्षय दर सबै भन्दा बढी कृषि क्षेत्रबाट भएको देखिन्छ भने त्यस पछि क्रमशः बुट्यान, वन र पानीले ढाकेको

क्षेत्रवाट भएको देखिन्छ । यस अवधिमा जम्मा औसत ६.५७ टन प्रति हेक्टर प्रति वर्ष भू क्षयको दर देखिन्छ । उक्त अवधिहरुमा क्रमशः ९५.७, ८९.३४ र ८३.७४ टन वार्षिक भू क्षय भएको देखिन्छ । (श्रोत : भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन प्रतिवेदन रुकुम, पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, रुकुम, २०१९)

तालिका २. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको भू-क्षयको अवस्था

भू उपयोग वर्ग	भू क्षेत्र (वर्ग कि.मि.)			वार्षिक भू क्षय (००० टन)			औसत भू क्षय दर (टन/हे./वर्ष)		
	१९९७	२००७	२०१७	१९९७	२००७	२०१७	१९९७	२००७	२०१७
कृषि	१८.७३	१७.९०	१६.९२	७१.५१	६८.३९	६१.६२	३.२८	३.२८	३.१३
वन	३६.५६	४४.८६	४५.११	१६.४५	२०.२८	२०.९८	०.३८	०.३९	०.४०
बुट्यान	८.४२	०.८३	१.०६	७.७१	०.६३	०.९८	०.७८	०.६६	०.७९
पानीको क्षेत्र	२.३६	२.४७	२.९८	०.०३	०.०४	०.१६	०.०१	०.०१	०.०५
जम्मा	६६.०६	६६.०६	६६.०६	९५.७	८९.३४	८३.७४	४.४५	४.३४	४.३७

निम्न नक्सामा संकेत अनुसार (कम, मध्यम, उच्च, अति उच्च, संवेदनशील) विभिन्न रंगले भू क्षयको दर देखाईएको छ ।

चित्र ३. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको सन् २०१७ को भू-क्षयको नक्शा

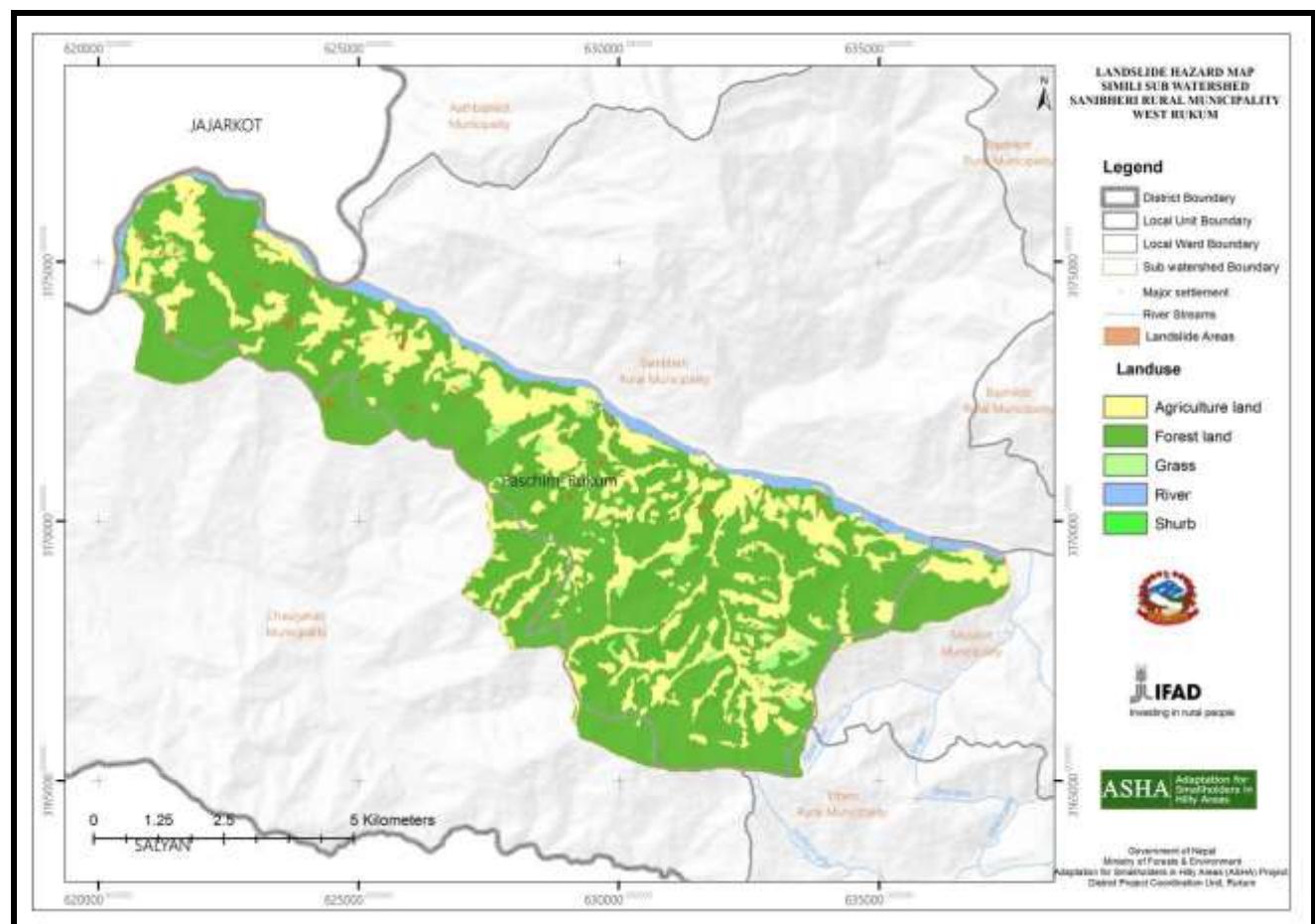
२.१.२ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको पहिरोको अवस्था

भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन प्रतिवेदन रुकुमको अनुसार निम्न तालिकामा पहिरो संख्या र क्षेत्रफल देखाईएको छ । निम्न पहिरोको नक्साको अध्ययन गर्दा सिम्ली उप जलाधार क्षेत्र भित्र पने सानी

भेरी गाउँपालिकाको ११ वटा वडाहरु मध्ये ७ वटा वडाहरुमा निम्नानुसार पहिरो गएको देखिन्छ । वडा नं १ र २ मा बढी पहिरो अर्थात ३४ र २७ वटा पहिरो गएको देखिन्छ । जस्को क्षेत्रफल क्रमशः ९.५ र ७.४ हेक्टर छ ।

तालिका ३. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको पहिरोको अवस्था

क्र. सं.	हालको वडाहरु	पहिरोको संख्या	पहिरोको क्षेत्रफल
१	१	३४	९.५
२	२	२७	७.४
३	७	९	२.८
४	८	७	१.४
५	९	१०	१.१९
६	१०	६	०.६
७	११	८	१.३
जम्मा		१०१	२४.१९

चित्र ४. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको पहिरोको नक्शा

२.१.३ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको आगलागीका घटनाहरू

सन २००० देखि २०१७ सम्मको यस उप जलाधार क्षेत्रमा आगलागीका घटनाहरूको विश्लेषण गर्दा कुनै पनि उल्लेखनिय घटनाहरू घटेको देखिएन तथापि ऐतिहासिक समय रेखा विधि प्रयोग गर्दा छलफलबाट आएका आगलागीका घटनाहरूलाई त्यसै खण्डमा वर्णन गरिएका छन्।

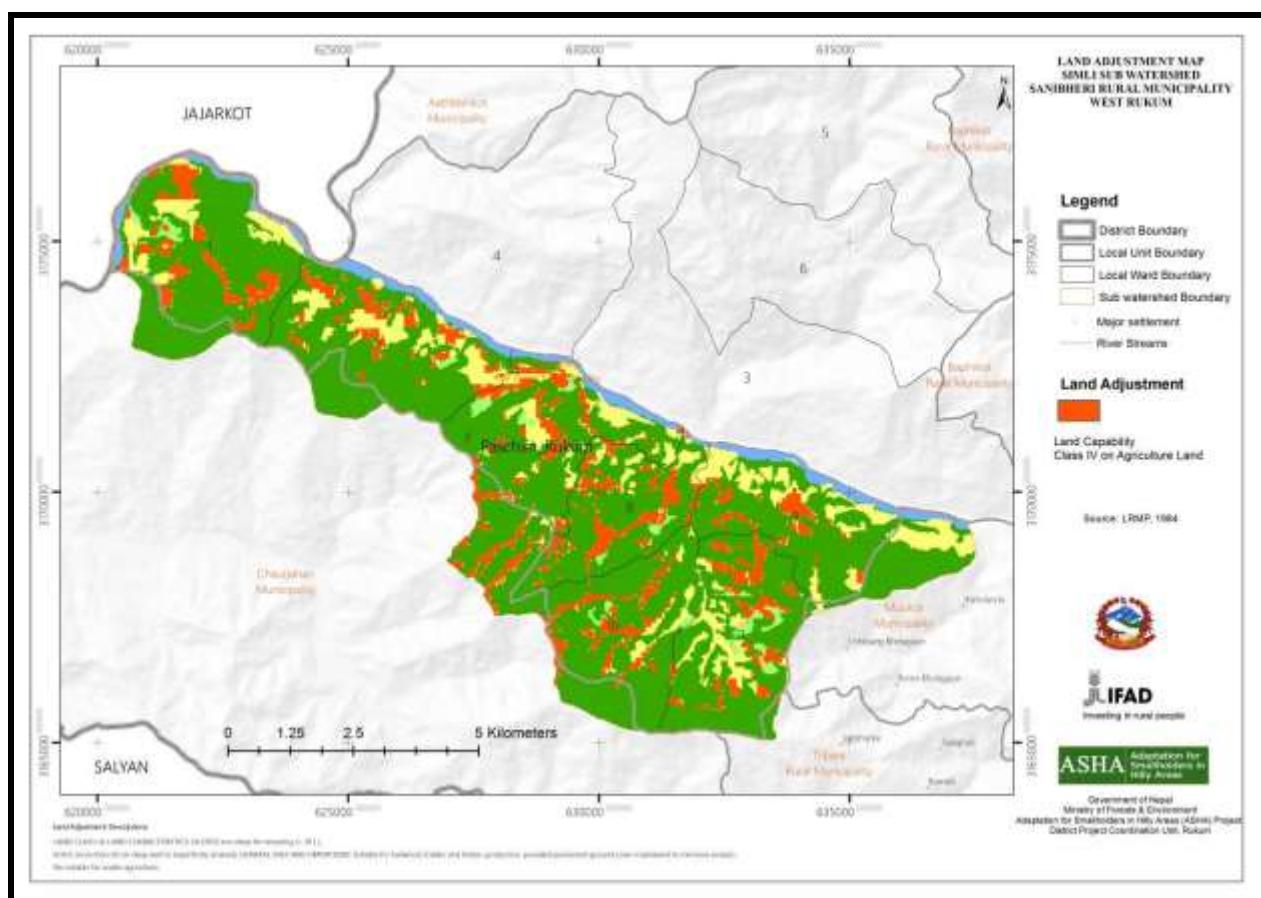
२.१.४ सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रीय तहको भू-उपयोग समायोजन

यस उप जलाधार क्षेत्रको भू क्षमता र विद्यमान भू उपयोग क्षेत्र समायोजन गरेर भू-उपयोग समायोजन नक्शा तयार गरी विश्लेषण गर्दा यो क्षेत्र क्षमता र आवश्यकता भन्दा बढी प्रयोग भईरहेको देखिन्छ। भू क्षमताको Class बढ्दै जांदा भिरालोपन तथा ढुङ्गाको मात्रा बढ्दै जाने र पानी सोसे क्षमता घट्दै जाने भएकोले यस्तो जमिनहरूमा कृषिजन्य गतिविधिहरू गर्दा भू-क्षयको सम्भावना पनि क्रमश बढ्दै जाने हुन्छ। तालिका अनुसारको गाउँपालिका तथा वडाहरूमा दिईएको क्षेत्रफलमा भू उपयोग समायोजन गर्नु पर्ने देखिन्छ। उदाहरणको रूपमा यस्ता क्षेत्रहरूमा कृषि सम्बन्धि कृयाकलापहरू गर्नु पर्ने भएमा माटोको संरक्षणका कृयाकलापहरू पनि साथसाथै गर्नु पर्दछ। निम्न नक्सामा रातो र पहेलो रंगले देखाईएको क्षेत्रहरूमा यस्ता क्रियाकलापहरू गर्नु पर्ने हुन्छ।

तालिका ४. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको भू-उपयोग समायोजनको अवस्था

भू उपयोग समायोजन	त्रिवेणी गाउँपालिकाका वडाहरू							क्षेत्रफल (हेक्टर)
	१	२	७	८	९	१०	११	
कृषिमा Class IV	१.४७	१.३३	१.१७	१.३६	०.७२	१.०८	१.२५	८.३९
पानी क्षेत्रमा Class IV	०.२५	०.०३	०.११	०.०१	०.०३			०.४४
वन क्षेत्रमा Class IV	४.८९	४.६६	३.२१	३.७२	२.८८	४.३६	३.४५	२७.१७
पानी क्षेत्रमा Class II	०.०८	०.०२						०.१०
वन क्षेत्रमा Class II	०.३८	०.००						०.३९
पानी क्षेत्रमा Class V	०.१६	०.५२	०.३८	०.०३	०.६०			१.६९
कृषिमा Class V	०.२४	०.१२	०.१९	०.०२	०.१४			०.७०
वन क्षेत्रमा Class V	०.३४	०.३०	०.१५	०.०२	०.०९			०.९०
बुट्यानमा Class IV	०.१०	०.०५	०.१७	०.०९		०.०७	०.३१	०.७९
वन क्षेत्रमा Class III	०.४८	०.७६	१.६७	०.७०	१.५७	०.९३	१.२९	७.४०
कृषिमा Class III	०.७१	१.२३	०.९९	०.३८	१.३४	०.३९	०.९९	६.०२
बुट्यानमा Class III	०.०८	०.०१	०.०६			०.०४	०.०७	०.२५
कृषिमा Class II	०.१७	०.००						०.१७
पानी क्षेत्रमा Class III	०.०१	०.१४	०.०६		०.०८			०.३०
बुट्यानमा Class V			०.००					०.००
जम्मा	९.३६	९.१५	८.१८	६.३४	७.४५	६.८६	७.३६	५४.७१

माथिको तालिका अनुसार उप-जलाधारको यस क्षेत्रमा जम्मा ५४.७१ हेक्टर भू उपयोग समायोजन गर्नु पर्ने देखिन्छ। सबभन्दा बढी वडा नं. १ र २ मा क्रमशः ९.३६ र ९.१५ हेक्टर समायोजन गर्नु पर्ने देखिन्छ। Class IV मा खेतिपाती गरैको क्षेत्रफल ८.३० हेक्टर देखिन्छ जहां भू संरक्षणका क्रियाकलापहरू गर्नु पर्ने आवश्यक छ। यस्तै गरेर अन्य भू उपयोग समायोजन तालिका अनुसार विभिन्न वडाहरूमा गर्नु पर्ने हुन्छ। यस्ता क्षेत्रहरूलाई निम्न नक्सामा रातो रंगले देखाईएको छ।

चित्र ५. सिम्ली उप-जलाधार क्षेत्रको भु-समायोजन नक्शा

२.१.५ माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्ध

यस उप-जलाधार क्षेत्रको क्षयिकरणको कारक तत्वहरूमा अवैज्ञानिक खेति प्रणाली, प्राकृतिक वनस्पति तथा वन विनास, भू क्षय, पहिरो आदि पर्दछन्। माथिल्लो पहाडी क्षेत्रमा रहेका भिरालो भू-भागहरूमा गरीदै आएको अव्यवस्थित कृषि, वन अतिक्रमण, वन विनाश, वन क्षयिकरण तथा अवैज्ञानिक सडक निर्माण लगायतका क्रियाकलापहरूसँगै वर्षाको अनियमितता र स्वरूपमा परिवर्तनले गर्दा उच्च पहाडी क्षेत्रहरूमा भू-क्षयको समस्या बढ्दै गएको छ, भने तल्लो तटीय क्षेत्र बेशीमा बाढी र नदी कटानका समस्याहरू बढ्दै गएका छन्। यसरी एकातर्फ उपल्लो तटीय क्षेत्रहरू बन्जर बन्ने देखिन्छ, भने अर्को तर्फ तल्लो तटीय क्षेत्रहरूमा बसोबास र खेती अयोग्य बन्दै जाने देखिन्छ। फलस्वरूप यस वडाको जलवायु परिवर्तन संकटासन्ताअ अभ बढ्ने देखिन्छ।

भौगोलिक सुचना प्रणालीमा आधारित खारा मुरु उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन रुकुमको प्रतिवेदन अनुसार माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रहरूको अन्तर सम्बन्ध निम्नानुसार देखाईएको छ।

तालिका ५. माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको स्थानीय निकाय बाहिरको अन्तरसम्बन्ध

अन्तरसम्बन्ध	माथिल्लो क्षेत्र	तल्लो क्षेत्र
पहिरो, भू-क्षय, वन विनास र वन क्षयिकरण	त्रिवेणी गाउँपालिका, मुसिकोट गाउँपालिका र पूर्वी रुकुम	चौरभारी नगरपालिका
पहिरो, भू-क्षय, वन विनास र वन क्षयिकरण	त्रिवेणी गाउँपालिका, मुसिकोट गाउँपालिका र पूर्वी रुकुम	चौरभारी नगरपालिका

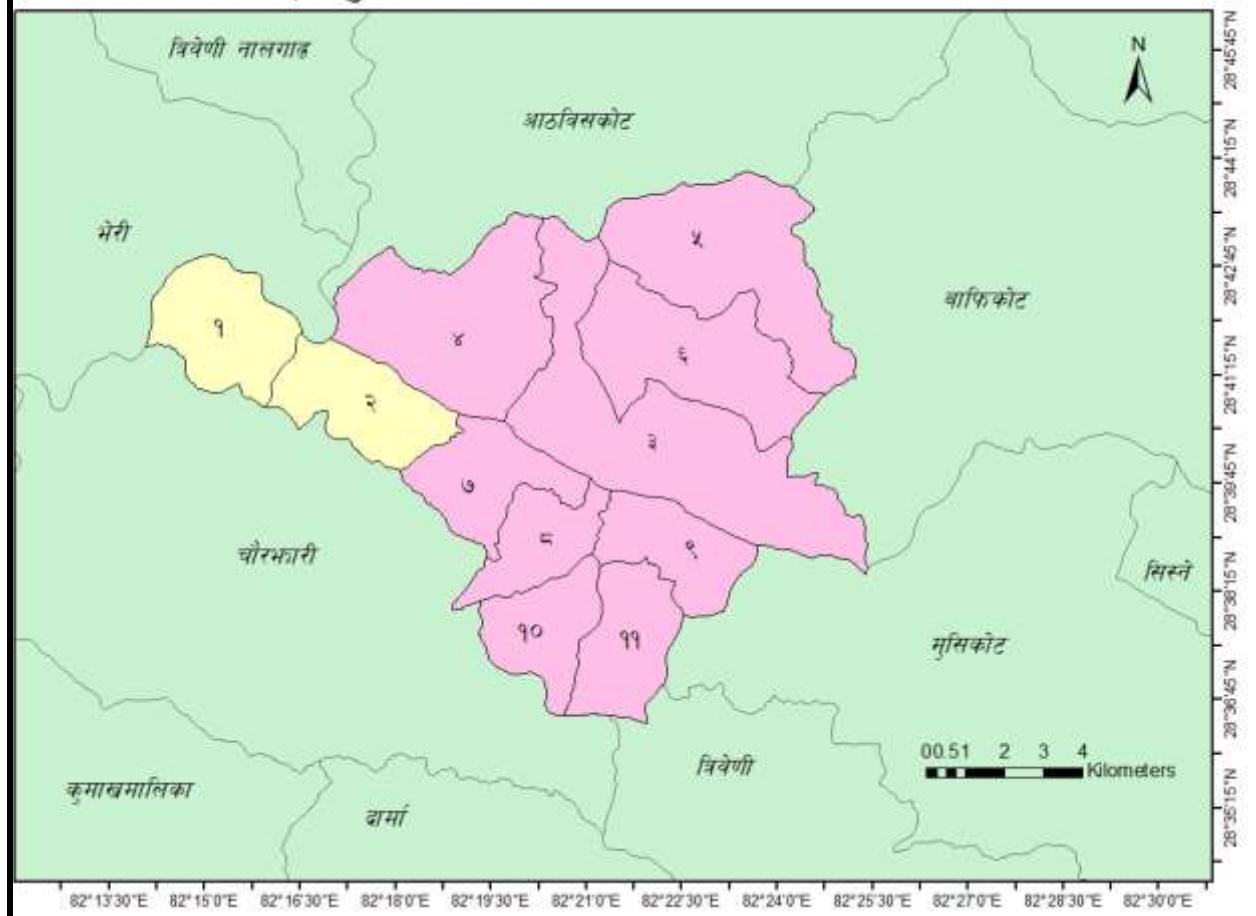
तालिका ६. माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रको स्थानीय निकाय भित्रको अन्तरसम्बन्ध

अन्तरसम्बन्ध	माथिल्लो क्षेत्र	तल्लो क्षेत्र
पहिरो	<u>सानी भेरी गाउँपालिका वडा नं. १.</u> चाइनावगारको माथिल्लो भाग र खोला किनाराको पाथीहाल्ना गाउँ लामाबिसाउना र भण्डारी खोला नजिक भण्डार खोला गाउँको माथिल्लो भाग राजला खोलाको ढालक्षेत्रको चारैतिर र तारिके गाउँको तल्लो र माथिल्लो भाग	सानी भेरी नदि नजिक कृषिजन्य भु-भागमा क्षति र दुङ्गा गैग्रान जम्मा
पहिरो	<u>सानी भेरी गाउँपालिका वडा नं. २.</u> कुनै सम्बन्ध नरहेको	
भू-क्षय	<u>सानी भेरी गाउँपालिका वडा नं. १.</u> सिस्ते खोलाको किनारको जंगल गाउँको माथिल्लो भाग बुकीचौर गाउँको चारैतिर कामी गाउँ र भण्डारखोला गाउँको चारैतिर	सानी भेरी नदि नजिक कृषिजन्य भु-भागमा क्षति र दुङ्गा गैग्रान जम्मा
भू-क्षय	<u>सानी भेरी गाउँपालिका वडा नं. २.</u> कुनै सम्बन्ध नरहेको	
वन विनास र वन क्षयिकरण	<u>सानी भेरी गाउँपालिका वडा नं. १.</u> बुकीचौर र जंगल गाउँको चारैतिर भण्डावन गाउँको माथिल्लो र तल्लो भाग कामी गाउँको तल्लो भाग बडापानी गाउँको चारैतिर	सानी भेरी नदि नजिक कृषिजन्य भु-भागमा क्षति र दुङ्गा गैग्रान जम्मा
वन विनास र वन क्षयिकरण	<u>सानी भेरी गाउँपालिका वडा नं. २.</u> कुनै सम्बन्ध नरहेको	

२.२ सानीभेरी गाउँपालिकाको अवस्थिति

रुकुम (पश्चिम) जिल्लामा ३ वटा गाउँपालिका र ३ वटा नगरपालिकाहरु मध्ये सानीभेरी गाउँपालिका एक हो । सिम्ली उप जलाधार क्षेत्र अन्तर्गत यस गाउँपालिकामा ११ वटा वडाहरु छन् । यस सानीभेरी गाउँपालिका साविकका गा.वि.स.हरु सिम्ली, गरायला, अर्मा, दुलीको साविकको वडाहरु १, २, ३, ७, ८ र ९ र पुर्तिमकाँडाको साविकको वडा नं. १, २, ३, ६, ७ र ८ मिली बनेको छ । यस गाउँपालिकाको उत्तरमा आठबीसकोट नगरपालिका, पूर्वमा बाफीकोट र मुसिकोट नगरपालिका, दक्षिणमा चौरजहारी नगरपालिका र पश्चिममा जाजरकोट जिल्ला पर्दछन् । यसको कुल क्षेत्रफल १३२.८० वर्ग कि. मि. र वि. स. २०६८ को जनगणना अनुसार २२,१९४ यसको जनसंख्या रहेको छ ।

सानीभेरी गाउँपालिका, रुकुम (पश्चिम)

चित्र ६. सानीभेरी गाउँपालिकाको नक्शा

२.३ सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २ को अवस्थिति

नेपालको पुनःसंरचना २०७३ अनुसार साविकको पुर्तिमकाँडा गा.वि.स.का वडा नं. १, २ र ३ लाई समावेश गरी यस सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २ बनाईएको छ। यो वडा जिल्ला सदरमुकाम रुकुम मुसिकोटबाट पश्चिम दक्षिण तर्फ अवस्थित छ। यो वडा $८२^{\circ} १५' ४३.७९''$ देखि $८२^{\circ} १८' ५०.७७''$ पूर्व देशान्तर र $२८^{\circ} ४१' ४७.८९''$ देखि $२८^{\circ} ४१' ४९.०५''$ उत्तर अक्षांस बीच फैलिएको छ। यस वडाको कुल क्षेत्रफल ९.१ वर्ग किलो मिटर रहेको छ। यस वडाको उत्तरमा सानीभेरी गाउँपालिकाको वडा नं. ४ र जाजरकोट जिल्लाको केही भाग, दक्षिणमा चौरजहारी नगरपालिका, पूर्वमा सानी भेरी गाउँपालिकाको वडा नं. ७ र पश्चिममा सानीभेरी गाउँपालिकाको वडा नं. १ पर्दछन्। यस वडाको उचाई ७४१ देखि १८२५ मिटर सम्म रहेको छ।

२.३.१ वडाको सामाजिक अवस्था

जनगणना २०६८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या ७४३ (४३.७%) पुरुष र ९५७ (५६.३%) महिला गरी जम्मा १७०० देखिन्छ। साविकको पुर्तिमकाँडा गाविसमा मुख्य गरी क्षेत्री, मगर, दलितमा कामी र दमाई लगायतका जातजातीहरूको वसोवास रहेको छ। सम्पूर्ण साविकको पुर्तिमकाँडा गाविसलाई लिदा जातिगत आधारमा हेदा क्षेत्री, ब्राह्मण र ठकुरीको जनसंख्या १५९१ (३१.१%), जनजातिमा मगरको जनसंख्या २२८३ (४४.५%), दलितको १२२२ (२३.८%) र अन्यको ३१ (0.6%) रहेको छ। सहभागितामूलक संकटासन्तता स्तरिकरण, २०७५ को आधारमा जम्मा घरधुरी ३६० मध्य यस वडामा वडामा दलित १३३ (37%), जनजाति १७० (47%) र क्षेत्री/बाहुन/ठकुरी/संन्यासी ५७ (16%) रहेका छन्। मगर

जातीको बाहुल्यता रहेको यस वडामा रहन सहन प्रायः एकै खालको रहेको छ । यहाँ सबैले मातृभाषा नेपाली नै बोल्ने गर्दछन् । यस वडामा हिन्दु धर्म मान्ने मानिसहरुको बाहुल्यता रहेको छ । यस वडामा चाँडपर्वका हिसावले दशै, तिहार, माघे संक्रान्ती, साउने संक्रान्ती, नयाँ वर्ष, आदि पर्वहरु मनाउने गरिन्छ ।

जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र तिनलाई सम्बोधन गर्ने उपायहरु बारे सचेतनामूलक कार्यकमहरु सहित गरिएका १ दिने साविकको वडा स्तरीय गोष्ठीहरुका क्रममा प्रत्येक वस्तिमा सहभागितामूलक तरिकाबाट जलवायु परिवर्तन सम्मुखता, संवेदनशिलता तथा अनुकूलन क्षमतामा आधारित रही हरेक घरधुरीको मूल्यांकन गरी ति घरधुरीहरुको जलवायु परिवर्तन संकटासन्तास्तरीकरण गरिएको थियो । यस वडामा रहेका जम्मा ३६० घरधुरी मध्ये ३० % घरधुरीहरु अति उच्च (V4) मा, ५६ % घरधुरीहरु उच्च (V3) मा, १२% घरधुरीहरु मध्यम (V2) र ३ % घरधुरीहरु न्यून संकटासन्तास्तरीकरण गरिएको थियो ।

२.३.२ मानवीय अवस्था

२०६८ को जनगणना अनुसार यस सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २ को जनसंख्या १७०० रहेको छ, जसमध्ये पुरुषको संख्या ७४३ (४३.७%) छ, भने महिलाको संख्या ९५७ (५६.३%) रहेको छ । तर संकटासन्तास्तरीकरण २०७५, अनुसार यस वडाको जनसंख्या २१३० रहेको छ जसमध्ये जसमध्ये पुरुषको संख्या १०६६ (५०%) छ, भने महिलाको संख्या १०६४ (५०%) रहेको छ ।

वि. स. २०६८ को जनगणना अनुसार सम्पूर्ण साविकको पुर्तिमकाँडा गाविसलाई लिदा उमेर अनुसार पाँच वर्ष मुनिका वाल वालिकाहरु १३.४%, ५-२४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरु ५१.४९%, २५-४४ वर्षसम्मका व्यक्तिहरु २१.२२%, ४५-६४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरु ११.१८%, ६५-७४ वर्ष सम्मका व्यक्तिहरु २.१८%, र ७५ वर्षभन्दा माथिका व्यक्तिहरु ०.५९% पाइएको छ । ५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्या मध्ये महिला तथा पुरुष दुबैको साक्षरता प्रतिशत ६१.०६ छ जसमध्ये पुरुषको ७०.५६ र महिलाको ५२.०८ प्रतिशत रहेको छ । संचार सुविधाका साधानहरुमा साविकको पुर्तिमकाँडा गाविसमा ९३२ घरधुरीहरु मध्ये २१८ घरधुरीहरुसंग कुनै पनि सुविधा नभएको देखिन्छ भने ७०३ घरधुरीहरुसंग कम्तिमा एउटा सुविधा रहेको छ, भने ५८३ घरधुरीमा रेडियो र ३६७ घरधुरीहरुसंग मोबाईल फोन प्रयोग भएको देखिन्छ । खानेपानी तथा सरसफाईको दृष्टिकोणमा यो वडाका ८५% घरधुरीहरले पाईप लाईनबाट आउने पिउने पानीको प्रयोग गरेको देखिन्छ भने बाँकीले खुला क्षेत्र कुवा तथा खोलाको पानी प्रयोग गर्ने गर्दछन् । ९३२ घरधुरी मध्ये ५८% घरधुरीहरुमा शौचालयको व्यवस्था छैन । खाना पकाउनको लागि ईन्धनको रूपमा प्राय दाउराको प्रयोग गरिन्छ । उज्यालोको लागि मुख्य रूपमा यहाँका ६६% घरधुरीहरुले सोलारको प्रयोग गर्ने गर्दछन् । जम्मा जनसंख्याको २.५९% शारीरिक तथा मानसिक रूपमा फरक क्षमता भएका मानिसहरु यहाँ छन् । (राष्ट्रिय जनगणना २०६८)

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका क्रममा गरिएको वस्ती स्तरीय गोष्ठिमा गरिएको सहभागितामूलक छलफलबाट प्राप्त सूचना अनुसार, यस वडाको कुल जनसंख्या मध्य शिक्षा सेवामा ३४ जना, सैनिक तथा प्रहरीमा ३ जना, निजामति सेवामा ११ जना, गैह सरकारी संस्थामा ६ जना, वैदेशिक रोजगारी (भारत वाहेक अन्य मुलुकहरुमा) ३७ जना, सिकर्मि डकर्मि ५० जना, ओभरसियर/सब ओभरसियर ११ जना, अ.हे.व., अ.न.पी. १३ जना, ६ मर्हिना भन्दा बढी सिलाई कटाई गरेका ८ जना, अगुवा कृषक ५ र ग्यावियन तारजाली बुन्ने ५ जना रहेका छन् । यस वडामा ५ वटा शैक्षिक संस्थाहरु रहेका छन् । यस वडाको शैक्षिक अवस्थालाई हेर्दा स्नातकोत्तर गरेका २ जना, स्नातक गरेका २१ जना, प्रविणता प्रमाण पत्र तह पास गरेको ८० जना र एस.एल.सि. पास गरेका २२७ जना रहेका छन् । यहाँका जनसमुदायमा जलवायु परिवर्तन तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभाव र असरहरु सम्बन्धी सामान्य जानकारी रहेको देखिन्छ ।

२.३.३ आर्थिक क्रियाकलापहरुको अवस्था

यस वडाका बासिन्दाहरुको प्रमुख पेशा कृषि रहेको भएतापनि रोजगारीको लागि विदेशिने (भारत र खाडी मुलुकजाने) को संख्या उल्लेखनीय छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार साविकको पुर्तिमकाँडा गाविसको ९३२ घरधुरी मध्ये २९५ (

३१%) घरधुरीहरुबाट ३५६ पुरुष र २९ जना महिला गरी ३८५ (७.५%) जना बाहिर रोजगारीको लागि बाहिर गएका छन्। कृषि अन्तर्गत यहाँका अधिकांश भू-भागमा धान, गहुँ, मकै, तोरी र मुसुरोको खेती गरिन्छ भने नगदे वाली अन्तर्गत अदुवा र बेसार खेती गरिन्छ। तरकारी वालीमा विशेष गरी आलु, काउली, बन्दा, सिमी, बोडी, भान्टा, भटमास, गोलभेडा र प्याज आदिको खेती गरिन्छ। फलफूलमा यहाँ छिटफुट रूपमा आँप, सुन्तला, मौसम, कागती खेती गरिन्छ। पशुपालनको हकमा भैसी, गाई र बाखापालन गरिन्छ। जिविकोपार्जनका सम्पतीहरुको विश्लेषणका क्रममा वस्ती स्तरीय गोष्ठिमा लिईएको तथ्याङ्क अनुसार यस वडामा ५३० वटा गाई/गोरु, २४५ वटा भैसी तथा १०२५ वटा भेडा बाखा रहेका छन्। कृषि उपज संकलन केन्द्र तथा व्यापारिक केन्द्रको अभावले यहाँ उत्पादित वस्तुहरुले उचित मुल्य पाउन सकेका छैनन।

यस वडाको वाली चक्र बमोजिम यहाँका सबैजसो कृषियोग्य जमीन वर्षको दुई महिना (बैशाख र जेष्ठ)बाँझो रहने गरेको देखिन्छ भने अर्ध सिंचित र असिंचित जग्गा भने मनसुनी वर्षाको आधारमा थप १५ दिन जति बढी बाँझो रहने गरेको देखिन्छ। भने अन्य समयमा समयानुकूल वालीहरु लगाईने गरिन्छ।

तालिका ७. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को वाली चक्र

दृश्य	बैशाख	जेष्ठ	आषाढ	श्रावण	आषाढ	आषाढ	भैंसेज	कृषिक	मंसिर	पूँथ	माघ	फाल्गुन	चैत्र	पूर्णिमा
सिंचित (बाहै महिना कुलो लाग्ने)	बाँझो					धान								
अर्धसिंचित (वर्षामा निर्भर)	बाँझो			धान, मकै, तरकारी	सिमी, बोडी, भटमास						गहुँ, तरकारी मा			
असिंचित (पानी नलाग्ने)	बाँझो			मकै, अदुवा, बेसार							गहुँ, आलु, मुसुरो			

२.३.४ प्राकृतिक श्रोतको अवस्था

यस वडाको कुल क्षेत्रफल ९१३ हेक्टर मध्ये ५१३ हेक्टर वनक्षेत्र, ६ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, २६८ हेक्टर कृषि क्षेत्र रहेको छ। यस वडामा ६३% क्षेत्र वन र २९% कृषि क्षेत्रले ढाकेको छ (श्रोत : पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजना, जिल्ला आयोजना संयोजन ईकाइ, रुकुम)।

यस सानीभेरी गाउँपालिका वडा नं. २ मा ४ ओटा सा.ब.हरु रहेका छन भने यी सा.ब.हरुले ७१.३ हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेका छन। अझै पनि राष्ट्रिय वनको धेरै भू-भाग समुदायलाई हस्तान्तरण गर्न बाँकी छ। यी वनहरुको तल्लो भागमा सल्ला, साल, उत्तिस, लाकुरि, फलेतो, मलेदो, चिन्ने, कोटमिरो, काफल, वैस, धाईरो, मौवा, मेल, पैयूँ जस्ता प्रजातिहरु पाईन्छन भने माथिल्लो भागमा रयज, बाभ, धुपि, ओखर, सादन, खर्सु, कटुज, लालिगुरास जस्ता रुख प्रजातिका साथै चुत्रा, ऐसेलु, अँगेर, धाईरो, मछाइनो जस्ता भाडिहरु पाईन्छन। जडिवुटिहरुको हकमा यस वडामा कुरिलो, समयो, सिल्प, कटुकी, दालचिनि, अमला, टिमुर, केवरा, चाँफाजरी, विष्काप्रो जस्ता जडिवुटिहरु पाईन्छन। यस वडामा वादर, रतुवा, स्याल, खरायो, दुम्सि, मलस्याप्रो, घोरल, दुम्सी, बनविराले, बदेल, पानीओत जस्ता वन्यजन्तुहरु पाईन्छन भने

पंक्षिहरुमा चिल , कालिज, काग, जुरेली, सुगा, ढुकुर, तिथ्रा, न्याउली, लामपुच्छे , कोकले, हलेसी, न्यावली, कोईली, तिर्था, भरेरा, सारी, परेवा, सुगा, च्याखुरा, न्याउली, परेवा, भंगेरी, फिस्टे चरी, आदी पाइन्छन् । जलवायु परिवर्तन सँगे बढेका मिचाहा प्रजाति र खडेरीको प्रकोपले गर्दा विभिन्न खाले घास र जडिवुटिहरु घटदो अवस्था रहेको छ, साथै गिद्ध जस्ता चराहरु र वाघ र गुना जस्ता वन्यजन्तुहरु लोप हुदै गएको पाईएको छ (जीविकोपार्जनका सम्पतीहरुको विश्लेषण, २०७५) ।

सानीभेरी यस वडा भएर बग्ने मुख्य नदी हो भने अन्य खोला तथा खोल्सीहरुमा सरकच्चा खोला, गेरानी खोला, चिसापानी, निधारेदुङ्गा, उत्तिस्यानी, वयालेखोली, गाडे खोला, साउनेखोला, कैनखोला, छरिखोला, जुगेखोला, बुरासे खोला, निधारे खोला, सिलाने खोला, डोप्की खोला टिमुरै खोला, मुलपानी खोला, किटौरा खोला, बयाली खोली, स्यालेबगर खोला, कल्याखोली, बुगीखोला आदी रहेका छन् । यी सबै खोला तथा खोल्सीहरु सानीभेरी नदीमा मिसीन्छन् । हाल बढ्दो खडेरीका कारणले यि खोला तथा खोल्सीहरुमा पानीको श्रोत घट्दै गएकोले सिंचाईको लागि समस्या हुने गरेको छ । यस वडाका सबै घरधुरीहरुले ईन्धनका रूपमा दाउरा नै प्रयोग गरिरहेका छन् । प्राकृतिक श्रोतमा आएको परिवर्तनको विश्लेषण पछिका परिच्छेदमा उल्लेख गरिएको छ ।

२.३.५ भौतिक पूर्वाधार तथा सामुदायिक विकास

यस वडाका बारिन्दाहरुको घरहरु प्राय माटो, ढुङ्गाको गाहो र छाना खर तथा ढुङ्गा स्लेटको प्रयोग गरेको पाईन्छ । यस वडाको सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्साको विश्लेषण गर्दा यस वडामा वडा कार्यालय, कृषि सहकारी संस्था जस्ता सेवा प्रदायक संघ संस्था तथा निकायहरु छन् । अन्य निकायहरुमा स्थानिय शासन तथा समुदाय विकास कार्यक्रम, पहाडि साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, गरिबि निवारण कोष, एकिकृत परियोजना, सुआहारा, पहल जस्ता कार्यक्रमहरुले यहाँका व्यक्ति, समुदायहरुलाई आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गरिरहेका छन् । नागरिक संगठनको रूपमा साविकका वडाहमा वडा नागरिक मञ्च, आमा समूह, कृषि समुहहरु र विभिन्न क्लबहरु संचालनमा रहेका छन् । यस वडामा ४ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरु छन् । यस वडामा जिल्ला स्थित एफ.एम. रेडियो को पहुँच राम्रो छ भने टेलिफोनको हकमा माथिल्लो भु-भागमा एन.सेल, स्काई र नमस्ते सबैको राम्रो काम गरेता पनि तल्लो भागमा त्यति राम्रो सुविधा छैन ।

२.३.६ लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था

जनगनना २०६८ अनुसार यस वडाको जनसंख्या ७४३ (४३.७%) पुरुष र ९५७ (५६.३%) महिला गरी जम्मा १७०० देखिन्छ । यस वडामा ३६६ घरधुरी छन् । साविकको पुर्तिमकाँडा गाविसमा मुख्य गरि क्षेत्री, मगर, दलितमा कामी र दमाई लगायतका जातजातीहरुको बसोवास रहेको छ । सम्पूर्ण साविकको पुर्तिमकाँडा गाविसलाई लिदा जातिगत आधारमा हेर्दा क्षेत्री, ब्राह्मण र ठकुरीको जनसंख्या १५९१ (३१.१%), जनजातिमा मगर १५९१ (३१.१%), दलित १२२२ (२३.८%) र अन्यमा ३१ (०.६%) रहेको छ ।

सहभागितामूलक संकटासन्ता स्तरिकरण, २०७५ को आधारमा यस वडाको कुल जनसंख्या २९३० मध्ये महिलाको संख्या ५० प्रतिशत रहेको छ । जातिगत रूपमा हेर्दा यस वडामा मुख्य गरी जनजातीको बाहुल्यता देखिन्छ भने दलित तथा क्षेत्री समुदाय पनि यस वडामा बसोवास गरिरहेका छन् । ३६० घरधुरी भएको यस वडामा दलित १३३ (३७ %), जनजाति १७० (४७ %) र क्षेत्री ५७ (१६ %) घरधुरी रहेका छन् । यस वडामा पनि अन्य ठाउँमा जस्तै खेतीपाती, जागिर, व्यापार जस्ता उत्पादनशील कार्यहरुमा पुरुषको सहभागीता धेरै पाइएको छ, भने घास दाउरा, पानी पधेरो, भान्सा, केटाकेटीको रेखदेख जस्ता पुर्नउत्पादनशील कार्यहरुमा महिलाहरुको सहभागिता धेरै पाइएको छ । त्यसैगरी सामाजिक तथा राजनैतिक कृयाकलापहरुमा पनि महिलाहरुको संलग्नता पुरुषहरुको तुलनामा निकै कम छ । छोरीलाई गाउँको सरकारी विद्यालयमा र छोरालाई शहरमा वा नजिकैको निजी विद्यालयमा पढाउने जस्ता लैङ्गिक विभेद यस वडामा विद्यमान छन् साथसाथै समान कामको लागि पनि पुरुषलाई भन्दा महिलालाई कम ज्याला प्रदान गर्ने प्रचलन यहा पनि विद्यमान छ । तरपनि सरकारी तथा अन्य निकायहरुवाट हाल अवलम्बन गरिएका सामाजिक समावेशी र महिला, दलीत तथा सिमान्तकृत वर्गहरु प्रतिको सकारात्मक विभेद सम्बन्धि नितिगत प्रावधानहरुका कारण पनि

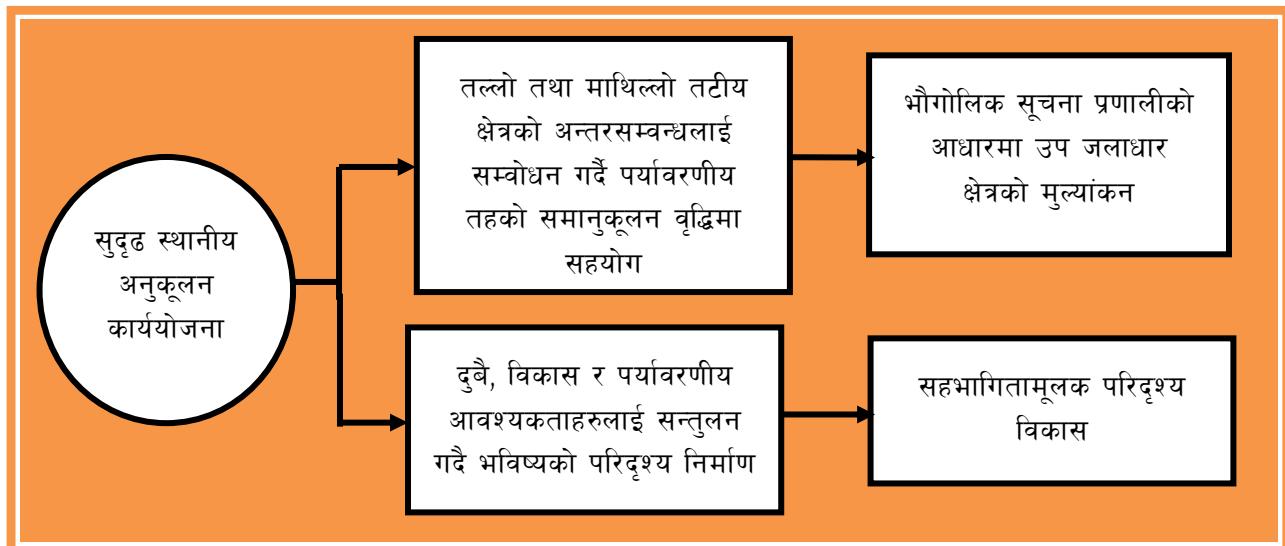
महिलाहरुको चेतना स्तर बढ्दै गएकोले हाल उत्पादनशील, सामाजिक तथा राजनैतिक कृयाकलापहरुमा महिलाहरुको संलग्नता बढिरहेको छ, साथै गाउँमा विद्यमान छुवाछुतको कुरीतिमा केही कम भएको देखिन्छ ।

२.४ वडा स्तरीय उपल्लो तथा तल्लो तटिय क्षेत्रको अन्तरसम्बन्धको अवस्था

यस वडाको उपल्लो तटिय क्षेत्र अन्तर्गत साविक वडा नं. १ का मुल टोल, अधिकारी टोल, गाउँ टोल, खाली टोल, सिमलगैरा, टाकुरा, साइरावन; साविक वडा नं. २ का परीगाउँ, सुगुरखाली, ओली गाउँ, जगीटाकुरा, स्यागिने, घर्ती गाउँ तथा साविक वडा नं. ३ का चाहार टोल, परियार टोल, गोगन्नेरी, रातामाटा, डाँडाबाट जस्ता वस्तहिरु पर्दछन् भने तल्लो तटिय क्षेत्र अन्तर्गत भेरी नदी किनारमा रहेका खेतियोग्य जमिनहरु पर्दछन् । यस वडाको माथिल्लो क्षेत्रको धेरै जस्तो भू-भाग वनले ढाकेको छ भने तल्लो क्षेत्रको धेरै जस्तो भू-भाग कृषिको लागि प्रयोग गरिदै आएको छ । यसर्थ माथिल्लो भू-भागहरुमा गरिदै आएको अव्यवस्थित कृषि, वन अतिक्रमण, वन विनाश तथा अवैज्ञानिक सडक संजाल विस्तार लगायतका कार्यहरुसँगै जलवायु परिवर्तनसँगै बढ्दै गएको वर्षाको अनियमितताले गर्दा उपल्लो तटिय क्षेत्रहरुमा भू-क्षयको समस्या बढ्दै गएको छ भने तल्लो तटिय क्षेत्रमा वाढी र नदी कटानका समस्याहरु बढ्दै गएका छन् ।

परिच्छेद ३: सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी पद्धती

नेपालमा विशेष गरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरु नेपाल सरकारको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ले निर्दिष्ट गरेका चरणहरुको आधारमा स्थानीय स्तरमा समुदायको दृष्टिकोणबाट विभिन्न सहभागितामूलक ग्रामिण मुल्यांकनका विधीहरुको प्रयोग गरी त्यसबाट आएका परिणामहरुको आधारमा तयारी गर्ने अभ्यास रहेको छ। यस प्रकृयामा प्रशासनिक सिमाना जस्तै साविकको गाविसको सिमानालाई मात्र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यक्षेत्र भित्र मात्र विश्लेषण गरेको पाइन्छ। पहाडी साना किसानका लागी अनुकूलन आयोजनाले सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी निम्न खाकाहरु अनुसारको पद्धती अवलम्बन गरेको छ।

चित्र ७. सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको खाका

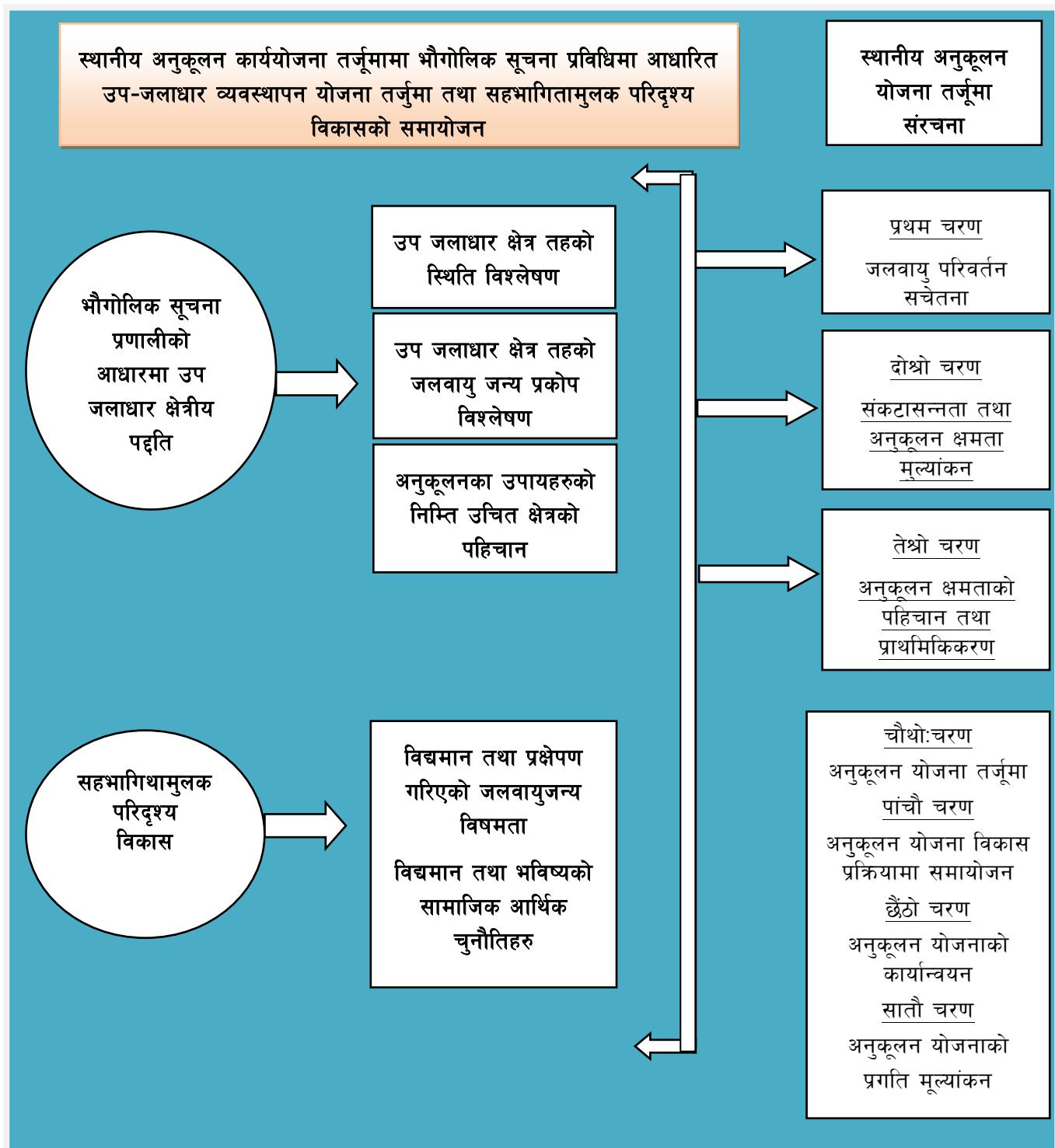
सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा प्रशासकिय सिमा भित्र मात्रै सिमित नभई जलाधार तथा उप-जलाधार तहको माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रहरूबीचको अन्तरसम्बन्धलाई सम्बोधन गर्दै प्रभावकारी अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणाली तहको समानुकूलन वृद्धिमा सहयोग पुर्याउन भौगोलिक सूचना प्रणालीको आधारमा उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन गरिन्छ। सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनामा दुवै, विकास र पर्यावरणीय आवश्यकताहरुलाई सन्तुलन गर्दै भविष्यको सहभागितामूलक परिदृश्य निर्माण गरिन्छ।

भौगोलिक सूचना प्रणालीको आधारमा उप-जलाधार क्षेत्रको मुल्यांकन गर्ने क्रममा त्यस क्षेत्र तहको स्थिति तथा जलवायुजन्य प्रकोप विश्लेषण गरी प्रभावकारी अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा उचित स्थानहरुको पहिचान गरिन्छ। भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित विभिन्न नक्साहरु जस्मा विशेष गरी जलवायु जन्य प्रकोपहरुबाट प्रभावित संवेदनशिल क्षेत्रहरुको पहिचानको लागि विभिन्न अवधिको भु उपयोगिताको अवस्था तथा त्यसमा आएको परिवर्तनको नक्सा, भु क्षय, पहिरो, भु उपयोग समायोजनको नक्सा, आगलागी तथा खडेरी प्रकोप क्षेत्रहरुको नक्सा अध्ययन गरिन्छ। यस्को साथै मौसम विभागबाट प्राप्त मौसमी तथ्यांकहरुको पनि अध्ययन गरिन्छ। सहभागितामूलक परिदृश्यको निर्माण प्रकृयामा वर्तमान तथा भविष्यको प्रक्षेपण गरिएको जलवायुजन्य विषमताहरुको विश्लेषण गरिन्छ र यसको साथसाथै वर्तमान तथा भविष्यको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था र चुनौतिहरुको पनि विश्लेषणको आधारमा परिदृश्यको आधारमा कार्यक्रमहरु निर्धारण गरिन्छ।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ ले निर्दिष्ट गरेका ७ चरणहरुः १) जलवायु परिवर्तन सचेतना २) संकटासन्तता तथा अनुकूलन क्षमता मुल्यांकन ३) अनुकूलन क्षमताको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण ४) अनुकूलन योजना तर्जुमा अनुकूलन योजना ५) विकास प्रक्रियामा समायोजन ६) अनुकूलन योजनाको कार्यान्वयन र ७) अनुकूलन

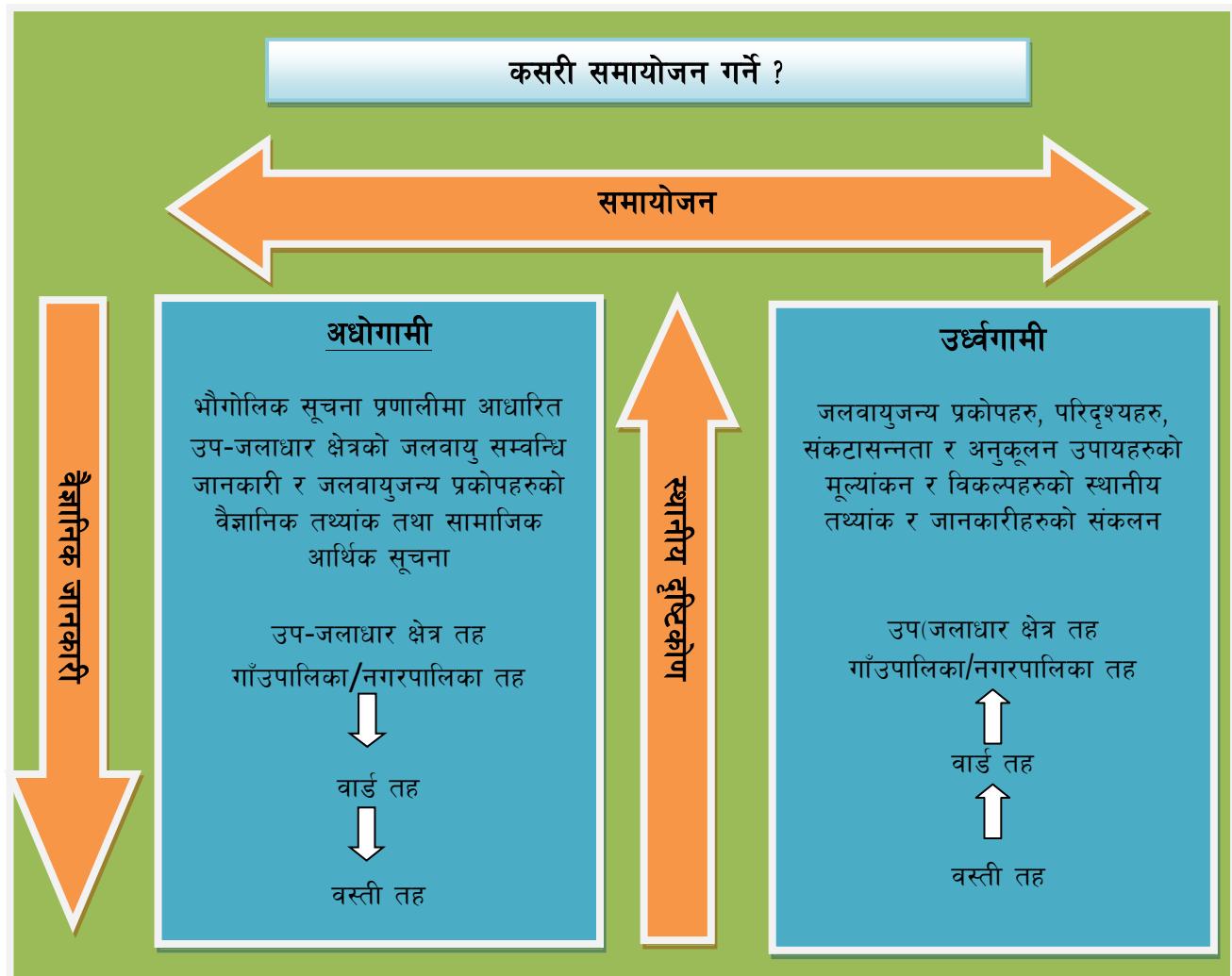
योजनाको प्रगति मूल्यांकनमा निम्न खाका अनुसार माथिका दुवै पद्धतिहरूलाई विशेष गरी पहिलो तीन चरणहरूमा समायोजन गरिन्छ । चौथो चरणमा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको दस्तावेज तयार हुन्छ ।

कहाँ समायोजन गर्ने ?

श्रोत: पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना चित्र द. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना सुदृढ LAPA पद्धतिको समायोजन

सुदृढ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रकृयामा निम्नानुसार अधोगामी (Top down) तथा उर्ध्वगामी (Bottom up) पद्धति अवलम्बन गरिन्छ । भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित उप-जलाधार क्षेत्रको जलवायु सम्बन्ध जानकारी र जलवायुजन्य प्रकोपहरुको वैज्ञानिक तथ्यांक तथा सामाजिक आर्थिक सूचना गाउँपालिका वा नगरपालिका हुदै बडा र वस्ती तहमा पुगदछ भने जलवायुजन्य प्रकोपहरु, परिदृश्यहरु, संकटासन्नता र अनुकूलन उपायहरुको मूल्यांकन र विकल्पहरुको स्थानीय तथ्यांक र जानकारीहरुको संकलन वस्ती तह हुदै बडा र गाउँपालिका नगरपालिका तह सम्म छलफल र विश्लेषण गरिन्छ ।

श्रोत: पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना

चित्र ९. वैज्ञानिक जानकारी र स्थानीय दृष्टिकोणको समायोजन खाका

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवधारणाको समायोजन

पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजनाले जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको क्षेत्रमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको सुनिश्चितता गर्दै योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन गर्न र अनुगमन कार्यमा जोड दिएको छ । लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई प्रभावकारी रूपमा मूलप्रवाहीकरण गर्न यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जूमा प्रकृयामा उक्त आयोजनाले तयार पारेको लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) समायोजनको खाकालाई अवलम्बन गरिएको छ । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रकृयाका चरणहरूमा जलवायु परिवर्तनको सवालको साथसाथै अन्य सामाजिक, राजनीतिक र आर्थिक सवालहरूले कसरी समुदाय भित्रको लक्षित वर्ग अर्थात् सामाजिक तथा आर्थिक रूपमा पछाडी परेका घरपरिवारहरूलाई परेको असर, संकटासन्नता को हुन्, उनीहरु कसरी

प्रभावित भए, उनीहरुका आवश्यकता र बाधाहरु के के हुन्, उनीहरुको हालको समानुकूलन क्षमताको स्तर, हाल भइरहेका संस्थागत संरचनाहरु, पढ्ती, नीति नियम र सुशासनको स्थिति, महिला र पुरुषहरुमा भएका अनुकूलन सम्बन्ध छुट्टाछुट्टै परम्परागत र आधुनिक ज्ञान सिपहरु र लैससास मैत्री अनुकूलनका उपायहरुका पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी योजना तर्जुमा गर्ने विषयमा छलफल तथा लैससास निर्दिष्ट सहभागितामूलक विधिहरुबाट विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको संरचना अनुसार पहिलो चरणमा स्थानीय तहमा जलवायु परिवर्तन सचेतना अभिवृद्धि गर्नु रहेको छ । यसको लागी सर्वप्रथम साविकको पुर्तिमकाँडा गा.वि.स अन्तर्गतका साविकको वडा नं. १ देखि ३ सम्म का जननिर्वाचित प्रतिनिधीहरु, वडा सचिव, साविकका वडाका वडा नागरिक मञ्चका पदाधिकारीहरु, राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरु, सा.व.उ.स.का पदाधिकारीहरु, विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका कर्मचारीहरु र विभिन्न सरोकारवालाहरुको उपस्थितिमा गाउँपालिका र वडा तहमा शुरुवाती बैठक सम्पन्न गरिएको थियो । त्यसपछि सम्पूर्ण वस्तिहरु (साविकका वडा नं. १ देखि ३ सम्म) मा औपचारिक रूपमा जलवायु परिवर्तनका कारण, प्रभाव र तिनलाई सम्बोधन गर्ने उपायहरु बारे सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सहित १ दिने वस्ति स्तरीय गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो भने अर्को चरणमा वडा स्तरमा ३ दिने लापा तयारी गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो । गाउँपालिका तहमा यस अन्तर्गतका वडाहरुमा बनेका स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरुलाई संश्लेषित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न, यस कार्ययोजनालाई गाउँपालिकाको विकास योजनामा एकिकृत गर्न र गाउँपालिकाको तर्फबाट अनुमोदन गराउन १ दिने कार्यशाला गोष्ठी पनि सम्पन्न गरिएको थियो । प्रभावकारी स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्ने उद्देश्यका साथ हरेक गोष्ठीमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धिबाट गरिएको थियो जसका लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, छलफल, पोष्टर प्रदर्शन र प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरिएको थियो ।

तालिका ८. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी प्रक्रियाका सहभागीहरु

क्र.सं.	क्रियाकलापको विवरण	सहभागी विवरण					
		लिङ्ग		जातजाती			
		महिला	पुरुष	दलित	जनजाति	बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी	जम्मा
१	वडा स्तरीय शुरुवाती बैठक	५	१०	२	७	६	१५
२	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी पुर्तिमकाँडा १	४९	३१	२७	३७	१६	८०
३	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी पुर्तिमकाँडा २	३५	१८	१८	२१	१४	५३
४	वस्ती स्तरीय सचेतनामूलक गोष्ठी पुर्तिमकाँडा ३	१२	२५	३१	२७	१९	७७
५	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गोष्ठी (३ दिने)	१७	१६	५	१४	१४	३३
	जम्मा	१५८	१००	८३	१०६	६९	२५८
	प्रतिशत	६१.२ %	३८.८%	३२.२ %	%	२६.६ %	१००%

३.२ जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता मूल्यांकन

सम्बन्धित गाउँपालिकाको क्षेत्र तथा स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नताको विश्लेषण गर्न वैज्ञानिक तथ्य र स्थानीय समुदायको दृष्टिकोणलाई समायोजन गरी निश्कर्ष निकालिन्छ । वैज्ञानिक तथ्यमा विशेष गरी भौगोलिक सूचना प्रयालीको माध्यमबाट विभिन्न नक्साहरु र मौसमी तथ्यांकको विश्लेषण गरिन्छ भने स्थानीय समुदायको

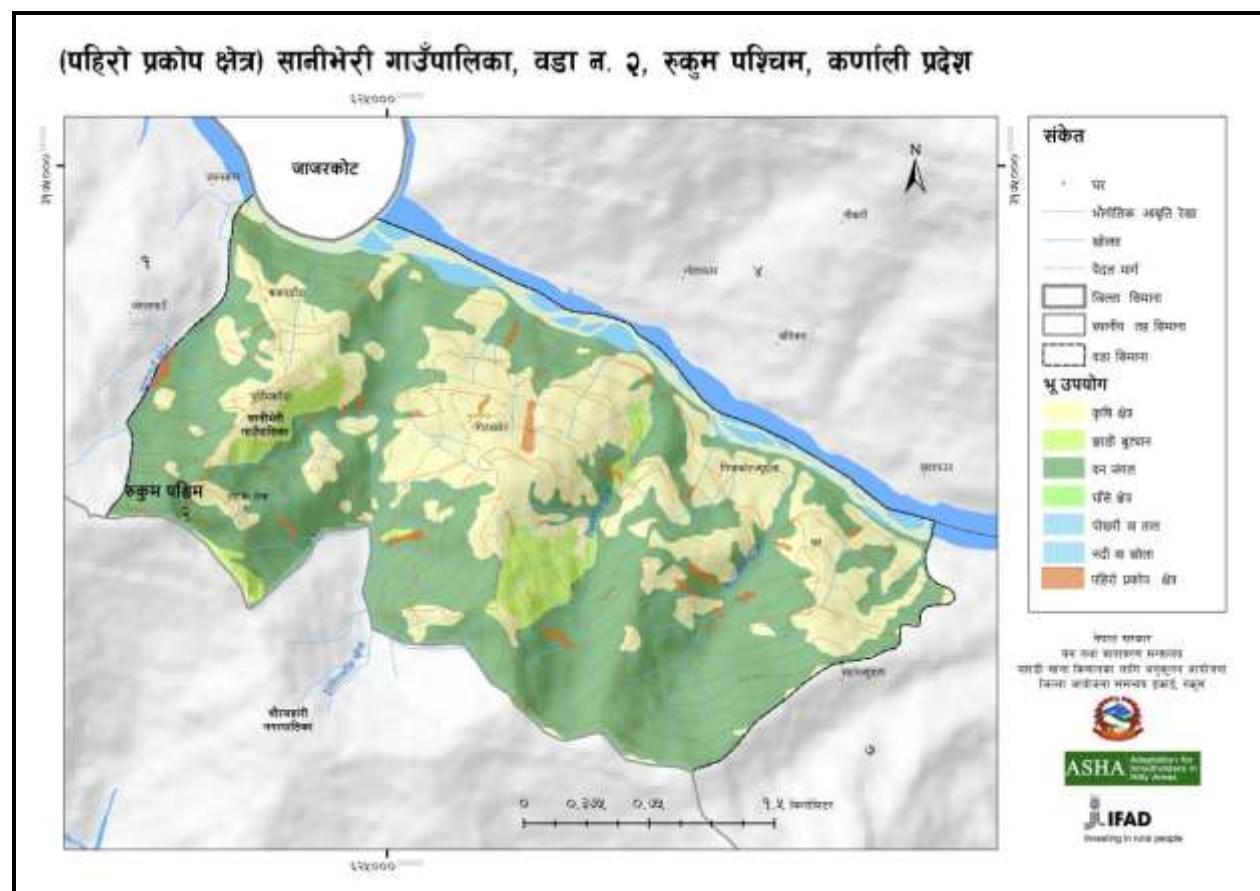
दृष्टिकोण पता लगाउन र सूचनाहरु संकलनको लागि विभिन्न सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखाका विधिहरूको प्रयोग गरिन्छ ।

३.२.१ भौगोलिक सूचना प्रणालीबाट प्राप्त सूचना तथा नक्शाहरु र तीनको विश्लेषण

यस कार्ययोजना तयारीको क्रममा पहाडी साना किसानका लागि अनुकूलन आयोजना, जिल्ला आयोजना संयोजन कार्यालय, रुकुमबाट भौगोलिक सूचना प्रणालीको प्रयोगबाट यस बडाको पहिरो जोखिम नक्सा (Landslide map), भू-क्षय जोखिम नक्सा (Soil Erosion map) र भू-उपयोग र भू-उपयोग परिवर्तन नक्सा (Land Use Land Cover map and Land Use Land Cover Change map) र भू-उपयोग समायोजन नक्सा (Land Use Adjustment)_तयार गरिएको थियो । ती नक्शाहरु र तिनबाट प्राप्त सूचनाहरु बस्ति तथा बडा स्तरीय गोष्ठीहरूमा सहभागितामूलक छलफल पनि गरिएको थियो । ती नक्शाहरु र तिनबाट प्राप्त सूचनाहरुले जलवायुजन्य प्रकोपको पहिचान, नक्शाकान तथा अन्तरसम्बन्ध र लेखाजोखा गर्न र अनुकूलनका उपायाहरूको खोजी तथा प्राथमिकरण गर्न सहज बनाएको थियो ।

३.२.१.१ पहिरोको जोखिम नक्सांकन

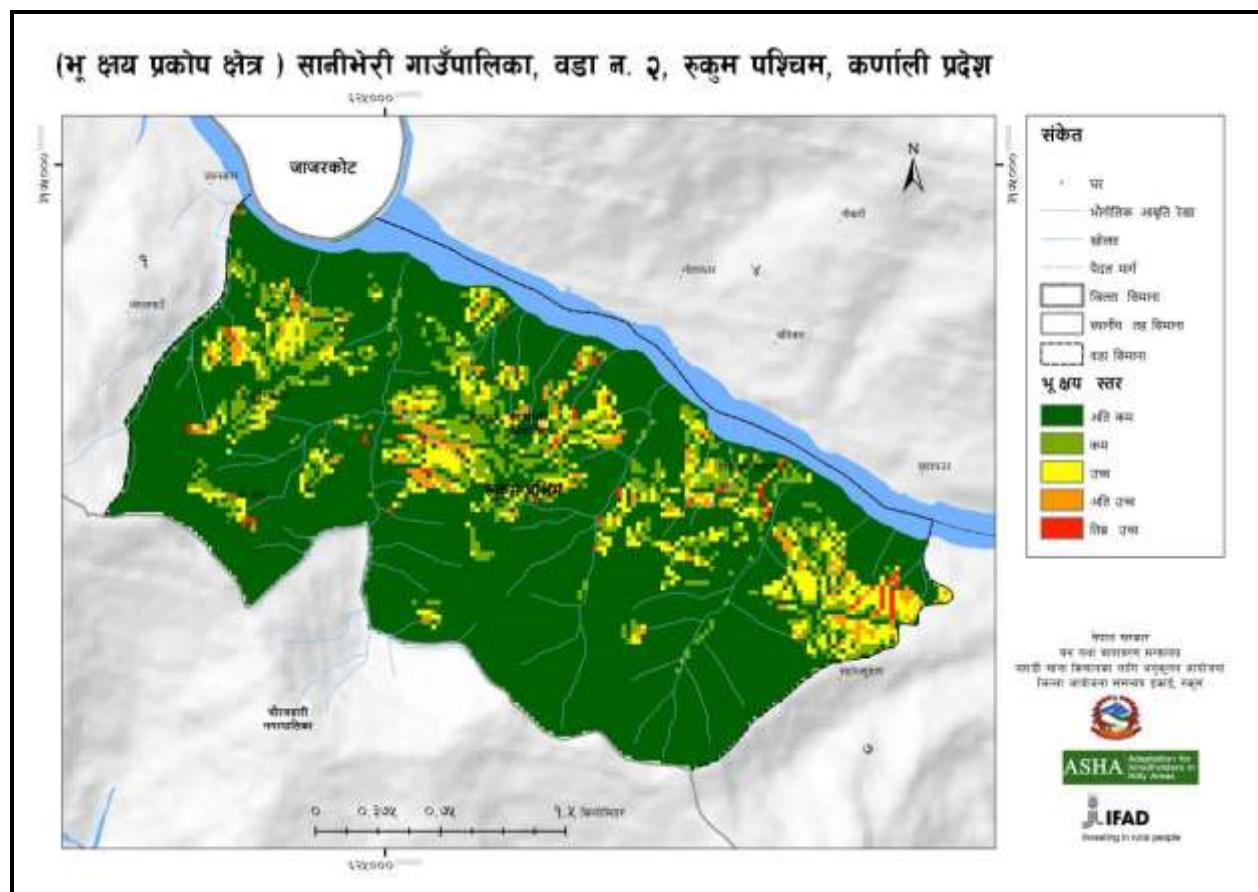
पहाडी क्षेत्र भएता पनि यस बडामा पहिरोको घटनाहरु सामान्य खालको देखिन्छ । नयाँ सडक तथा बाटोहरूको निर्माणले गर्दा ती क्षेत्रहस्मा पहिरो गएको घटनाहरु देखिएका छन् । निम्न नक्साको विश्लेषण गर्दा यस बडामा जम्मा २८ वटा पहिरोको संख्या देखिन्छ जस्को क्षेत्रफल ८.५ हेक्टर छ ।

चित्र १०. सानीभेरी गा.पा. बडा नं. २ को पहिरो जोखिम क्षेत्रको नक्शा

३.२.१.२ भू-क्षयको जोखिमको अवस्था

भू-क्षयको मात्रा अनुसार यस वडाको भू-भागलाई निम्न तालिका अनुसार पाँच वर्गमा विभाजन गर्न सकिन्छ । प्रति वर्ष प्रति हेक्टर ५ टन भन्दा कम माटो बग्ने क्षेत्रलाई न्यून वर्गमा राखिएको छ भने ८० टन प्रति वर्ष प्रति हेक्टर भन्दा बढी माटो बग्ने क्षेत्रलाई अति संवेदनशील वर्गमा राखिएको छ । त्यस्तै बीचमा अन्य वर्गहरु पनि छुट्याईएको छ ।

चित्र ११ सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को भू-क्षयको नक्शा

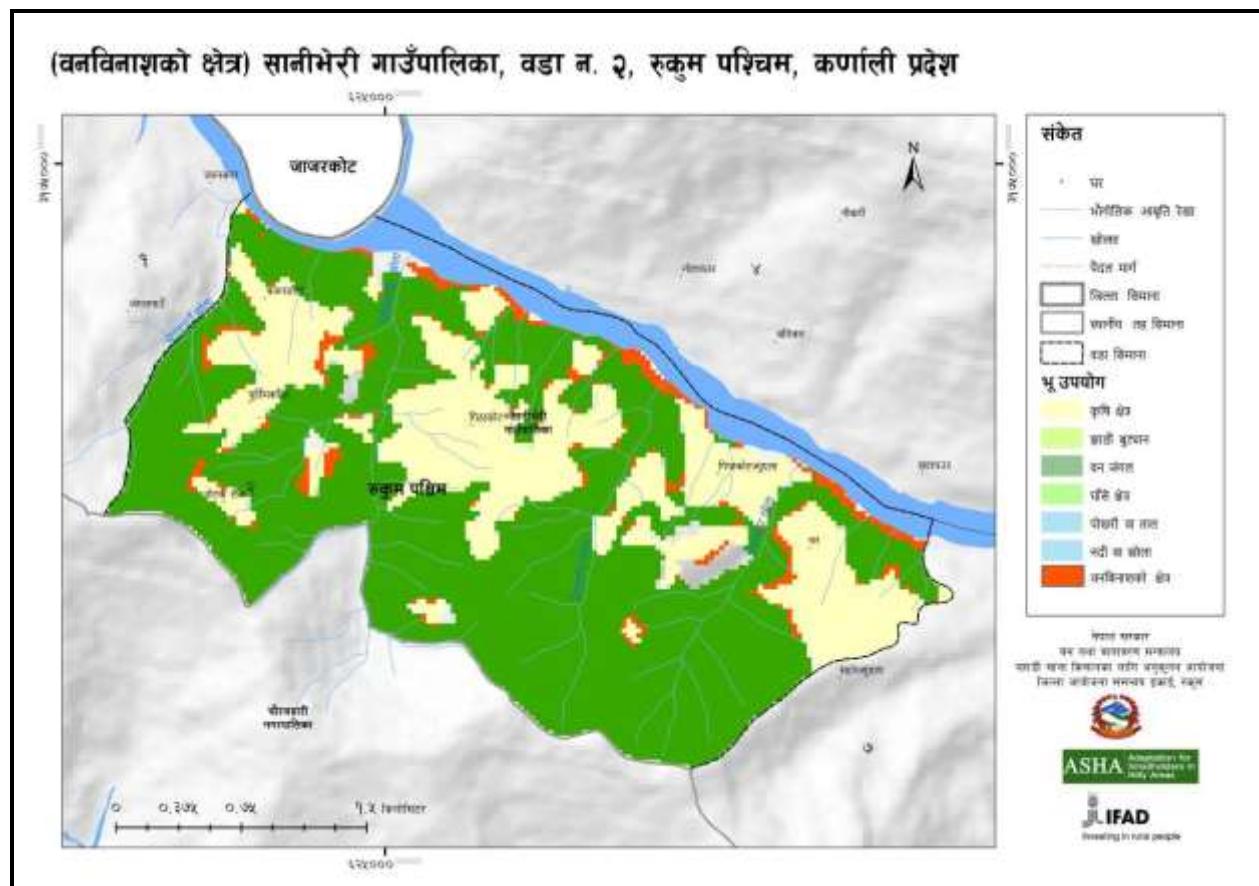
उत्तर नक्साको विश्लेषण गर्दा ० देखि ५ टन सम्म प्रति हेक्टर प्रति वर्ष (न्यून वर्ग) भू-क्षय हुने क्षेत्रफल ७२४.८३ हेक्टर छ त्यस्तै गरेर ५ देखि १० टन प्रति हेक्टर प्रति वर्ष (मध्यम) भू-क्षय हुने क्षेत्रफल ७६.७६ हेक्टर छ । यसरी तै उच्च, अति उच्च, संवेदनशील तथा अति संवेदनशील क्षेत्रहरु क्रमशः ६०.८१, ३३.२६, १३.३९ र ४.१८ हेक्टर छन् । ५ टन प्रति हेक्टर प्रति वर्ष भन्दा कम भू-क्षय हुने क्षेत्र सबभन्दा बढी ७९.३७ प्रतिशत छ । (तालिका नं. ९)

तालिका ९. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को भू-क्षयको अवस्था

भू-क्षय (टन /हे /वर्ष)	वर्ग	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
०-५	न्यून	७२४.८३	७९.३७
५-१०	मध्यम	७६.७६	८.४१
१०-२०	उच्च	६०.८१	६.६६
२०-४०	अति उच्च	३३.२६	३.६४
४०-८०	संवेदनशील	१३.३९	१.४७
८० भन्दा माथि	अति संवेदनशील	४.१८	०.४६
जम्मा		९१३.२३	१००

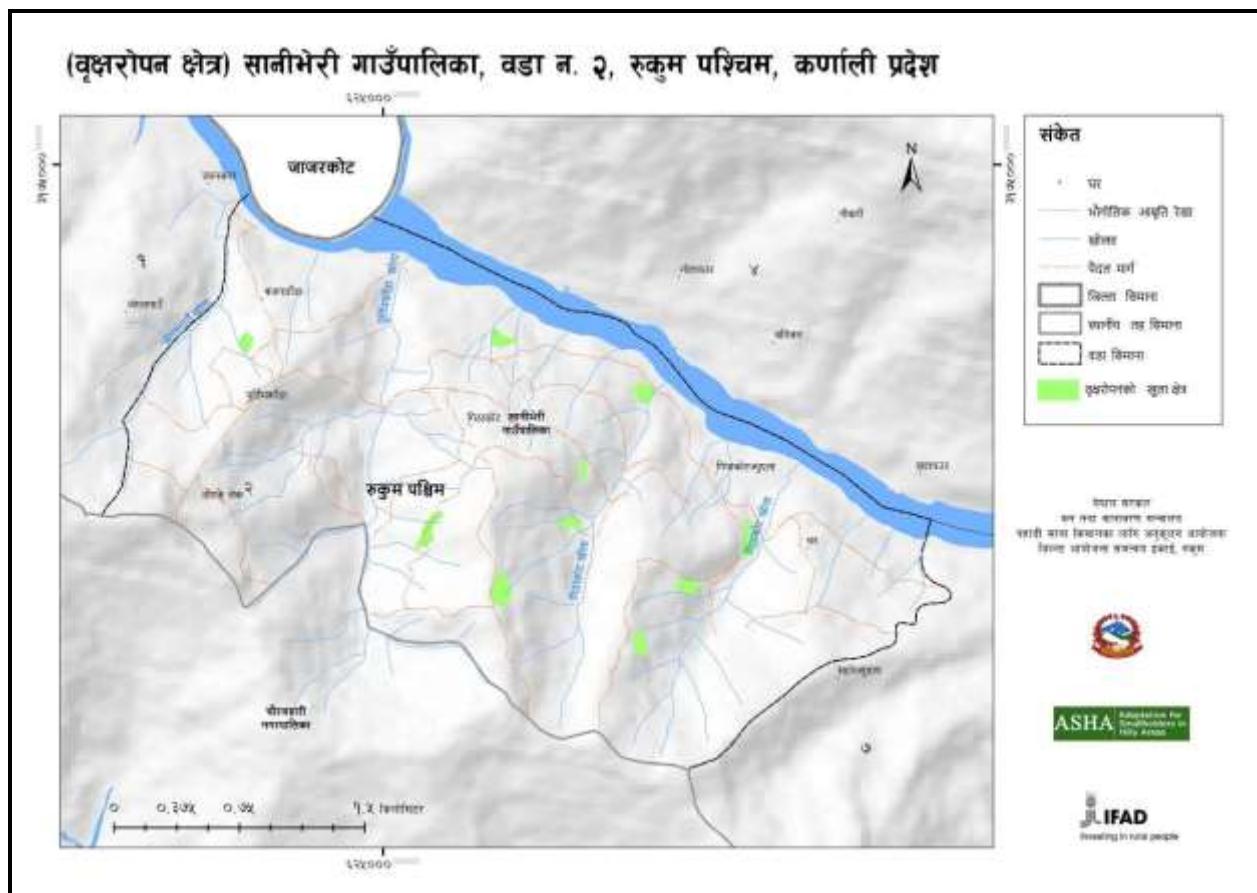
३.२.१.३ भू-उपयोग तथा भू-उपयोग क्षेत्र परिवर्तनको विश्लेषण

यस वडाको कुल क्षेत्रफल ९१३ हेक्टर मध्ये ५७३ हेक्टर वनक्षेत्र, ६ हेक्टर बुट्यान क्षेत्र, २६८ हेक्टर कृषि क्षेत्र रहेको छ। यस वडामा ६३% क्षेत्र वन र २९% कृषि क्षेत्रले ढाकेको छ (श्रोत : पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजना, जिल्ला आयोजना संयोजन ईकाइ, रुकुम)।

चित्र १२. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को वन विनास क्षेत्रको नक्शा

विभिन्न समयको अन्तरालमा भु-उपयोगमा भएको परिवर्तनको विश्लेषण गर्दा वन विनास तथा क्षयिकरण भएको क्षेत्र माथिको नक्सामा रातो रंगले देखाईएको छ। जसको क्षेत्रफल ४७.२ हेक्टर छ। यस्ता क्षेत्रहरु प्राय वनको किनारामा बढी छ। भौगोलिक सूचना प्रणालीको विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजाबाट निम्न नक्सामा सम्भावित वृक्षारोपण क्षेत्र खैरो रंगले प्रस्तुत गरिएको छ।

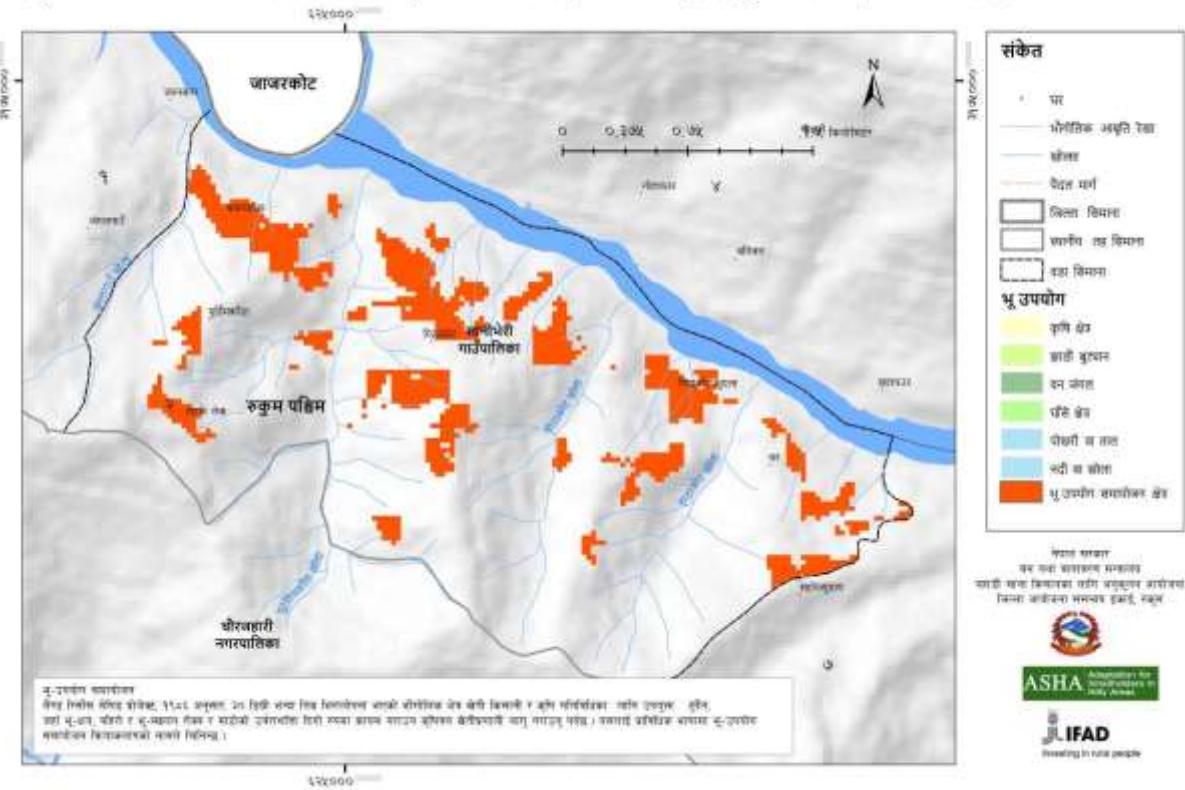

चित्र १३. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ मा सम्भावित वृक्षरोपण क्षेत्रको नक्शा

३.२.१.४ भू-उपयोग समायोजनको विश्लेषण

नेपाल सरकारको Land Reform Mapping Project (LRMP) ले भू-क्षमताको आधारमा नेपालका भू-भागहरूलाई सात वटा Class हरुमा (Class I to Class VII) वर्गीकरण गरेको छ । जसमध्ये Class I मा पर्ने जमिन कम भिरालो, कम ढुङ्गाहरु भएको र बढी पानी सोस्न सक्ने किसिमको हुने भएकाले यस्तो जमिनलाई कृषि लगायतका जुनसकै प्रयोजनको लागि पनि निर्वाद रूपमा उपयोग गर्न सकिन्छ भने Class II र सो भन्दा माथिका Class हरुमा पर्ने जमिनहरुको कमश भिरालोपन तथा ढुङ्गाको मात्रा बढ्दै जाने र पानी सोस्ने क्षमता घट्दै जाने भएकोले यस्तो जमिनहरुमा कृषिजन्य गतिविधिहरु गर्दा भू-क्षयको सम्भावना पनि कमश बढ्दै जाने हुन्छ । यसर्थ Class VII पर्ने जमिनलाई सुन्दर दृष्यावलोकन लगायत सिमित प्रयोजनको लागि मात्र उपयोग गर्न सकिन्छ । यसै भू-क्षमता नक्शा र भू-उपयोग नक्शाको समायोजन गरेर भू-उपयोग समायोजन नक्शा तयार गरिन्छ । यसरी तयार गरिएको सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को भू-उपयोग समायोजन नक्शाको अध्ययन गर्दा Class IV पर्ने जमिन वनक्षेत्रले पूर्णरूपले ढाकिनुपर्ने जमिन भएता पनि यहाँ खेतिपाती लगायतका विभिन्न गतिविधिहरु भइरहेको पाईन्छ । निम्न नक्सामा रातो रंगले देखाईएको छ, जस्मा कृषिका क्रियाकलापहरु भइरहेकोमा सकभर सम्बन्धित भु उपयोग गनु पर्ने हुन्छ अन्यथा खेतिपाती गर्नु परेमा यस्ता क्षेत्रहरुमा भु संरक्षणका गतिविधिहरु संचालन गर्नु पर्दछ । यस्ता अत्यधिक प्रयोगमा आएका स्थानहरुको जम्मा क्षेत्रफल १३०.२४ हेक्टर छ । Land Reform Mapping Project (LRMP), १९८६ अनुसार ३० डिग्री भन्दा माथि तिब्र भिरालोपन भएको भौगोलिक क्षेत्र खेती किसानी र कृषि गतिविधिका लागि उपयुक्त हुदैन जहाँ भू-क्षय, पहिरो र भू(स्खलन रोक्न र माटोको उर्वरा शक्ति दिगो रूपमा कायम गराउन कसिषि वन वन खेति प्रणाली लागु गराउनु पर्दछ । यसलाई नै प्राविधिक भाषामा भू(उपयोग समायोजन क्रियाकलाको नामले चिनिन्छ ।

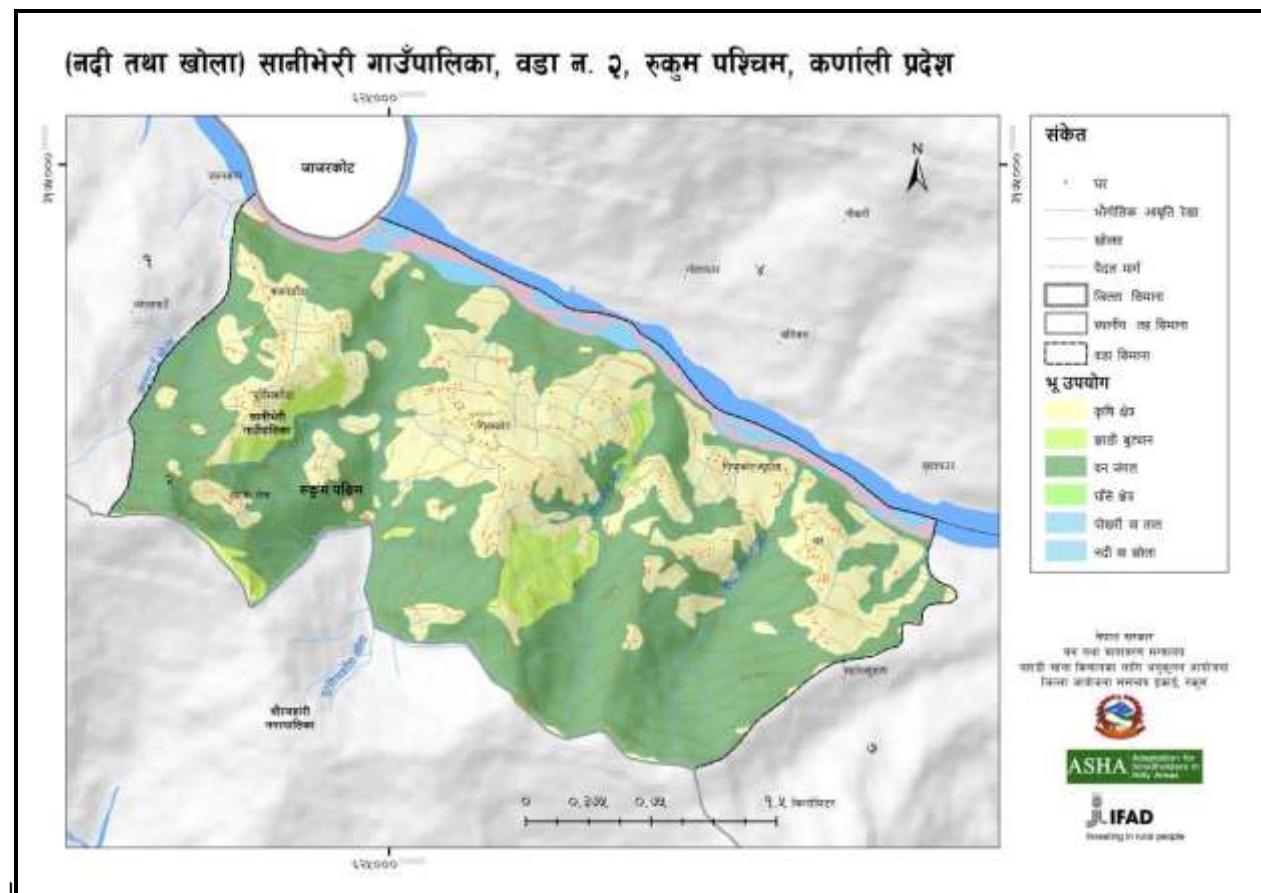
(भू-उपयोग समायोजन क्षेत्र) सानीभेरी गाउँपालिका, वडा नं. २, रुकुम पश्चिम, कर्णाली प्रदेश

चित्र १४. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को भू-उपयोग समायोजन नक्शा

३.२.१.५ सानी भेरी गा.पा.वडा नं. २ को नदि, खोला, खोल्सीको विवरण

यस वडाको नदी तथा खोलाहरु निम्न नक्सामा देखाइएको छ । सानीभेरी यस वडा भएर बग्ने मुख्य नदी हो भने अन्य खोला तथा खोल्सीहरुमा सरकच्चा खोला, गेरानी खोला, चिसापानी, निधारेदुङ्गा, उत्तिस्यानी, बयालेखोली, गाडे खोला, साउनेखोला, कैनखोला, छारिखोला, जुगेखोला, बुरासे खोला, निधारे खोला, सिलाने खोला, डोप्की खोला टिमुरे खोला, मुलपानी खोला, किटौरा खोला, बयाली खोली, स्यालेबगर खोला, कल्याखोली, बुगीखोला आदी रहेका छन । यी सबै खोला तथा खाल्सीहरु सानीभेरी नदीमा मिसीएर बग्ने गरेको पाईयो ।

चित्र १५. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ का नदी तथा खोलाको नक्शा

३.२.१.६ सानीभेरी गा.पा.वडा नं. २ को वन डढेलोको अवस्था

भौगोलिक सूचना प्रणालीको आधारमा विश्लेषण गर्दा त्यस्तो उल्लेखनिय आगलागीका घटनाहरु भएको देखिदैन तर स्थानीय समुदायसँग सहभागितामूलक विधि प्रयोग गरी छलफल गर्दा साविक वडा नं. दुर्गा सा.ब. र भेरी दोभान सा.ब. का केही स्थानहरुमा आगलागी भएको पाईन्छ ।

३.३. वैज्ञानिक तथ्य र स्थानीय समुदायको दृष्टिकोणको समायोजन

भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित वैज्ञानिक तथ्यहरु उक्त खण्डमा प्रस्तुत गरिएको छ जस्वाट संकटासन्नताका क्षेत्रहरु पहिचान गर्न सकिन्छ । यी तथ्यहरुलाई स्थानीय समुदायसँग सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखा विधिहरु र प्रकृयाहरुवाट पुष्टाई गरिएको थियो । यस पछिका खण्डहरुमा स्थानीय समुदायको सहभागितामा स. ग्रा. ले.को विधिहरुवाट यस वडाको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा स्थानीय समुदायको अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण गरिएको छ ।

३.४. सहभागितामूलक जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता विश्लेषण

विभिन्न सहभागितामूलक ग्रामिण लेखाजोखाको विधि तथा प्रकृयाहरुको प्रयोगबाट स्थानीय समुदायले महशुस गरेका, उनीहरुको दृष्टिकोण र अनुभवहरुबाटे छलफल गरी जलवायु परिवर्तन संकटासन्नता तथा अनुकूलन क्षमता, अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान र प्राथमिकिकरण र अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिन्छ । निम्न खण्डमा यसबारे विस्तृत वर्णन गरिएको छ ।

३.४.१ जलवायु परिवर्तन संकटासन्न घरधुरी

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तथारीको क्रममा यस वडाका प्रत्येक वस्तिहरु (साविकको पुर्तिमकाँडा गा.वि.स.को वडा नं १ देखि ३ सम्म) मा सहभागितामुलक तरिकाले घरधुरीहरुको जलवायु परिवर्तन संकटासन्नटाताको स्तरीकरण गरिएको थियो । उक्त स्तरीकरण समुदाय आफैले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन सम्मुखता, सम्बेदनशिलता र अनुकूलन क्षमता आधारहरुमा आधारित भई गरिएको थियो । उक्त स्तरीकरण गर्दा जिविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरु (प्राकृतिक, भौतिक, मानवीय, सामाजिक र आर्थिक सम्पत्ति)का साथै जलवायु परिवर्तनजन्य प्रकोपहरुले घरधुरीमा पारेको प्रभावलाई समेत आधार बनाईएको थियो । घरको उत्पादनले १२ महिना खाना पुग्ने, सरकारी सेवामा स्थायी रोजगारी भएका, र जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित नभएका सम्पन्न घरधुरीलाई न्यून संकटासन्न घरधुरी (V1) मा राखिएको थियो भने घरको उत्पादनले ९ महिना मात्र खाना पुग्ने वा घरको उत्पादनले १२ महिना खाना पुग्ने र सरकारी सेवामा स्थायी रोजगारी भएतापनि जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित घरधुरीलाई मध्यम संकटासन्न घरधुरी (V2) मा राखिएको थियो । त्यसै गरी घरको उत्पादनले घरको उत्पादनले ६ महिना भन्दा बढी खाना पुगे तापनि जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित घरधुरीलाई उच्च संकटासन्न घरधुरी (V3) मा राखिएको थियो भने घरको उत्पादनले ३ महिना मात्र खाना पुग्ने र जलवायुजन्य प्रकोपबाट प्रत्यक्ष प्रभावित अति विपन्न घरधुरीलाई अति उच्च संकटासन्न घरधुरी (V4) मा राखिएको थियो । यस क्रममा वडाका जम्मा ३६० घरधुरी मध्ये ३० प्रतिशत घरधुरीहरु अति उच्च (V4) मा, ५६ प्रतिशत घरधुरीहरु उच्च (V3) मा, १२ प्रतिशत घरधुरीहरु मध्यम (V2) मा संकटासन्न रहेको पाईएको थियो ।

तालिका १०. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण

साविकका वडा नं.	घरधुरीगत जलवायु परिवर्तन संबेदनशिल सम्पन्नता स्तर				जम्मा
	न्यून (V1)	मध्यम(V2)	उच्च (V3)	अतिउच्च(V4)	
१	३	१	११९	२८	१५१
२	२	१३	५०	३२	९७
३	५	२८	३१	४८	११२
जम्मा	१०	४२	२००	१०८	३६०
प्रतिशत	३ %	१२ %	५६ %	३० %	१००%

आधार: जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सहभागितामुलक सम्पन्नता स्तरीकरण, २०७५

वस्ति स्तरीय गोष्ठीहरु पश्चात ३ दिने वडा स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तथारी गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो जहाँ हरेक वस्तिबाट आएका तथ्यांक र विश्लेषणहरु माथि छलफल गरी वडा स्तरीय विश्लेषण गरिएको थियो । उक्त ३ दिने वडा स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तथारी गोष्ठीमा जन प्रतिनिधिहरु, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि, सेवा प्रदायक कार्यालयका प्रतिनिधि, स्थानीय राजनैतिक दलका प्रतिनिधि लगायत स्थानीय भद्र भलादमीहरुको सहभागिता थियो । यस अनुकूलन कार्ययोजना निर्माणको क्रममा तपसिलका संकटासन्नता विश्लेषणका विभिन्न विधिहरुको उपयोग गरिएका थिए ।

३.४.२ जलवायु परिवर्तनको अवस्था - मौसमी पात्रो

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा स्थानीय स्तरमा जलवायुमा आएका परिवर्तनहरुको जानकारी प्राप्त गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको थियो । यस विधिको छलफलमा समुदायका ज्येष्ठ नागरिक, वुद्धिजीवी तथा जानिफकारहरुको सहभागिता रहेको थियो । यसै विधिको प्रयोग गरी समुदायस्तरमा जलवायु परिवर्तनको कारणले वालीचक्र, वनस्पति प्रजातिहरुको जीवनचक्र/व्यवहार, प्रकोपको स्वरूप लगायत अन्य विभिन्न क्षेत्रहरुमा आएका/देखिएका परिवर्तनहरुको जानकारी समेत प्राप्त गरिएको थियो ।

मौसमी पात्रोंको विश्लेषण गर्दा स्थानीय स्तरमा जाडोको समयावधि घट्दै गएको, गर्मीका दिनहरु लम्बिएको र तुलनात्मक रूपमा तातोपना बढेको पाइएको छ । मनसुनी तथा हिउँदै वर्षाको समयावधि, मात्रा र तौर तरिकामा फेरबदल आएको देखिन्छ । पहिलेको तुलनामा वर्षात्को अवधि कम भएको तर वर्षा हुँदा एक्कासि हुने र एकै पटक ठूलो मात्रामा वर्षा हुने गरेको देखिन्छ । यहाँका वासिन्दाको अनुसार तुसारो लाग्ने समयावधि पहिलेको तुलनामा घटेको देखिएको छ । त्यसैगरी गर्मीका दिनहरु बढेको र पानी पर्ने समयमा फेरबदल भएको कारणले गर्दा खेतिपाती गर्ने समयमा पनि हेरफेर भएको देखिन्छ । यहाँका प्रमुख वालीहरु धान, मकै र गहुँ लगाउने समयावधिमा पहिलेको तुलनामा परिवर्तन आएको छ । गुँरास तुलनात्मक रूपमा छिटो फुल थालेको पाइयो । त्यसैगरी वर्षायाममा पानीका मुल फुट्ने क्रम पनि निकै कम भएको पाइएको छ । यसरी जलवायुमा आएको परिवर्तनको प्रत्यक्ष असर कृषिमा मात्र नभई मानव स्वास्थ्य लगायत पानीका मुहानहरु, वन तथा जैविक विविधतामा समेत परेको देखिन्छ । यस प्रकारका परिवर्तनहरुले स्थानीय वासिन्दाहरुको जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष असर पार्नुका साथै उनीहरुको दैनिकीलाई थप चुनौतीपूर्ण बनाएको देखिन्छ ।

तालिका ११. परिवर्तित मौसमी पात्रो

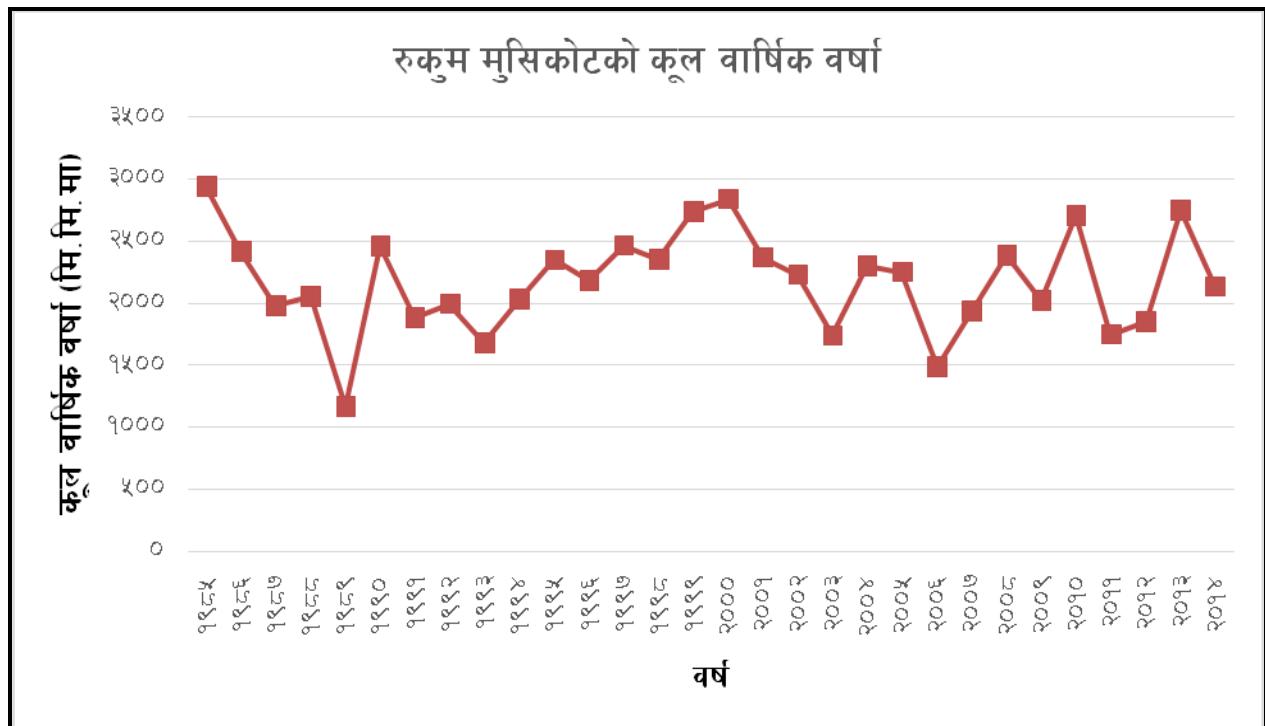
सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
तापक्रम	गर्मीको दिन	पहिले													गर्मीका दिन २.५ महिनाले बढेको र गर्मिको मात्रा पनि बढेको
		अहिले													जाडोका दिन करिब २ महिनाले घटेको
	जाडोको दिन	पहिले													जाडोका दिन करिब २ महिनाले घटेको
		अहिले													मनसुनी वर्षाका दिन २ महिनाले घटेका
वर्षा तथा यसको स्वरूप	मनसुनी वर्षा	पहिले													हिउँदै वर्षा छिटपुट मात्र हुने गरेको
		अहिले													तुसारो पर्ने दिनहरु २ महिनाले घटेको
	हिउँदै वर्षा	पहिले													लालीगुराँस फुल्ने समय १ महिनाले अगाडि सरेको
		अहिले													अहिले वर्षामा फेरबदल भएकोले बाढी तथा पहिरोको समयमा पनि परिवर्तन भएको छ तर मात्रा र बारम्बारता भने बढेको छ
प्रकोपको स्वरूप	बाढीको घटना	पहिले													लालीगुराँस फुल्ने समय १ महिनाले अगाडि सरेको
		अहिले													अहिले वर्षामा फेरबदल भएकोले बाढी तथा पहिरोको समयमा पनि परिवर्तन भएको छ तर मात्रा र बारम्बारता भने बढेको छ
	पहिरोको घटना	पहिले													अहिले वर्षामा फेरबदल भएकोले बाढी तथा पहिरोको समयमा पनि परिवर्तन भएको छ तर मात्रा र बारम्बारता भने बढेको छ
		अहिले													अहिले वर्षामा फेरबदल भएकोले बाढी तथा पहिरोको समयमा पनि परिवर्तन भएको छ तर मात्रा र बारम्बारता भने बढेको छ

सम्मुखताको क्षेत्र	सूचकहरु	समय	वैशाख	ज्येष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरु	स्थानीय मकै लगाउने	पहिले		■	■										मकै लगाउने समय १ महिनाले पछि सरेको तर स्थानीय जातका मकैहरु निकै कम रोप्ने गरेको
		अहिले			■	■									
	स्थानीय मकै भित्रयाउने	पहिले							■	■					पाक्ने समयमा फरक नभए पनि उत्पादन निकै घटेको
		अहिले							■	■					
	स्थानीय गहुँ लगाउने	पहिले													एक महिना समय पछि सरेको
		अहिले								■	■				
	स्थानीय गहुँ भित्रयाउने	पहिले	■	■											भित्रयाउने समयमा खासै फरक नभए पनि उत्पादन घटेको
		अहिले	■	■										■	
भौतिक जानकारी	पानीका मुल फुटने	पहिले				■	■	■							विगतको भन्दा कम पानी निस्क्ने गरेको
		अहिले						■	■						

नोट : पहिले भन्नाले ३० वर्ष भन्दा पहिले र अहिले भन्नाले विगत ५ देखि यताको समय सम्फनु पर्छ ।

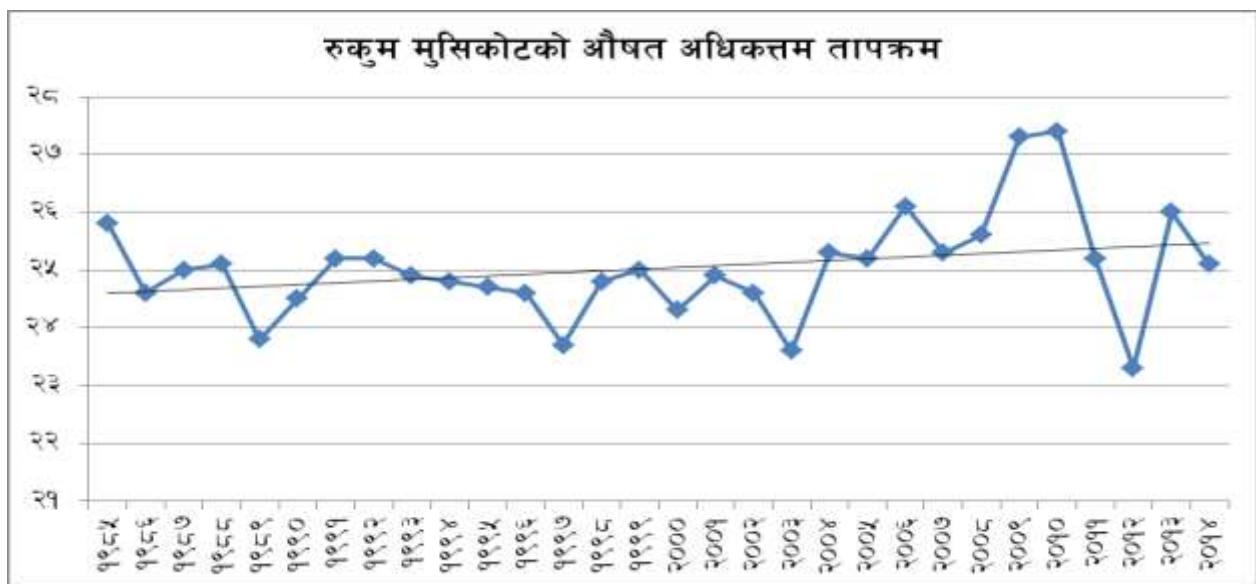
३.४.३ मौसमी तथ्यांक

सानीभेरी गा.पा मा जल तथा मौसम मापन केन्द्र नभएको र यस गा.पा. बाट नजिकको चौरजहारी स्थित मापन केन्द्रको उपलब्ध तथ्याङ्कमा धेरै वर्षको तथ्याङ्क छुटेको पाइएकोले रुकुम मुसिकोट स्थित मापन केन्द्रबाट प्राप्त सुचनाहरूलाई आधार मानी यस क्षेत्रको विगत ३० वर्ष (१९८५ देखि २०१४ सम्म) को कुल वार्षिक बर्षालाई विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रको वर्षामा अनियमितता रहेको देखिन्छ ।

चित्र १६. रुकुम मुसिकोटको कूल वार्षिक वर्षा

त्यसैगरी तापक्रमको तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रमा औषत अधिकतम र न्यूनतम तापक्रम दुवै क्रमिक रूपमा बढ्दो क्रममा रहेको देखिन्छ ।

चित्र १७. रुकुम मुसिकोटको वार्षिक औषत अधिकतम तापक्रम

रुकुम मुसिकोटको औषत न्युनतम तापक्रम

चित्र १८. रुकुम मुसिकोटको वार्षिक औषत न्युनतम तापक्रम

३.४.४ प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

विगत ३० वर्षको अन्तरालमा यस सानी भेरी गाउँपालिका वडा नं. २ मा घटेका विभिन्न प्रकोपहरूको विश्लेषण ऐतिहासिक समय रेखाको माध्यमबाट गाउँका जेष्ठ नागरिक, वुद्धिजीवी तथा जानिफकारहरूसँग छलफल गरी तयार गरिएको थियो । यस विधिमा जलवायुजन्य घटना बारे छलफल गर्नुका साथै त्यस घटनाको असर र समुदायले त्यस घटनासँग जुध्नका लागि गरेको प्रयास र उक्त परिस्थितिमा विभिन्न संघ संस्था र सरकारी निकायहरूबाट पाएको सहयोगको बारेमा छलफल गरिएको थियो । यसबाट जलवायु परिवर्तनको सम्बन्धमा स्थानीय वासिन्दाहरूको अनुभव र प्रकोपसँग जुध्न सक्ने क्षमताको बारेमा जानकारी हासिल गरिएको थियो ।

तालिका १२. प्रकोपको ऐतिहासिक समयरेखा

क्र.स.	प्रकोप	वर्ष/ वार्षिकारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरू	भविष्यमा हुन सक्ने प्रवृत्ति तथा असरहरू	असरहरूसँग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरू
१	पहिरो तथा भू-क्षय	२०४१	साविक वडा नं. ३ को मुलपानी माटो विसौना पहिरोले उर्वराभुमी जमिन नष्ट करिब २० रोपनी नष्ट गरेको । बागविर पुनर्गोपीलाल पुनर्बुदे पुनर्कर्णविरको घर पहिरोले बगाएको पुरेको ।	जलवायु परिवर्तन सँगै पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आउनुका साथै अवैज्ञानिक तरिकाले वाटो घाटो निर्माण, भिरालो क्षेत्रमा	बाँसका भकारी वाघेको, कच्ची गाढो लगाएको, वृक्षारोपण गरेको ।
		२०६८	साविक वडा नं. १ मा थाराहाले पहिरोले ३ जनाको मृत्यु भएको । फर्सेनी पहिरोले १० वटा घट बगाएको, ढोले पुनर्डन्डे पुनको करिब १२ रोपनी खेत बगाएको पुरेको । सिमलगैरा पहिरोले गर्दा ५घरधुरी जोखिम मा रहेको		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
			। सिम पहिरोका कारण ६ घरधुरी जोखिम मा भू-क्षय हुने गरेको तिनसल्ले पहिरोले जग्गा जमिनमा क्षति खानेपानी पाईप फालेको । नौद्धले पहिरोले २ रोपनी जिति जग्गामा क्षति हाल पनि भू-क्षय हुने गरेको । स्याला पहिरोले २ रोपनी जग्गामा क्षति गरको । डोप्के पहिरोले कालीराम बि.क.को २ वटा गोरु मरेको २ वटा घरहरु जोखिममा रहेको ।	भइरहेको खनजोत जस्ता कृयाकलापहरुले गर्दा भविष्यमा पहिरोका घटनाहरु बढ्ने देखिन्छ ।	बर्षातको समयमा सुरक्षित स्थानमा बस्ने गरेको ।
	२०६८		साविक वडा नं. २ मा परिगाउँको पहिरोले उदिराम बुढाको घर भत्काएको, १० जना मानविय क्षति, गाइगारु, भैसी, कुखुराहरुको पुर्णरूपमा क्षति भएको । साउनेपानी पहिरोले भिम बहादुर सुनार, मनमती घर्ती, कालो कामी, गणेश घर्ती, शसिराम घर्ती, कमल सुनार, धनजित घर्ती आदीको करिब ४०० रोपनी जग्गामा क्षति पुऱ्याएको । कर्णे कामीको १ वटा आरण दोकान मा क्षति, कालो घर्ती नर बहादुर घर्तीको जग्गा क्षति । माथीको वली गाउँ बस्ती पहिरोको जोखिममा रहेको साथै जग्गा जमिन बर्षेनी भू-क्षय हुने गरेको । बराथानको पहिरोले रतिकला खड्काको तल र माथिको घर जोखिममा रहेको, अविराम कामीको १ वटा भैसी मरेको, गोविन्द बुढाको १ वटा घर, भिम बहादुर चन्दको १ वटा ट्राईललेट र पानीका मुहान फालेको क्षति पुऱ्याएको ।		पहिरो पन्छाएर खोज तथा उदार गर्ने कार्य भएको, सरकारी स्तरबाट केही राहत उपलब्ध भएको ।
	२०६८, २०७५		साविक वडा नं. ३ मा परिगाउँ को पहिरोले करिब १२ रोपनी जग्गा बगाएको, अविर कामी, को घट बगाएको, गोविन्द बुढाको ट्राईललेट पुरेको, सार्वजनिक धाराहरु बगाएको पुरेको । बर्माथान पहिरोले खेतीयोग्य जमिन र खानेपानीको पाईप पुरेको, शंकर दमाईको मकै बारी बगाएको साथै शंकर दमाईको घर जोखिममा रहेको ।		लम्ब्रम्लक्के ले खानेपानीमा सहयोग गरेको ।

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
			रातामाटा पहिरोले शेर बहादुर पुनको भैसी पुरेको,घर जोखिममा रहेको ।		
		२०६९	साविक वडा नं. १ मा कापेसल्लाको पहिरोले भिम बहादुर चन्दको १ वटा गोठ बगाएको । खिरखिरे पानीखोला खा.पा.मुहानको टंकी पुरेको,खाली डेरा हिरे पुन र सार्के पुनको घरहरु फालेको । पहिरोले जनकल्याण विद्यालयको फिल्ड भत्काएको । पहिरोले गर्दा साईरावन टोल जोखिममा रहेको ।		कुवा बनाएर पानी पिउँने गरेको, बास बस्नका लागि अन्यत्र बस्ने गरेको ।
		२०७० देखि २०७५ सम्म	साविक वडा नं. १ मा सिम, सिमलगैरा टोलमा वर्षा याममा वर्षेनी भू-क्षय हुने गरेको ।		लक्ष्यक्रम को सहयोग बाट तारजाली,तटबन्धन गर्ने गरेको ।
		२०७०	साविक वडा नं. २ मा घुयाला रुखको पहिरो आएर आसिराम सुनारको १ रोपनी जग्गामा क्षति । साउनेपानी पहिरो कलिभान नेपाली,बिष्णु टमटा,खड्के घर्ती लगाएत १० जनाको करिब ३० रोपनी जग्गामा क्षति गरको ।		खनेपानी मुहानमा यन सिसि यस पि को सहयोग पाएको ।
		२०७३	साविक वडा नं. ३ मा पाल्ने मेला पहिरोले बालविकास विद्यालय भत्काएको ।		सानीभेरी गा.पा. को सहयोगमा पुन निर्माण गरिएको ।
		२०७५	साविक वडा नं. २ को धैरेनीको पहिरोले राज बहादुर खड्काको घर पुर्णरूपले क्षति पुऱ्याएको । आईढोरेनी सिचाई कुलो करि ५०० मिटर पक्की भागमा क्षति		जि.वि.स.बाट रु ६०००० सहयोग । पक्की सिचाई कुलो निर्माण गरिएको ।
		२०७५	साविक वडा नं. ३ मा बिसौना पहिरोको जोखिममा २ वटा घरहरु रहेको ।		कृनैपनि कार्य नगरेको
२	बाढी	२०४८	साविक वडा नं. १ मा भेरी नदीले फल्ने बगर, बझेनी टापु र सिस्नेखोला सम्म वर्षेनी असर तथा खेतीयोग्य जमिनमा क्षति गर्ने गरेको ।	परिवर्तन पानी तरिकामा	केही स्थानमा तारजाली हानेको ।
		२०६८-७५	साविक वडा नं. १ मा घेडेखोलाले प्रत्येक वर्ष सिस्नेखोला सम्म कृषियोग्य जमिन करिब १०-१५		आफै पर्खाल डयाम,भकारी बाध्ने

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
			रोपनी कटान गरेको स्याला खोला,सिमाली खोला,बेतनी खोला,मुसे खोला,जमुनेखोला आसपासको प्रत्येक वर्ष करिब १३-१४ रोपनी कृषियोग्य जमिन कटान गर्ने गरेको ।	फेरवदल आउनुका साथै अवैज्ञानिक तरिकाले वाटो घाटो निर्माण, भिरालो क्षेत्रमा भइरहेको खनजोत जस्ता कृयाकलापहरुले गर्दा भविष्यमा बाढीका घटनाहरु वढने देखिन्छ ।	कार्य गर्ने गरेको ।
		२०६८	साविक वडा नं. २ को छारिखोलाले आसपासमा करिब ३०० रोपनी कृषियोग्य जमिन कटान गरेको । भिम बहादुर बुढा,गोविन्द बुढा र मान बहादुर पुनको ३ वटा घट बगाएको । मान बहादुर पुन,कर्णे कामी,कालो घर्ती,लघु पुन र गोविन्द बुढाको खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको । साउनेपानी खोलाले नदी सुनार,शसिराम घर्ती,गणेश घर्ती,धनजित घर्ती र कालो कामी को १५ रोपनी खेतबारी कटान गरेको ।	केही स्थानमा तारजी ले खो नियन्त्रण गर्ने गरेको ।	
		२०६८	साविक वडा नं. ३ को सिलाने खोला,साउने खोलाले आसपासमा पर्ने कृषियोग्या जमिन करिब २० रोपनी कटान गर्ने गरेको छ जसमा कमल पुन,ओविराम पुन,गोविराम पुन,भरत पुन असोक परियार,मान बहादुर पुन,देव बहादुर पुन,तिलक बहादुर पुन,लालमार्याँ पुन आदीहरुको उक्त खोला आसपासको जग्गा जमिन कटान गरिएको छ ।		
३	खडेरी	२०४२	सबै बस्तीहरुमा लामा खडेरीका कारणल हिउदे बाली नलगाएको, बर्षेबाली पनि राम्रो उत्पादन नभएको जसले गर्दा भोकमारी परेको ।	जलवायु परिवर्तनको कारणले गर्दा भविष्यमा खडेरीका घटनाहरु अझै वढने देखिन्छ ।	खाद्यान्न अन्यत्रबाट किनेर ल्याएको टाढाबाट पानी बोकेर ल्याउनु परेको, बाली लगाउने समय परिवर्तन गरेको।
		२०४७	साविक वडा नं. २ मा बन जंगलका बोटविरुवाहरु सुकेको, मैकै बाली, धान बाली,र कोदो बाली उत्पादनमा ह्रास तथा रोग किराहरु बढेको ।		
		२०५०	साविक वडा नं. ३ मा कृषि उत्पादनमा कमी, रोगकिराको प्रकोप बढेको साथै घर पालुवा जनावरहरु मा रोग किराहरु देखा परेको ।		
		२०६८-६९	साविक वडा नं. १ मा कृषि उत्पादनमा कमी भएको हालसम्म खडेरी परी अन्य असर कुनैपनि नगरेको हिउदे वर्षा नभएर हिउदेबाली कुनैपनि नलगाउने गरेको ।		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
		२०७१	हिउदे वर्षा नभएकाले, पाखो बारीमा हिउँदे बाली नलगाएको ।		
			प्रत्येक वर्ष सबै बडाहरुमा खडेरीको समस्या बढ्दै गएकोले कृषि तथा पशुमा साथै मानवमा पनि रोगहरु वृद्धि हुदै गएको ।		
४	वन डढेलो	२०५१	साविक वडा नं. १ मा दुर्गा सामुदायिक बन आगलागी भई बोटबिरुवामा क्षति,जडिबुटी,रैथाने विरुवा,बन्यजन्तुहरुको हास भएको ।	हाल खडेरीको प्रकोप बढ्दै गएकोले गर्दा वन डढेलोको घटना पनि बढ्ने देखिन्छ ।	समुदायको प्रयासबाट आगो निभाउने कार्य भएको ।
		२०६४	साविक वडा नं. १ मा भेरी दोभान सामुदायिक बन आगलागी भई बोटबिरुवामा क्षति,जडिबुटीमा क्षति,रैथाने विरुवा तथा बन्यजन्तुहरुको हास भएको ।		
५	हावाहुरी	२०६२	साविक वडा नं. १ को जनकल्याण विद्यालयको छाना उडाएको । यस वडाका १०-१२ घरका छाना उडाएको ।	भविष्यमा हावाहुरीका घटनाहरु वृद्धि भई कृषि क्षेत्रमा हुने क्षति तापनि भौतिक पूर्वाधारमा कम क्षति पर्ने देखिन्छ ।	केहीले व्यक्तिगत तवरले खरका छानाहरु टिन तथा दुंगाले विस्थापित गरेको
		२०७४	साविक वडा नं. २ मा हावाहुरीले वर्षेणी मकैवाली क्षति गरेको करिब यस गाउँको ५०० मुरी जति मकैमा क्षति गरेको ।		
		२०७३	साविक वडा नं. ३ को बाल विकासको भवनको छाना उडाएको भवन भत्काएको । हरी दमाईको घरको छाना उडाएको ।		
६	कृषिमा रोग	२०५०	साविक वडा नं. ३ मा गहुँ मा सिन्दुरे, आलुमा डढेलो, तोरीमा यफिड, मकैमा भोल्टे किरा, घोगामा कुकाँ लाने समस्या भएको । यस्ता समस्याहरु प्रत्येक राल देखिने गरेको साथै खडेरी लामो भएको वर्ष यो समस्या भनै बढी हुने गरेको	बढ्दो खडेरी सँगै भविष्यमा कृषिमा रोगहरु बढ्दै जाने देखिन्छ ।	केहीले विउँ परिवर्तन गरेको
		२०६०	साविक वडा नं. २ मा प्याज, गोलभेडा, आलु र मुलामा डढुवा रोग, रातोकिरा, मकैमा खुर्मे किरा बोटेकिरा, गुवाउरो, धानमा कुका पर्ने, धान पहेलो हुने, गहुँमा सिधुरे जस्ता रोगहरु देखा परेका छन ।		
		२०७२	साविक वडा नं. १ मा मकै बालीमा बोट पहेलो हुने गुबे रोग लाग्ने उन्नत जातको विउ लगाउदा		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
			उत्पादनमा कमी भएको । गहुँ बालीमा बालाहरुमा दुसी लाग्ने जस्ता रोगहरु देखा परेको छ । सिमीमा लिसे किरा लाग्ने सागमा पहेला किरा लाग्ने,आलुमा चुर्ण पर्ने किरा लाग्ने फलफुलमा साने छदा कुईने भर्ने जस्ता रोगहरु देखा परेको पाईयो ।		
७	पशुमा रोग	२०६६, २०७२ २०७३	साविक वडा नं. १ मा बाखामा नाकबाट सिगान छार्ने, पखाला लाग्ने, पेट ढाडिने, खाना नखार्ने जस्ता रोगले यस वडामा वर्षेनी ५०० जिति बाखा मरेको र हाल वर्षेनी २०० जिति मर्ने गरेको । यस किसिमको रोगले २०७२ र २०७३ पनि बढी क्षति गरेको । कुखुरामा भोक्राउने,पखाला पर्ने,जुका पर्ने,टिमुरे रोग बढी मात्रामा देखिएको छ । गाईगोरुमा खोन्यात,पेट ढाडिने जस्ता रोगले यस वडामा वर्षेनी २० देखि २५ वटा मर्ने गरेका छन् । भैसीमा थरथर काम्ने,ज्वरो आउने,स्वासप्रस्वास मा समस्या जस्ता रोगले वर्षेनी ५ देखि १० भैसी मर्ने गर्दछन् ।	बढ्दो खडेरी सँगै भविष्यमा पशुमा रोगहरु बढ्दै जाने देखिन्छ ।	लसुन, समायो लगायतका जडीबुटीबाट घरायसी उपचार भएको
		२०६२	साविक वडा नं. २ पि. पि.आर रोग,बाखा सुनिने,सिगान छार्ने,पेट ढाडिने,कुखुरामा सेतो पखाला गर्ने खुट्टा कुज्जिने जस्ता रोगले वर्षेनी २०० जिति कुखुराहरु मर्ने गर्दछन् ।		
८	असिनापानी	२०५०	साविक वडा नं. ३ मा बाली नाली नष्ट,बन्यजन्तु पंक्षी मा असर गरेको	भविष्यमा असिना पानी को समस्या बढ्दै जाने देखिन्छ ।	केही नभएको उपाया
		२०५४	साविक वडा नं. ३ मा असिनापानीले वोटिवरुवाहरु चुटेर नष्ट पारेको गहुँबाली मा असर,फलफुल खेतीका साथै तरकारी खेतीमा क्षति ।		
		२०५५-५६	साविक वडा नं. १ मा असिनापानीले खेतबारी मा भएको गहुँबाली,फलफुल,तरकारी बाली क्षति पुऱ्याएको यस वडाको कुनैपनि टोलमा नढल्याएको -नभित्रयाएको) साथै भोकमरी समेत परेको ।		
		२०६०	साविक वडा नं. २ मा असिनापानीले मकैबाली मा क्षति धान बालीमा क्षति,कादो बालीमा पुर्णरूपले		

क्र.सं.	प्रकोप	वर्ष/ वारम्बारता	प्रकोपले ल्याएको हालको असर तथा प्रभावहरु	भविष्यमा हुन सक्ने प्रवृत्ति तथा असरहरु	असरहरुसंग जुध्न समुदायले अपनाएका प्रयासहरु
			क्षति गरेको ।		
९	मिचाहा प्रजाति	२०७४	साविक वडा नं. २ मा गहुवाली, तरकारी खेती, फलफुल खेती मा क्षति गरेको ।		
		२०५२-५३	साविक वडा नं. १ मा वनमारा फैलिएर वोटविरुवाको वृद्धि विकासमा असर पारेको, स्थानिय रैथाने घासहरु लोप भएको, चरिचरणको समस्या भएको साथै कृषि उत्पादनमा कमी भएको ।	भविष्यमा मिचाहा प्रजातीको प्रकोप बढौ जाने देखिन्छ ।	उखेलेर फाल्ने गरेको
		२०५३	साविक वडा नं. ३ मा वनमारा भारले वन तथा वारीका काल्नाहरुमा फैलिएर वनमा वोटविरुवाको वृद्धि विकासमा असर पारेको साथै काल्नाहरुमा खर घास उत्पादनमा कमी भएको साथै कृषि उत्पादनमा कमी भएको ।		
१०	मानव स्वास्थ्य	२०५८	साविक वडा नं. २ मा वडामा भाडापखाला लागेको अन्य मानविय क्षति नभएको ।	बढदो गर्मि तथा पानीका मुहानहरु सुक्ने कारणले गर्दा स्वस्त्रु पिउनेपानीको अभाव भई अझै नया नया खालका रोगहरु देखा पर्ने	
		२०५९	साविक वडा नं. १ २ ३ का सबै टोलहरुमा भाडापखाला माहामारीको रूपमा देखा परेको ।	आर्मीको तथा रेडक्रस स्वास्थ्यको क्याम्प बसी सहयोग गरेको ।	
		२०६६	साविक वडा नं. १ मा भाडापखाला गाउँभरी माहामारीको रूपमा देखा परेको ।	सम्भावना देखिन्छ ।	
		२०६०	साविक वडा नं. २ यस वडा मा अनुहार पान्ने, घाँटी पान्ने, छालामा यलर्जी, खुट्टा पान्ने जस्ता रोगहरु देखा परेको ।		केही भारफुत तथा जडीबटीको प्रयोग गरेको तर केहीले स्थानीय मेडिकल पशलबवाट औषधी किनेर खाने गरेको ।
		२०६४	साविक वडा नं. ३ मा प्यारालाईसिस, प्रेशर, जण्डस, टाईफाईड, निमोनिया, वाथ सम्बन्धिका विरामीको संख्यामा वृद्धि भएको		

यस ऐतिहासिक समयरेखाको विश्लेषणबाट यहाँका वासिन्दा सबै भन्दा खडेरी, पहिरो तथा भू-क्षय, मिचाहा प्रजाती, मानवरोग, पशुमा रोगबाट प्रभावित भएको देखिन्छ । यी प्रकोपहरु लगायत कृषिमा रोग, वाढी, हावाहुरी, वन डेढेलो र

असिनापानी जस्ता प्रकोपहरु पटक पटक दोहोरिरहेको र यी प्रकोपहरुले सबै वडाहरुमा क्षति पुऱ्याएको देखिन्छ, यी प्रकोपहरु र यिनका असर तथा प्रभावहरुसंग जुधन स्थानीय समुदायले स्थानीय संघ संस्थाहरुको सहयोगमा केही प्रयासहरु गर्ने गरेको देखिए पनि ती प्रयासहरु अपर्याप्त रहेको देखिन्छ।

३.४.५ श्रोत तथा प्रकोप नक्शांकन

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमाको लागि गरिएका वस्ति स्तरीय गोछिहरुमा प्रत्येक वस्तिमा भएका श्रोत तथा प्रकोपहरुको पहिचान गरी सहभागीतामूलक तरिकाबाट वस्ति स्तरिय श्रोत तथा प्रकोप नक्शा तयार गरिएको थियो। पछि तिनै वस्ति स्तरिय नक्साहरुलाई एककृत गरी सानी भेरी गाउँपालिकाको वडा नं. २ को श्रोत तथा प्रकोप नक्सा तयार गरिएको थियो। उक्त श्रोत तथा प्रकोप नक्सा तयार गर्ने बखत वडामा भएका सम्पूर्ण श्रोत तथा प्रकोपहरुलाई नक्सामा उतार्न आग्रह गरिएको थियो।

तल प्रस्तुत श्रोत तथा प्रकोप नक्सामा यस वडामा खेतीयोग्य जमिनको तुलनामा वन क्षेत्रनै बढी रहेको देखिन्छ। नदि किनारमा रहेको पहाडी वडा भएकोले बाढी, पहिरो तथा भुक्ष्यको जखिममा रहेको देखिन्छ। वडाका प्रत्येक वस्तिहरुमा एथेष्ट मात्रामा पानीका मुहानहरु रहेपनि ती मुहानहरुमा क्रमिक रूपमा पानीको मात्रामा कमी हुँदै गएको पाईयो।

चित्र १९. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शा

३.४.६ जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहिचान

जलवायु परिवर्तनले निम्त्याउने प्रकोपले पार्ने असर व्यक्ति, परिवार र समुदायको अनुकूलन क्षमतामा निर्भर हुने हुदाँ फरक फरक प्रकोपहरुले उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति, आर्थिक र सामाजिक अवस्था अनुसार फरक फरक प्रभाव पारेको हुन्छ। यस विधिको प्रयोग गरी यस वडामा भएका जलवायुजन्य प्रकोपहरुबाट वडामा कुन उमेर समूह, लिङ्ग, जातजाति,

आर्थिक र सामाजिक अवस्थाका समुदायमा कस्तो प्रभाव परेको छ भन्ने कुराको विश्लेषण गरिएको थियो । यस विधिको प्रयोगले वडामा रहेको लैङ्गिक तथा जातीय समावेशीकरणको स्थितिको समेत उजागर गर्न मद्दत गरेको छ ।

तालिका १३. जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदाय पहचान

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	प्रकोप संकटासन्नता वर्ग														
		उमेर समूह				लिंग		आर्थिक स्तर			सामाजिक स्तर		जातजाति			
		बालबालिका	युवा	वयस्क	वृद्धवृद्धा	महिला	पुरुष	अति विपन्न	विपन्न	मध्यम वर्ग	सम्मन्त्र वर्ग	अपांगता भएका व्यक्ति	एकल मला	दलित	जनजाति	बाहमण क्षेत्री
पहिरो तथा भू-क्षय	खेती योग्य जमिनमा क्षति, घरगोठ तथा चौपायामा क्षति, मानविय क्षति, बालीनाली नष्ट, सिंचाई कुलोमा क्षति, पानीको मुहानमा क्षति, बाटोघाटोमा क्षति, वस्ती जोखिममा	***	**	**	***	***	**	***	**	**	*	***	**	***	**	**
वाढी	खेती योग्य जमिन कटान, बाली नाली नष्ट, सिंचाई कुलोमा क्षति, पानी घट्टमा क्षति, पानीका मुहानमा क्षति, पशुचौपायाको क्षति, मानविय क्षति	***	**	**	***	***	**	***	**	**	*	***	**	***	**	**
वन डडेलो	वोटिविरुवाहरु नष्ट, जनावरहरुको क्षति, घर गोठमा क्षति,	*	***	***	*	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**
खडेरी	पानीका मुहान सुकेको तथा पानीको मात्रा घटेको, कृषि उत्पादनमा कमी, वन तथा जैविक विविधतामा क्षति तथा असर, मानव रोगमा बढ़ि।	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	***	**	**	**
हावाहारी	विद्यालय तथा घरका छानाहरु उडाएको, जंगलमा वोटिविरुवाहरु ढलेको, मकै बालीमा क्षति	***	**	**	**	***	***	***	**	*	*	***	**	***	**	*
असिनापानी	धानबाली, गहुबाली तथा फलफुल खेतीमा क्षति	***	**	**	**	***	***	***	**	*	*	***	***	***	**	*
मिचाहा प्रजाति	रैथाने धासहरु हराएको, बारीका काल्ना तथा बारीमा भएका कारण उत्पादनमा कमी, चरण क्षेत्रको अभाव	*	***	***	*	***	***	**	**	**	**	**	**	**	**	**
कृषिमा रोग	मकै, गहु, धान जस्ता अन्नबाली तथा तरकारीबालीमा विभिन्न रोग लागेर कृषि उत्पादनमा कमी	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*
पशुमा रोग	पशुमा विभिन्न किसिमका रोगमा बढ़ि, पशु चौपायाको मृत्यु	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*
मानवरोग	भाडा पखाला, औलो, टाईफाईड, भाइरल ज्वरो, जन्डिस जस्ता रोगहरुमा बढ़ि	***	**	**	***	***	**	***	**	*	*	***	**	***	**	*

नोट : * न्यून, ** मध्यम र *** अति उच्च जोखिम

यसरी जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित समूह, लिंग तथा समुदायको विश्लेषण गर्दा जलवायु परिवर्तन र जलवायुजन्य प्रकोपहरु (वाढी, पहिरो, खडेरी, कृषिमा रोग, हावाहुरी, पशुमा रोग, मिचाहा प्रजातिको प्रकोप, आदि) बाट सबैभन्दा बढी वाल वालिका, महिला, अति विपन्न वर्ग तथा जातजातिको आधारमा दलितहरु र सामाजिक स्तरको हिसाबले एकल महिला र फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरु उच्च संकटासन्न रहेको देखिएको छ। यी प्रकोप तथा जोखिमहरुबाट अन्य वर्ग समुदाय प्रभावित भएतापनि उनीहरुसँग ती प्रकोपहरुको सामना गर्न सक्ने क्षमता तुलनात्मक रूपमा उच्च रहेको देखिन्छ।

३.४.७ प्रकोपहरुको जोडागत स्तरीकरण

यस विधिको प्रयोगबाट ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा प्रकोप नंकशाकनबाट पहिचान गरिएका यस वडामा रहेका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपहरु मध्ये सबैभन्दा बढी असर तथा प्रभाव पारेको प्रकोप कुन हो भनी जोडागत स्तरीकरण गर्दै विश्लेषण गरिएको थियो।

तालिका १४. प्रकोपहरुको जोडा स्तरीकरण

प्रकोप	पहिरो तथा भू-क्षय	बाढी	वन डढेलो	खडेरी	हावाहुरी	असिनापानी	मिचाहा प्रजाति	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	मानवमा रोग	जम्मा	स्तर
पहिरो तथा भू-क्षय		पहिरो	पहिरो	खडेरी	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	९	दोश्रो
बाढी		बाढी	खडेरी	बाढी	बाढी	मिचाहा प्रजाति	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	मानवमा रोग	४	सातौं	
वन डढेलो			खडेरी	हावाहुरी	आगलागी	मिचाहा प्रजाति	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	मानवमा रोग	२	नवौ	
खडेरी				खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	१०	पहिलो	
हावाहुरी					हावाहुरी	मिचाहा प्रजाति	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	मानवमा रोग	३	आठौं	
असिनापानी						मिचाहा प्रजाति	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	मानवमा रोग	१	दशौं	
मिचाहा प्रजाति							मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति	८	तेश्रो	
कृषिमा रोग								पशुमा रोग	मानवमा रोग	५	छैठौं	
पशुमा रोग									मानवमा रोग	६	पाँचौं	
मानवमा रोग										७	चौथौं	
जम्मा	९	४	२	१०	३	१	८	५	६	७		

यस प्रकोप जोडा स्तरीकरणबाट यस वडाले सामना गरिरहेको प्रमुख प्रकोपको रूपमा खडेरी देखिएको छ, भने त्यसपछिका प्रकोपहरुमा क्रमशः पहिरो तथा भू-क्षय, मिचाहा प्रजाती, मानवरोग, पशुमा रोग, कृषिमा रोग, बाढी, हावाहुरी, वन डढेलो र असिनापानी देखिएका छन्।

३.४.८ प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण

यस विधिको प्रयोगबाट प्रकोपको प्रभाव, प्रभावको मुख्य क्षेत्र विश्लेषण गर्नुका साथै प्रकोपसँग जुझनका लागि गरिने अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण गरिएको थियो। यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर र अनुकूलनका प्रयासहरुको

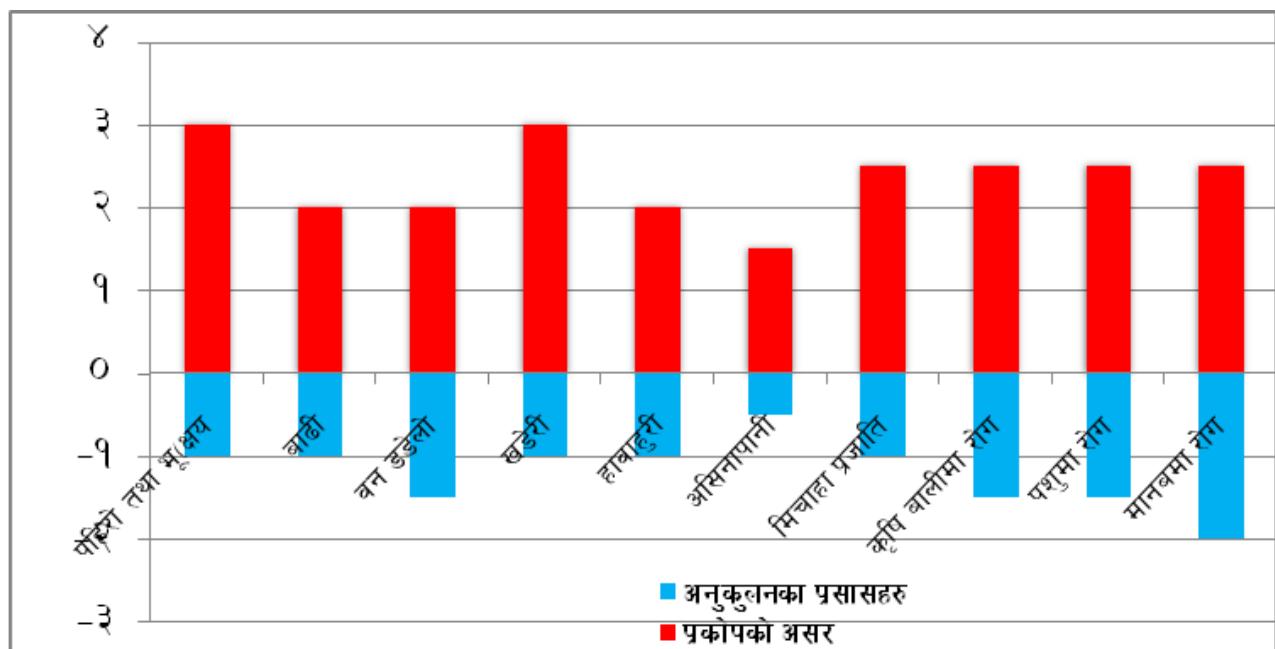
स्तर दुबैलाई ०.५ देखी ३ अंक भार दिई विश्लेषण गरिएको थियो जसमा ०.५ भन्नाले न्यून प्रभाव तथा प्रयास र ३ भन्नाले सबैभन्दा उच्च प्रभाव तथा प्रयास भन्ने बुझिन्छ ।

तालिका १५. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरूको विश्लेषण

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले प्रभाव पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरु	स्तर	अनुकूलनका उपायहरु	स्तर
१	पहिरो तथा भू-क्षय	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधार, जलश्रोत तथा ऊर्जा	✓ गाई, गोरु, भैंसी, कृषियोग्य जमीन, अन्नबालीमा क्षति ✓ मानविय क्षेत्री, विचालय र घरहरु बगाएर वस्ती विस्थापित भएको ✓ खानेपानीको पाइप तथा मुहानमा क्षती ✓ वनक्षेत्रमा रहेका वनस्पति र प्रजातिहरूमा क्षति भएको	३	✓ सुख्खा पर्खालहरु लगाएर बृक्षरोपण गरेर पहिरो रोकथामको प्रयास भएको ✓ क्षति भएका घर, भवनहरु पुनः मर्मत गरिएको ✓ सुरक्षित वासस्थानतिर सराई गरिएको ✓ सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरूबाट केही सहयोग भएको	१
२	बाढी	कृषि तथा खाद्यशुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधार	✓ खेतबारी, अन्नबाली र वनजंगलको क्षति भएको ✓ जमीन कटान भई खोला वरिपरिका सिंचाई कूलो, घट्ट लगायतका भौतिक पुर्वाधारहरूमा क्षति भएको	२	✓ सुख्खा तटबन्ध निर्माण भएको ✓ अन्नबाली खरिद गरी आपुर्ति भएको ✓ भौतिक पुर्वाधारहरूको पुनः निर्माण र मर्मत भएको	१
३	वन डढेलो	वन तथा जैविक विविधता, भौतिक पुर्वाधार	✓ वनमा आगलागी भई बोट, विरुवा तथा र आर्थिक क्षति भएको, ✓ चरि चरणमा असर ✓ वन्यजन्तुमा असर	२	✓ समुदायको प्रयासमा निभाउने र नियन्त्रणमा लिने प्रयास भएको	१.५
४	खडेरी	जलश्रोत तथा ऊर्जा वन तथा जैविक विविधता कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	✓ पानीका मुहानहरूमा पानीको कमी हुने ✓ खडेरीका कारण समयमा वालीनाली नलागदा उत्पादनमा ह्लास आएको ✓ पिउने पानी, सिंचाईको अभाव भएको ✓ फलपूलबाली र तरकारीबालीहरूको उत्पादनमा कमी भएको ✓ घाँस, डालेघाँसहरूको उत्पादन घट्टै जाँदा पशु आहारामा कमी भएको ✓ रैथाने वनपैदावरहरु,	३	✓ पानी टाढाबाट ल्याएर खाएको, ✓ खानेपानीका मुहानहरूको संरक्षण र फाटफुट रूपमा बृक्षरोपण गरिएको, ✓ विउँ, विजनहरु परिवर्तन गरेको । ✓ अन्यत्रबाट खाद्यान्त किनेर खाएको	१

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरु	स्तर	अनुकूलनका उपायहरु	स्तर
			जडीबुटीहरुको ह्लास हुनुका साथै बन्यजन्तुहरु बसाई सराई गर्नुका साथै लोप हुने अवस्थामा रहेको, ✓ आगलागी र मिचाहा प्रजातिको वृद्धि हुँदै गएको			
५	हावाहुरी	भौतिक पुर्वाधार, कृषि तथा खाद्यसुरक्षा, वन तथा जैविक विविधता	✓ घर, विद्यालय, उडाएको कृषिवाली, फलफुल, अन्नवाली, वनप्रजाति, डालेघाँस र रुखका हाँगाहरुमा क्षति भएको	२	✓ भौतिक पुर्वाधारहरुको पुनः मर्मत भएको ✓ बचेजति बनपैदावार, अन्नवाली तथा तरकारीवाली सदुपयोग गरिएको	१
६	असिनापा नी	कृषि तथा खाद्यशुरक्षा	✓ अन्नवाली, तरकारीवाली, फलफुलवाली, वनस्पति र बन्यजन्तुहरुमा क्षति भएको	१.५	✓ केहीले असिना सहने अन्नवाली लगाउने गरेको ✓ अन्नवाली खरिद गरी आपुर्ति भएको	०.५
७	मिचाहा प्रजाति	वन तथा जैविक विविधता, कृषि तथा खाद्यशुरक्षा	✓ रैथाने घास प्रजातिहरु लोप हुँदै गएको ✓ वोटिविरुवाको वृद्धि विकासमा असर ✓ पाखो वारी तथा खेतहरुमा अनावस्यक भारहरुले गर्दा कृषि उत्पादनमा कमी ✓ चरण क्षेत्रको अभाव भएको	२.५	✓ खेतवारीमा भएको भारलाई उखेलेर फाल्ने तथा आगो लगाउने कार्य गरेको	१
८	कृषिवाली मा रोग	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	✓ अन्नवालीहरुमा ढुसी, डढुवा, पहेंलो हुने, जरा कुहिने, सिन्दुरे, पोके, फल कम लाग्ने रोगहरुले अन्नवाली उत्पादनमा ह्लास आएको ✓ रैथाने अन्नवाली, तरकारीवाली, मसलावालीहरुमा रोग किराको कारण उत्पादन कमी हुनुका साथै केही प्रजातिहरुको वित्तविजन हराएको ✓ सबै खालका कृषिवालीहरुमा जरा, पात, विरुवा, गुदी, टुप्पा खाने किराहरु(बँशेलु, चुर्ना, फट्याडग्रा, कमिला) हरु वृद्धि भई कृषि उत्पादनमा क्षति भएको	२.५	✓ अन्नवालीको वित्त परिवर्तन गरिएको ✓ बेमौसमी तरकारीवाली उत्पादन अपनाइएको ✓ एग्रोभेटवाट केही विषादीहरुको प्रयोग भएको	१.५

क्र. सं.	प्रकोप	प्रकोपले पारेको मुख्य क्षेत्र	असर तथा प्रभावहरु	स्तर	अनुकूलनका उपायहरु	स्तर
९	पशुमा रोग	कृषि तथा खाद्यसुरक्षा	✓ गाई, गोरु, भेडा, बाखामा खोरेत, मुखेत, पखाला, रगत पिसाव गर्ने, पातलो दिसा गर्ने रोगले मर्ने ✓ कुखुराहरुमा कुभिने, बाउँडिने, च्याल छाड्ने, पाखाला लाग्ने लक्षणका रोगले धेरै कुखुराहरु मर्ने गरेको	२.५	✓ लसुन, समायो लगायतका स्थानीय जडीबुटीहरु प्रयोग गर्ने गरेको ✓ भेटनरी प्राविधिकवाट परामर्श चेकजाँच र उपचार भएको	१.५
१०	मानवमा रोग	मानव स्वास्थ्य	✓ भाडापखाला, टाईफाईड, भाईरल ज्वरो, छाला चिलाउने, आखा पाक्ने, प्रेसर, जस्ता रोगहरु वढ्दै गएको	२.५	✓ स्थानीय जडिवुटिहरुको प्रयोग गर्ने गरेको ✓ स्वास्थ्य चौकि तथा स्थानीय मेडिकलहरुवाट औषधी उपचार गरेको	२

चित्र २०. प्रकोपको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण

माथि उल्लेखित जोखिमको अवस्था तथा अनुकूलनका प्रयासहरुको विश्लेषण विधिवाट पहिचान गरिएका १० किसिमका प्रकोपहरुको मूल्यांकन तथा अनुकूलनको क्षमताको लेखाजोखालाई माथिको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त चित्रको विश्लेषण गर्दा यस वडामा सबैभन्दा बढी खडेरी, पहिरो तथा भू-क्षय, मिचाहा प्रजाती, मानवीय रोग, पश्मा रोग, कृषिमा रोग जस्ता प्रकोपहरुले असर पारेको देखिन्छ, र यी प्रकोपहरु बारम्बार दोहोरिएको पनि पाईएको छ भने यस्ता प्रकोपहरुको प्रभावहरुसँग जुध्न सक्ने क्षमता अत्यन्त न्यून रहेको देखिन्छ । यस विश्लेषणले प्रकोपहरुसँग जुध्न सक्ने क्षमता विकास हुन अर्फै समय लाग्ने र त्यतिबेलासम्म धेरै नै क्षती हुने देखिन्छ । तसर्थ यस अनुकूलन योजनामा ती प्रकोपहरुसँग जुध्न तुरन्तै अवलम्बन गर्न सकिने अल्पकालिन तथा दिर्घकालिन अनुकूलनका उपायहरु समावेश गरिएका छन् ।

३.४.९ जीविकोपार्जनका सम्पत्तिहरूको विश्लेषण

यस विधिको प्रयोगबाट वडामा जीविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरू (प्राकृतिक, भौतिक, मानवीय, सामाजिक र आर्थिक सम्पत्ति) अन्तर्गत कुन कुन सम्पत्तिहरू उपलब्ध छन् तिनीहरूको विद्यमान अवस्था के छ र ती सम्पत्तिहरूमा जलवायु परिवर्तनको प्रत्यक्ष असर के कस्ता रूपमा देखिएका छन् साथै ती असरहरूसंग अनुकूलित हुनको लागि अवलम्बन गर्न सकिने उपायहरूको के के हुन सक्छन् भनी विश्लेषण गरिएको थियो । जसको परिणाम तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १६. जीविकोपार्जनका सम्पत्ति तथा श्रोतहरूको विश्लेषण

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+) वा (-)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+) वा (-)
प्रकृतिक सम्पत्ति	सामुदायिक वन : साविक वडा नं. १ मा २ वटा (भेरी दोभान सा.व. र दुर्गा सा.व.), साविक वडा नं. २ र ३ मा २ वटा (सिद्धपाईला सा.व., गौजेटाकुरी सा.व.) सा.व.उ.स. गरी जम्मा ४ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन् । जसमा साविक का २ र ३ वडाले संयुक्त रूपमा सिद्धपाईला सा.व.र गौजेटाकुटा सा.व.उपभोग गर्दै आएका छन् । रुख प्रजातिहरू : यस वडाको तल्लो भागमा सल्ला, साल, उत्तिस, लाकुरि, फलेतो, मलेदो, चिन्ने, कोटमिरो, काफल, वैस, धाईरो, मौवा, मेल, पैयूँ जस्ता प्रजातिहरू पाईन्छन भने माथिल्लो भागमा रयज, बाभ, धुपि, ओखर, सादन, खर्सु, कटुज, लालिगुरास जस्ता प्रजाति साथै चुत्रा, ऐसेलु, अँगेर, धाईरो, मछाइनो जस्ता भाडिहरू पाईन्छन । जडिवुटिहरू : यस वडामा कुरिलो, समायो, सिल्पु, कटुकी, दालचिनि, अमला, टिमुर, केवरा, चाँफाजरी, विसकाप्रो जस्ता जडिवुटिहरू पाईन्छन । वन्यजन्तुहरू : यस वडामा वादर, रतुवा, स्याल, खरायो, दुम्सि, मलस्याप्रो, घोरल, दुम्सी, बनबिराले, बदेल, पानीओत आदी । पंक्षिहरू : यस वडामा चिल, कालिज, काग, जुरेली, सुगा, दुकुर, तिथ्रा, न्याउला, लामपुच्छे, कोकलसारो, हलेसी, न्यावली, कोईली, तिर्था, भगेरा, सारी, परेवा, सुगा, च्याखुरा, न्याउली,	सामुदायिक वनका कारणले गर्दा केही हदसम्म वन क्षेत्रको संरक्षण भएता पनि खडेरी र मिचाहा प्रजातिको बढ्दो प्रकोपले गर्दा वनका जडिवुटि हरू तथा स्थानिय रैथाने घास प्रजातिहरू लोप हुदै जाने देखिन्छ, साथै उचित वासस्थानको अभावमा वन्यजन्तुहरू पनि क्रमिक रूपमा लोप हुदै जाने देखिन्छ । बढ्दो खडेरीका कारणले गर्दा खोला खोल्सी तथा पानीका मुहानहरूमा पानीको मात्रा घट्दै जाने देखिन्छ जसले गर्दा सिंचाईको लागि पानीको अभाव भई कृषि उत्पादनमा कमी आउनुका साथै स्वच्छ पिउनेपानीको पनि अभाव हुने	-	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+) वा (-)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+) वा (-)
	परेवा, भंगेरी, फिस्टे चरी, आदी । सामुदायिक बनको कारणले गर्दा वन क्षेत्रको शंरक्षण भएतापनि मिचाहा प्रजाति र खडेरीको प्रकोपले गर्दा विभिन्न खाले धास र जडिवुटिहरु घट्दो अवस्था रहेको छ, साथै गिर्द जस्ता चराहरु र वाघ र गुना जस्ता वन्यजन्तुहरु लोप हुँदै गएको पाईएको छ । नदी, खोला तथा खोल्सीहरु :यस वडा भएर बग्ने मुख्य नदी सानीभेरी नदी हो भने अन्य खोला तथा खोल्सीहरुमा साविक वडा नं. १ मा भएर बने सरकच्चा खोला, गेरानी खोला, चिसापानी, निधारेढुङ्गा, उत्तिस्यानी, बयालेखोली, गाडे खोला, साउनेखोला, कैनखोला ; साविक वडा नं. २ मा छारिखोला, गेराने खोला, जुगेखोला, बुरासे खोला, निधारे खोला, सिलाने खोला, डोफ्की खोला तथा साविक वडा नं. ३ मा सिलाने खोला, टिमुरै खोला, मुलपानी खोला, किटौरा खोला, बयाली खोली, स्यालेबगर खोला, कल्याखोली, बुगीखोला रहेका छन् । यी सबै खोलाहरु सानीभेरी नदीमा मिसीएर बग्ने गरेको पाईयो । पानीका मुहानहरु : साविक वडा नं. १ मा मा सरकच्चाखोला मुहान, मुलगेरानी मुहान, चिसापानी मुहान, निधारेढुङ्गा मुहान, उत्तिस्यान मुहान, बयालेखोली, गाडे खोला, सिमली खोला मुहान, बेतेनी खोला मुहान, सिम मरेली मुहान, गाडेखोला मुहान, जयपाले मुहान, साउनेखोला मुहान, कैनखोला मुहान; साविक वडा नं. २ मा छारिखोला मुहान, धारीखोला मुहान, जुगेखोला, गेराने खोला मुल, तेलपाखा मुल, गुनाली पानीका मुल, मनकोटी मुहान, सिम मुहान, तल्लोसिम मुहान, माथिल्लो सिम मुहान, तल्लो सउरखाली मुहान, डाडडुङ्गे मुहान, सल्लेरी मुहान र साविक वडा नं. ३ मा डोफ्केखोला मुहान, आलीखोले मुल, सालमुरी मुल, रातामाटा मुहान, तुसारे मुल, सिदुरेछरा मुल, पातेछरा मुल, सानीपधेरी मुल,	देखिन्छ ।			

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+) वा (-)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+) वा (-)
	खालीगैरा मुल, नरखोला मुल, ठुलीपधेरी मुल, सिलाने खोला मुल, जस्ता पानीका मुहानहरु रहेका छन् । यिनै पानीका मुहानहरुवाट यस वडाका वासिन्दाहरुले खानेपानीको प्रयोग गरीरहेता पनि व्यवस्थित धारा तथा पाईपलाईनको अभाव देखिन्छ । सुकेका पानीका मुहानहरुः साविक वडा नं. २ मा गेराने खोला, गुरासे खोला, फुतफुते मुहानहरु पुर्णरूपले सुकेका छन भने अन्य मुहानहरुमा पानीको मात्रा घटेको छ । रमणिय स्थल/धार्मिक स्थल : साविकको वडा नं. १ को रिम्ना घाट तथा मालिका पहाड र वडा नं. ३ को दह पोखरा पोखरा यस वडाका रमणिय स्थल हुन् । दुङ्गा खानीहरु : साविक वडा नं. १ मा मुल ढोली खान्या गेराने, डोप्की, सिलाखानी, वडा नं. २ मा घारीखोला, सिला दुङ्गा र वडा नं. ३ मा तुसारे मा दुङ्गा खानीहरु रहेका छन् ।				
भौतिक सम्पत्ति	मोटरवाटो : मध्यपहाडी लोकमार्ग यस वडा हुदै जान्छ भने अन्य वस्तीहरलाई जोड्ने कृषि सडकहरु पनि अहिले निर्माणको क्रममा छन् । विजुलीबत्ति : साविक पुर्तिमकाडाँ गा.वि.स वडा नं. १ मा सिस्तेखोला पिको हाईड्रोपावर रहेको । झोलुंगे पलु : साविक पुर्तिमकाडाँ वडा नं. ३ को सानीभेरीमा झो.पु.रहेको । सोलार बत्ति नभएका घरधुरी : साविक पुर्तिमकाडाँ वडा नं. १ मा १५ घरधुरी, साविक वडा नं. २ मा २० घरधुरी र साविक वडा नं. ३ मा २५ घरधुरीहरुमा सोलारबत्ति छैन । पानी घट्ट : साविक वडा नं. १ मा ५ वटा रहेको १ वटा सुध्रिएको ४ वटा परम्परागत रहेको; साविक वडा नं. २ मा २ वटा परम्परागत रहेको र साविक वडा नं. ३ मा ७	भविष्यमा जलवायुजन्य प्रकोपका असरका वावजुद विकास प्रक्रियाले गर्दा मोटरवाटोको स्तरउन्नती भई यातायातको राम्रो सुविधा हुनेछ । विजुली बत्तिको विस्तार हुनेछ ।	+ + -		

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुँच (+) वा (-)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+) वा (-)
	वटा १ वटा सुधारिएको तथा ६ वटा परम्परागत रहेका छन्। विद्यालय भवनहरू : साविकको वडा नं. १ मा २ वटा (जनकल्याण आ.वि. र मालिका पहाड आ.वि.; वडा नं.२ मा १ वटा (ज्ञानोदय आ.वि.) र वडा नं. ३ मा २ वटा -बालज्योती मा. वि.) को भवनहरू रहेका छन्। सुचना तथा संचार : यस वडामा रुकुम पश्चिमका एफ.एम. रेडियोहरूको राम्रो पहुँच राम्रो रहेको छ टेसलफानको हकमा स्काई, नमस्ते र एनसेलले सेवा प्रवाह गरी रहेका छन्। खानेपानीको उपलब्धता : साविकको वडा नं. १ मा ३ वटा टंकि र २६ वटा धारा; वडा नं. २ मा ६ वटा टंकि र २५ वटा धारा तथा वडा नं. ३ मा ४ वटा टंकि र २० वटा धारावाट यहाँका बासिन्दाहरूले खानेपानीको प्रयोग गरीरहेका छन भने केहि धारा तथा टंकीहरू जिर्ण अवस्थामा रहेका छन्। यि टंकीहरू मर्मत गर्नुपर्ने अवस्थामा रहेका छन्। सिचाई कुलो : साविक पुर्तिमकाडाँ गा.वि.स.वडा नं.१ मा ३ वटा (गेराने,छारिखोला,पाथिहाल्ना), साविक वडा नं.२ मा ३ वटा (आईडोरेनी कच्ची कुलो,साउनेछ्ठरा,वेतेनी) र साविक वडा नं. ३ मा ३ वटा (गेराने,छारिखोला,पाथिहाल्ना) जस्ता सिंचाई कुलाहरू पाइयो।	सामुदायिक भवनहरूको स्तरउन्नती हुनेछ। परम्परागत घट्हहरू समय अनुसार सुधारिएको हुनेछन्। स्वच्छ पिउनेपानी उपलब्ध गराउनका लागि खानेपानीका टंकि तथा धाराहरूको मर्मत तथा स्तरउन्नती गरीनेछ। सिचाई कुलाहरूको स्तरउन्नती हुनेछ। सुचना तथा संचारको पहुँच बढनेछ।			
मानविय सम्पत्ति	शिक्षा सेवामा संलग्न : साविकको वडा नं. १ मा १५ जना शिक्षक, वडा नं. २ मा १० जना शिक्षक र वडा नं. ३ मा ९जना शिक्षक, गरी जम्मा ३४ जना। सैनिक प्रहरी : साविकको वडा नं. १ मा २ जना र वडा नं.२ मा १ जना गरी जम्मा ३ जना। निजामति : साविकको वडा नं. २ मा १ जना	भविष्यमा यस वडामा शिक्षित तथा दक्ष जनशक्तिको विकास हुने छ र राज्यका विभिन्न निकायहरूमा पहुँच बढानाले यहाँका समुदायको अनुकूलन	+	+	+

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+) वा (-)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+) वा (-)
	र वडा नं.३ मा १० जना गरी जम्मा ११ जना छन् । वैदेशिक रोजगार : साविकको वडा नं. १ मा १५ जना, वडा नं. २ मा ७ जना र वडा नं. ३ मा १५ जना, गरी जम्मा ३७ जना । अ.न.पि/अ.हे.ब./सि.एम.ए. : साविकको वडा नं. १ मा ४ जना, वडा नं. २ मा ३ जना र वडा नं.३ मा ६ गरी जम्मा १३ जना । महिला स्वयमसेविका : साविकको वडा नं. १ मा १ जना, वडा नं. २ मा १ जना र वडा नं. ३ मा १ जना, गरी जम्मा ३ जना । सब-ओभरसियर/ओभरसियर : साविकको वडा नं. १ मा ३ जना, वडा नं. २ मा ७ जना र वडा नं.३ मा १ जना गरी जम्मा ११ जना । डकर्मि सिकर्मि : साविकको वडा नं. १ मा २५ जना, वडा नं. २ मा १० जना र वडा नं. ३ मा १५ जना, गरी जम्मा ५० जना । सिलाई कटाई : साविकको वडा नं. १ मा २ जना, वडा नं. ३ मा ६ जना, गरी जम्मा ८ जना । अगुवा कृषक : साविकको वडा नं. १ मा ३ जना र वडा नं.३ मा २ जना गरी जम्मा ५ जना । गैरसरकारी संस्था : साविक वडा नं.२ मा १ जना र वडा नं. ३ मा ५ जना गरी जम्मा ६ जना । ग्याविन तारजाली बुन्ने : साविक वडा नं. २ मा १ जना । एस.एल.सि. उत्तिर्ण : साविकको वडा नं. १ मा १५० जना, वडा नं. २ मा ८० जना, वडा नं. ३ मा ४० जना, गरी जम्मा २७० जना । प्रविणता प्रमाण पत्र तह : साविकको वडा नं. १ मा ४० जना, वडा नं. २ मा २० जना र वडा नं. ३ मा २० जना, गरी जम्मा ८० जना ।	क्षमता बढेको हुने छ, ।			

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+) वा (-)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+) वा (-)
	स्नातक : साविकको वडा नं. १ मा १० जना, वडा नं. २ मा ३ जना र वडा नं. ३ मा ८ जना गरी जम्मा २१ जना । स्नातकोत्तर : साविकको वडा नं. १ मा २ जना ।				
सामाजिक सम्पत्ति	सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह : साविकको वडा नं. १ मा २ वटा, वडा नं. २ मा २ वटा र वडा नं. ३ मा २ वटा गरी जम्मा ६ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरू रहेका छन् । आमा समुह : साविकको वडा नं. १ मा १ (पिपलचौतारी आमा समुह), वडा नं. २ मा १ वटा (लाखुरीबोट आमा समुह) र वडा नं. ३ मा १ वटा (सिर्जनशिल आमा समुह) गरी जम्मा ३ वटा आमा समुह रहेका छन् । बाल क्लब : साविकको वडा नं. १ मा १ वटा हरित बाल क्लब, वडा नं. २ मा प्रगतीशिल बाल क्लब वडा नं. ३ मा सिर्जनशिल बाल क्लब रहेका छन् । विद्यालय व्यवस्थापन सःसाविक वडा नं. १ मा २ वटा, वडा नं. २ मा १ वटा र वडा नं. ३ मा २ वटा गरी जम्मा ५ वटा रहेका छन् । कृषि समुहहरू : साविकको वडा नं. १ मा ३ वटा -सिस्नेखोला कृषक समुह, सिस्नेरी महिला बाखापालन समुह, नागरीक सचेतना केन्द्र), वडा नं. २ मा १ वटा -चेतनशिल महिला कृषक समुह र वडा नं. ३ मा ३ वटा (चौतारी कृषक समुह, पौरखी कृषक समुह, पिपलबोट महिला कृषक समुह) गरी जम्मा ७ वटा कृषि समुहहरू रहेका छन् ।	भविष्यमा यस वडामा विभिन्न सामुदायिक संघ संस्थाहरूको सक्रियता बढ्ने छ ।	+ + +		
आर्थिक सम्पत्ति	परम्परागत खेती प्रणाली र पशुपालनवाट यस वडाको जीविकोपार्जन चलेको छ । गाई/गोरु : साविक वडा नं. १ मा ९५ वटा वडा नं. २ मा १८८ वटा, वडा नं. ३ मा १२५ वटा गरी जम्मा ३३० वटा रहेका छन् ।	भविष्यमा यहाको कृषि पेशा व्यवसायिक हुने छ भने । वित्तिय संघ संस्थाहरूको सकृता	+ + +		

जीविकोपार्जनको सम्पत्ति	हालको अवस्था र गुणस्तर	भविष्यको अवस्था (परिदृश्य) र गुणस्तर	गुणस्तरको अवस्था बढ्दो (+) वा घट्दो (-)	लक्षित वर्गको पहुंच (+) वा (-)	लक्षित वर्गको नियन्त्रण (+) वा (-)
	भैसी/रँगा : साविक वडा नं.१ मा ९५ वटा वडा नं. २ मा ८९ वटा वडा नं.३ मा ६६ वटा गरी जम्मा २४५ वटा रहेका छन् । भेडा/बाखा : साविक वडा नं.१ मा ४८९ वटा वडा नं. २ मा ३९१ वटा वडा नं.३ मा २४५ वटा गरी जम्मा १०२५ वटा भेडा/बाखा रहेका छन् । नोकरी तथा व्यवसायमा केही व्यक्तिहरु संलग्न भएता पनि अधिकाशं घरधुरीहरुको मुख्य आर्थिक श्रोत भनेको वैदेशिक रोजगार रहेको छ । यस वडाको नजिकको व्यापारिक केन्द्र यसै गाउँपालिकाको सिम्ली बजार, सदरमुकाम स्थित मुसिकोट खलंगा बजार हुन भने बाहच बजारमा दाढको तुलसिपुर र बाँकेको कोहलपुर तथा नेपालगंज हुन । बित्तिय संस्था : डिप्रोक्स, निर्धन, छिमेकी लघुवित्त संस्थाहरु रहेका छन् ।	बढ्दै जाने छ ।			

यस वडाको जीविकोपार्जनका मुख्य पाँचवटा सम्पत्तिहरुको विश्लेषण बाट यस वडामा रहेका प्राकृतिक सम्पत्तिहरुमा विभिन्न खालका मिचाहा प्रजातिको प्रकोपले गर्दा वन जंगलको हैसियत दिन प्रतिदिन खस्किदै गईरहेको देखिन्छ साथै खेतीयोरय जग्गाहरुमा समेत खडेरी र मिचाहा प्रजातिहरुले असर पारेको देखिन्छ । यस वडामा ४ वटा सा.व.उ.स.हरु गठन भईसकेको भएतापनि दिगो वन व्यवस्थापनको अभावमा ती सा.व.उ.स.हरुले उपभोक्ताहरुलाई आशा अनुरूप लाभ पुऱ्याउन सकेका छैनन् । तर ती सा.व.उ.स.हरुमा सु-शासनको अवस्था भने क्रिमिक रूपमा सुधार हुदै गईरहेको देखिन्छ । वडाका सबै वस्तिहरुमा कच्ची मोटर बाटो निर्माणको काम भईरहेको छ । यस वडामा सबै वस्तिहरुमा विजुलीको सुविधा पुग्न सकेको छैन । सबै क्षेत्रमा प्रभावकारी संचार पुग्न सकेको अवस्था छैन । शैक्षिक संस्थाहरुको संख्या पनि तुलनात्मक रूपमा कम छ भने वस्ति स्तरमा आमा समूहहरु, सामाजिक संस्थाहरु क्रियाशिल रहेका छन् । रोजगारीको लागि विदेशिने क्रम बढी भएकोले कृषि उत्पादनमा सिधै असर पुगेको देखिन्छ ।

३.४.१० वस्ती (साविकका वडाहरु) को संकटासन्नताको अवस्था स्तरीकरण

यस विधि अन्तर्गत विभिन्न वस्तिहरु (साविकका वडाहरु) बीच प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा तुलना गर्दै सबैभन्दा जोखिममा रहेको वडा निर्धारण गरिएको थियो । यस विधि अपनाउँदा जलवायु परिवर्तनका असरसँगको सम्मुखता, संवेदनशिलता र अनुकूलन क्षमताको आधारमा विभिन्न जोखिम र अनुकुलित हुने क्षमताको विश्लेषण गर्दै सहभागीहरु बीच छलफलको माध्यमबाट वस्ति स्तरीकरण गरिएको थियो ।

तालिका १७. प्रकोप तथा जोखिमको आधारमा वस्ती स्तरीकरण

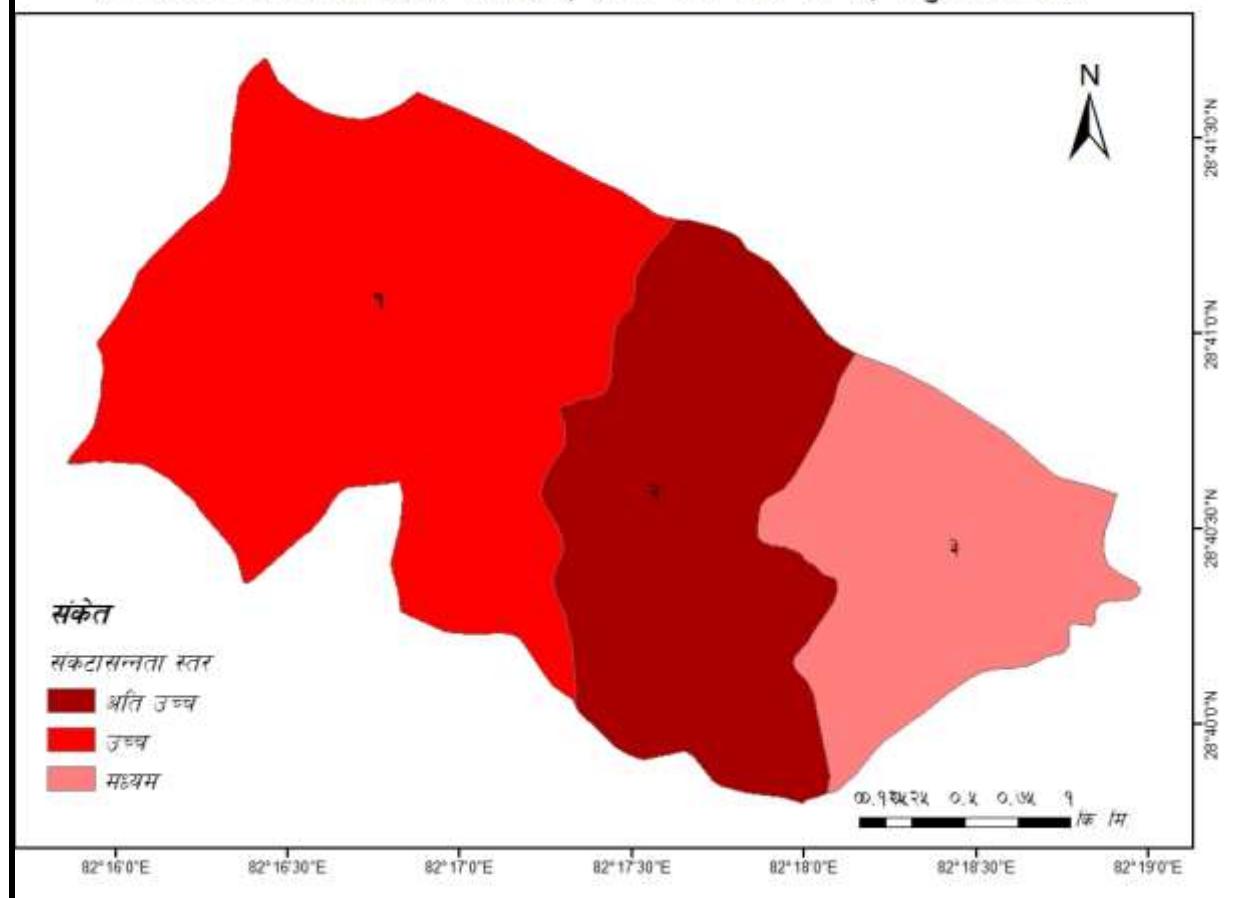
साविकको वडा नं.	१	२	३	स्तर	कैफियत
१	X	२	१	दोश्रो	उच्च
२	X	X	२	पहिलो	अति उच्च
३	X	X	X	तेश्रो	मध्यम
जम्मा	२	३	१		

तालिका १८. वस्ती स्तरीकरणको आधारहरू र कारणहरू

साविकको वडा नं.	संकटासन्नताको स्तर	संकटासन्नताको कारण तथा सूचकहरू
३	मध्यम	तुलनात्मक रूपमा अन्य वडाहरू भन्दा जलवायु जन्य प्रकोपहरूको असर कम भएको, खतीयोग्य जमिन धेरै भएको । वडा कार्यालय यसै वडामा भएको साथै गाउँपालिकाको कार्यालयबाट नजिक भएको ।
१	उच्च	अन्य वडाहरू जस्तै सबैखाले जलवायु जन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको । पहिरोको असर साविक वडा नं. ३ भन्दा बढी र खानेपानी तथा सिंचाईको लागी पानीको उपलब्धता साविक ३ भन्दा कम भएको ।
२	अति उच्च	अन्य वडाहरू जस्तै सबैखाले जलवायु जन्य प्रकोपहरूको असर परिरहेको, बाढी तथा खोला कटान, पहिरो तथा भू-क्षयको असर बढि भएको, खतीयोग्य जमिन बढी भिरालो भएको ।

वडाहरूको स्तरीकरण गर्दा वडा २ सबैभन्दा संकटासन्न (अति उच्च) र वडा १ उच्च संकटासन्न स्तरमा रहेको र वडा नं. ३ मध्यम संकटासन्न स्तरमा रहेको देखिन्छ । स्तरीकरण गर्दा संकटासन्नताको कारण तथा सूचकहरूलाई विशेष ध्यान दिइएको थियो ।

साविकको वडागत संकटासन्ता स्तर, सानी भेरी वडा नं. २, रुकुम (पश्चिम)

चित्र २१. सानीभेरी गा.पा. वडा नं. २ को बस्तिगत संकटासन्ता नक्शा

३.४.११ उच्च अनुकूलन क्षमताको परिकल्पना

स्थानीय स्तरमा विद्यमान अवस्था र प्रणालीको चित्रण गरिसकेपछि वडा स्तरीय सरोकारवालाको दृष्टिमा उच्च अनुकूलन क्षमताका परिदृश्यहरूको परिकल्पना गरिएको थियो । तिनै परिकल्पनाहरूका आधारमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको हो । यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना गोष्ठीका सहभागीहरूले यस वडाको लागि गरेको परिकल्पनाहरू निम्न अनुसार छन् ।

- स्थानीयवासीहरूको जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भई यसको असरसँग अनुकूलित हुने क्षमता विकास भएको हुनेछ । जसले गर्दा जलवायुजन्य प्रकोपबाट हुने क्षति न्युन भएको हुनेछ ।
- खानेपानीको मुहानको संरक्षण तथा खानेपानी योजनाहरूको मर्मतबाट पानीको उपलब्धता बढेको हुनेछ ।
- सिचाई कुलोको मर्मत तथा स्तर उन्नती, सरल सिंचाई प्रविधिको प्रयोगले सिचाईको उपलब्धतमा वृद्धि भई कृषि उत्पादनमा वृद्धि हुनुका साथै स्थानीय जनताको आयआर्जनमा टेवा पुगेको हुनेछ ।
- स्वस्थ पिउने पानी तथा सरसफाईको कारण स्थानीय समुदायको स्वास्थ्यमा सुधार आएको हुनेछ ।
- विभिन्न भौतिक पूर्वाधारको निर्माणबाट यस वडामा बाढी, पहिरो जस्ता जलवायुजन्न प्रकोपको असर कम भई विकास निर्माणमा अग्रसर भएको हुनेछ ।
- दिगो वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट वनको हैसियत सुदृढ हुनुका साथै वन डेलोको प्रकोप पनि कमी आएको हुनेछ र संगसंगै वन विनाश र वन अतिक्रमणमा पनि कमी आएको हुनेछ ।

- उपयुक्त उन्नत जातको कृषिवाली तथा आधुनिक प्रविधिको प्रयोगका कारण कृषि उत्पादनमा वृद्धि भई जीविकोपार्जन सहज भएको हुनेछ ।
- पशु तथा कृषिमा देखा पर्ने रोगको असर कमी भई कृषि उत्पादनमा वृद्धि हुनाले खाद्य सुरक्षा बढ्नेछ ।
- घरायसी कार्यहरूमा आधुनिक मेशिनको प्रयोगले महिलाको कार्यबोझमा कमीआएको हुनेछ ।
- भू-क्षमता अनुसारको उचित कृषि प्रविधीहरूको प्रयोग र भू-संरक्षणका उपायहरूको अवलम्बनसंगै भू-क्षयमा कमी आएको हुनेछ ।

स्थानीयवासीहरूमा जलवायु परिवर्तनको बारेमा चेतना अभिवृद्धि भईर यसका प्रभावहरूसँग अनुकूलित हुन तथा समग्र वातावरण तथा पर्यावरणीय प्रणालीको दिगो विकास गर्ने प्रशासनिक्य सिमा भित्र मात्रै सिमित नभई समग्र उप जलाधार क्षेत्रका माथिल्लो तथा तल्लो तटीय क्षेत्रहरूबीच सहकार्यको शुरुवात भएको हुनेछ ।

३.४.१२ अनुकूलन कार्यहरूको प्राथमिकीकरण

यस विधि अन्तर्गत अनुकूलनका कार्यहरूको प्राथमिकीकरण गर्नको लागि विभिन्न आधारहरू जस्तै: प्रभावकारिता, सम्भाव्यता, दिगोपना, खर्चको मितव्ययिता, संकटासन्न घरधुरीमुखी (लक्षितवर्गमूखी) तथा महिला प्रति संवेदनशिलता निर्धारण गरिएका थिए । प्राथमिकीकरणको लागि यसमा १ देखि ३ सम्मको अड्डभारको प्रयोग गरिएको थियो । अड्डभार १ ले उक्त आधारहरू राम्ररी पूरा गर्न नसक्ने भन्ने जनाउँछ, भने अड्डभार ३ ले आधार राम्ररी पूरा गर्न सक्ने जनाउँछ । खर्चको मितव्ययिताको सम्बन्धमा भने कम खर्चिलोलाई ३ अंक र धेरै खर्चिलोलाई १ अंक दिइएको थियो । त्यस पछि सबै विश्लेषणको नतिजालाई जोडेर कूल जम्मा निकालिएको थियो । उक्त कूल जम्मामा अंकको आधारमा नै अनुकूलनका क्रियाकलापहरूको प्राथमिकीकरण गरिएको थियो । जुन क्रियाकलापले बढी अंक प्राप्त गरेको थियो उक्त क्रियाकलापलाई योजनामा पहिलो प्राथमिकतामा राखिएको छ । यस विश्लेषणवाट प्राप्त नतिजालाई अनुकूलन कार्ययोजनामा प्राथमिकताका साथ राखिएको छ । तर यसो भन्दैमा कुनै क्रियाकलापले उत्कृष्ट अंक ल्याउदैमा त्यो नै सबै स्थानको लागि उक्त क्रियाकलाप सर्वोत्कृष्ट भन्ने चाहि होइन, स्थान अनुसार क्रियाकलापको उत्कृष्टता फरक हुन सक्छ ।

तालिका १९. अनुकूलन उपायहरुको प्राथमिकीकरण

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सक्षमाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्यप्रिता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूल्य (१-३)	महिलाको कर्मयोगीकरण कार्यालयका बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	वाढी तथा पहिरो	खेती योग्य जमिन कटान तथा पुरेको	अनुकूलनका प्रयासहरूले गर्दा कृषि क्षेत्रमा विभिन्न खाले अनुकूलनका उपायहरु अपनाइने हुनाले वाढी, पहिरो, खडेरी कृषि तथा तथा प्रभाव कम हुनाले उत्पादनमा वृद्धि हुनेछ र खाद्य शुरक्षा बढाने छ।	तटवन्ध निर्माण, रयाविन पर्खाल	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		सिंचाई कुलोमा क्षति		वायोइन्जीनियरिङ (भकारी वाज्ञे)	२	२	२	३	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		पशु चौपायामा क्षति		सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	मध्यकालिन
		अन्नवालीमा डुवान तथा क्षति		नदि किनारमा वृक्षारोपण	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		माटोको उर्वराशक्तिमा कमी, कृषि उत्पादनमा कमी		पशु विमा	२	२	३	३	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
	कृषि तथा पशुमा रोग	अन्नवालीमा रोग किराको संक्रमणमा वृद्धि		वाली विमा	२	१	३	२	३	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
				माटो परिक्षण शिविर	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				माटोको उपचार	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		पशु चौपायामा रोगको वृद्धि		सुख्खा सहने तथा रोग किरा प्रतिरोधी प्रजातिहरुको प्रवर्द्धन	३	३	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				प्रांगारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सक्षमाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्यपता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूर्ख (१-३)	महिलाको कार्यव्योक्तमा कर्मी वा बहु (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
				वाखाको खोर सुधार	२	२	२	२	२	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				नश्ल सुधारका लागि बोका खरिद	२	२	२	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				नश्ल सुधारका लागि कृतिम गर्भाधान (गाई र भैसी)	२	२	२	१	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
				सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	२	२	२	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				थोपा सिंचाई	२	२	२	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				फिरफिरे सिंचाई	२	२	२	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				प्लास्टिक घरमा बेमौषमी तरकारी खेती	२	२	२	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				प्लास्टिक पोखरी	२	२	२	१	२	३	१३	चौथो	अल्पकालिन
				पक्की सिंचाई पोखरी	२	२	२	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				कम पानी आवश्यक पर्ने नगदे बाली जस्तै अदुवा खेती सम्बन्धिय तालिम	२	२	२	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				घर बगैचा तालिम	२	२	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				तरकारी खेतीका लागि नसरी स्थापना	२	२	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				अलैचि खेति	२	२	२	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				घास रोपण	२	२	२	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				कृषि उपज संकलन केन्द्रको स्थापना तथा सवलिकरण	२	२	२	१	३	३	१५	दोश्रो	मध्यकालिन
				सामुदायिक बिउँ बैंकको स्थापना	२	२	२	१	३	२	१३	चौथो	दिर्घकालिन
				मिनी टिलर मेसिन खरिद	३	३	२	२	२	३	१५	दोश्रो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मित्रविता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूल्य (१-३)	महिलाको कार्ययोग्यता कमी वा बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
				फलफुल खेती सम्बन्धि तालिम तथा विरुद्धा वितरण (आप, अनार, सुन्तला, कागर्ति)	३	३	२	१	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				माहुरी पालन तालिम तथा घार वितरण	३	३	२	१	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
	भु क्षय	खेतबारीको माटो तथा पोषक तत्वहरु बगाएको		गढ़ा सुधार	२	३	३	२	२	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				कृषि वन प्रणाली प्रवर्द्धन	२	३	३	१	२	२	१३	चौथो	मध्यकालिन
वन तथा जैविक विविधता		रुखहरु वगाउने	वन व्यवस्थापन तथा वृक्षारोपण लगायतका विभिन्न किसिमका अनुकूलनका प्रयासहरुले गर्दा वनको हैसियतमा सुदृढ हुनुको साथै जैविक विविधता संरक्षणमा टेवा पुनर्नेछ ।	वृक्षारोपण	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		वन जंगलको माटो वगाउने गरेको		तटवन्य निर्माण, र्याविन पर्खाल निर्माण	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		पानीको वन्य जन्तुहरु तथा वोटविरुद्धाहरु लोप हुडै जाने		वायो इन्जिनियरिंग (वैस, वास रोपाण)	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		वोटविरुद्धाको वृद्धिमा असर		नर्सरी स्थापना	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				डाले घाँस प्रजातिहरु रोप्ने	२	३	३	२	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				संरक्षण पोखरी निर्माण	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				रिचार्ज पोखरी निर्माण	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
	आगलागि	रुखविरुद्धा, चराचुरुंगी तथा अन्य वन्यजन्तुमा क्षति		परम्परागत सुख्खा पोखरी संरक्षण	३	३	३	३	२	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
		अगर्नी नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम तथा सामान खारिद		अगर्नी नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम तथा सामान खारिद	२	३	३	२	२	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
		अगर्नी रेखा निर्माण		अगर्नी रेखा निर्माण	२	३	२	२	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
		सुख्खा मौसम शुरु हुनु अगावै वनमा जम्मा भएका प्रज्वलनशील वस्तुहरु जस्तै पात पत्कर, भाडी, सुकेका घाँसपात हटाउने		भाडि सफाई	२	३	३	३	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
	मिचाहा प्रजाति	घास तथा जडिवुटिका प्रजातिहरु लोप हुडै गएको		भाडि सफाई	२	३	३	३	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	बचको मितव्यपता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूँछ (१-३)	महिलाको कायबोझन कर्मी बाटी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
		बोट विरुवाको वृद्धि विकासमा असर वन्य जन्तुहरु लोप हुडै गएको		मिचाहा प्रजातिहरु जस्तै वनमारा उखेलेर फाल्ने र त्यस्ता प्रजातिहरुको प्रयोग गरी वायोट्रिकेट तथा वायोचार उत्पादन वन व्यवस्थापन (हाँगा काटछाट)	३	५	३	३	२	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन
					३	३	३	३	२	१	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
जलश्रोत तथा उर्जा	बाढी तथा पहिरो	खानेपानीका मुहान बगाएको		खानेपानी मुहान संरक्षण (तारवार, वृक्षारोपण, टर्कि निर्माण) तथा खानेपानी योजना निर्माण	३	३	३	१	३	३	१६	दोश्रो	अल्पकालिन
	खडेरी	पानीको उपलब्धतामा कर्मी		जिरो उर्जा पम्प (वर्षा पम्प) प्रविधिबाट सिंचाई	३	२	२	१	३	३	१४	चौथो	अल्पकालिन
				सरल सिंचाई प्रविधि (थोपा सिंचाइ र फिरफेरे सिंचाई)	३	३	२	२	३	३	१६	दोश्रो	अल्पकालिन
		पानीका मुहानहरु सुकेको		UPLIFT प्रविधिबाट खाने पानी तथा सिंचाई	५	५	२	१	३	३	१५	तेश्रो	मध्यकालिन
		पानीको कर्मीका कारण घटट संचालनमा कठिनाई भएको		सुधारएको घटट	५	५	३	२	३	३	१७	पहिलो	अल्पकालिन
		दाउराको उपलब्धतामा कर्मी		सुधारएको चुलो	५	५	५	२	३	३	१७	पहिलो	अल्पकालिन
				गोवरग्यास प्लान्ट निर्माण	५	५	३	१	३	२	१५	तेश्रो	अल्पकालिन
				सोलार प्यानल खरिद तथा वितरण	५	५	३	१	३	३	१६	दोश्रो	अल्पकालिन
भौतिक पुर्वाधार तथा जलवायुजन्य प्रकोप	बाढी तथा पहिरो	धन जनको क्षती	विभिन्न भौतिक पुर्वाधारको निर्माणबाट बाढी, पहिरो जस्ता जल उत्पन्न प्रकोपको असर कम हुनेछ	खोज तथा उद्धार सम्बन्धि तालिम	३	५	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		धन जनको क्षती		पूर्व सूचना प्रणलीको स्थापना	५	५	५	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		सिंचाई कुलोमा क्षति		सिंचाई कुलोको मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	मध्यकालिन
		वाटोघाटोमा क्षति		तटवन्य/टेवा पर्खाल/चेकड्याम तथा नाली मर्मत तथा निर्माण, गोरेटो वाटो सुधार	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				वायो इंजिनियरिंग (जैविक वाध र पर्खाल)	२	३	३	२	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन

क्षेत्रगत संवेदनशील क्षेत्र	प्रकोप	क्षेत्रगत प्रभाव तथा असरहरु	क्षेत्रगत भावी परिकल्पना	अनुकूलनका उपायहरु	प्रभावकारिता (१-३)	सम्भाव्यता (१-३)	दिगोपना (१-३)	खर्चको मितव्यपता (१-३)	लक्षितवर्ग (V4, V3, V2) मूर्ख (१-३)	महिलाको कार्यव्यवस्था कर्मचारी बढी (१-३)	जम्मा	स्तर	योजना अवधि
		विद्यालय तथा वस्तिमा क्षति		कच्ची गारो लगाउने	२	३	२	२	२	२	१३	चौथो	अल्पकालिन
		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति		आकस्मिक कोषको स्थापना	५	५	५	१	५	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति		खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा मर्मत	३	३	३	१	३	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
जन स्वास्थ्य	सरुवा रोगहरुको संकरणमा वृद्धि	भाडापछाला, आखा पान्ने रोग, औलो, टाईफाइड आदीको संकरणमा वृद्धि	सचेतनामूलक तथा पूर्व तयारीका क्रियाकलापहरुले जलवायुजन्य रोगहरुमा कमि आउने छ ।	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	२	३	२	२	३	२	१४	तेश्रो	अल्पकालिन
				स्ट्रेचर खरिद	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				प्राथमिक उपचार सम्बन्धि तालिम तथा प्राथमिक उपचार सामग्री सहितको बाकस खरिद	२	५	२	५	५	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				स्वास्थ्य ईकाईको सबलिकरण	२	३	२	३	३	२	१५	दोश्रो	अल्पकालिन
				पानीको शुद्धिकरण	२	५	२	५	५	३	१६	पहिलो	अल्पकालिन
				औषधीयुक्त भुल खरिद	२	२	२	१	५	३	१३	चौथो	अल्पकालिन
				आपतकालिन कोषको स्थापना	३	३	३	२	२	२	१५	दोश्रो	दिर्घकालिन
				पोषण सम्बन्धि तालिम	३	३	३	२	३	२	१६	पहिलो	अल्पकालिन

नोट: अल्पकालिन भन्नाले ५ वर्ष भन्दा कम, मध्यकालिन भन्नाले ५ देखि १० वर्ष सम्मका र दिर्घकालिन भन्नाले १० वर्षभन्दा माथिका योजनाहरूलाई जनाउँदछ ।

३.५ आवश्यक क्षमता विकासको लेखाजोखा तथा ज्ञान व्यवस्थापन

यस बडाका स्थानीय सुमदाय सबैले जलवायु, तापक्रम, पानी पर्ने समयमा आएका परिवर्तनहरुको महसुस गरेका भएता पनि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान, सूचना तथा जानकारीहरुको कमीले त्यस्ता परिवर्तनहरु किन भईरहेका छन् भन्ने बारेमा उनीहरु अनभिज्ञ थिए । यसर्थ प्रत्येक वस्तीहरुमा गरिएका सचेतनामूलक क्रियाकलापहरुले स्थानीय सुमदायमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी ज्ञान वृद्धि गराउन निकै नै उपयोगी सावित भएका छन् । त्यसैले बडाका निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु, स्थानीय सुमदायका साथसाथै बडामा कार्यरत सम्पूर्ण गैर सरकारी संस्थाहरु तथा गाउँपालिका अन्तर्गत शाखा कार्यालयहरुलाई पनि जलवायु परिवर्तन अनुकूलन मैत्री योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्न साथै सहकार्यको लागि उत्प्रेरित गर्न विभिन्न तालिम, गोष्ठी, अन्तरक्रिया र अवलोकन भ्रमण जस्ता कार्यक्रमहरुको आवश्यकता देखिन्छ ।

यस बडाको बडा कार्यालयमा अध्यक्ष सहित ५ जना निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु, १ जना सचिव, १ जना कार्यालय सहायक रहेका छन् भने यस बडाले भाडाको भवन वाट आफ्नो क्रियाकलापह प्रदान गर्दै आएको छ । लापा निर्माणका सम्पूर्ण चरणहरुमा बडा कार्यालयले मुख्य भूमिका खेल्दै आएको पनि छ । निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न केही हदसम्म दक्ष देखिएतापनि कार्यक्रमको लक्ष्य पुरा गर्न उनीहरुलाई थप ज्ञान, सीप दिनु पर्ने आवश्यक देखिन्छ । यस बडाको सम्पूर्ण सूचनाको अध्यावधि राख्न कम्प्यूटर, जनशक्तिलाई तालिम साथै बडामा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पुस्तकहरु राख्न तथा अध्ययन गर्न ज्ञान केन्द्रको स्थापना गर्नु पर्ने देखिन्छ । यसरी लापाका योजनालाई कार्यान्वयन गर्न यस्ता तालिम, गोष्ठीहरुको आवश्यक पर्ने भएको हुंदा त्यस्ता तालिम तथा गोष्ठीहरु संचालन तथा सम्पन्न गर्नको लागि सहयोगी निकायहरु जि.स.स., गाउँ पालिका, स्थानीय संघ संस्थाहरु साथै दातृ निकायहरुको साथ र सहयोगको आवश्यकता छ भने योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि एक जना सामाजिक परिचालक, एक जना कृषि प्राविधिक र एक जना प्राविधिक (आभेरसियर) परिचालन गर्नु पर्ने पनि आवश्यकता देखिन्छ । यसरी नै लापा कार्यान्वयनका लागि निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरु तथा सरोकारवाला निकायहरुलाई स्व:अनुगमन, सार्वजनिक लेखा परिक्षण, योजना प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमुखीकरण र योजना व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्न पनि आवश्यक देखिन्छ । यिनै आवश्यकताहरुलाई ध्यानमा राख्दै स्थानीय सरोकारवालाहरुसंगको छलफलको आधारमा तयार गरिएको क्षमता विकास योजना निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २०. क्षमता विकास योजना र ज्ञान व्यवस्थापन

विषयगत क्षेत्र	समुदाय स्तरबाट आएका क्षमता अभिवृद्धिका लागि प्रस्तावित मागहरु
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	● कृषि तथा पशु व्यवस्थापन तालिम ● विभिन्न भुई घाँस तथा डालेघाँस रोपण ● उन्नत जातका पशु पालन ● कृषिमा आधुनिक प्रविधि ● उन्नत जातको वित्र विजन ● गहा सुधार तालिम ● साना सिंचाई प्रविधि सम्बन्धी तालिम ● भू-क्षमता अनुसारको भू-उपयोग सम्बन्धी प्राविधिक तालिम
वन तथा जैविक विविधता	● वन व्यवस्थापन तालिम तथा सोको लागि आवश्यक सामाग्रीहरु ● बायो ब्रिकेट तथा बायोचार निर्माण
जलश्रोत र ऊर्जा	● माथिल्लो तथा तल्लो तटिय क्षेत्रहरुको अन्तर सम्बन्ध र सहकार्य सहितको जलाधार

विषयगत क्षेत्र	समुदाय स्तरबाट आएका क्षमता अभिवृद्धिका लागि प्रस्तावित मागहरु
	व्यवस्थापन सम्बन्धी प्राविधिक तालिम
जन स्वास्थ्य	प्राथमिक उपचार तालिम तथा प्राथमिक उपचारका लागि आवश्यक सामाग्रीहरु सरसफाई, पोषण सम्बन्धी तालिम
जलवायु परिवर्त सम्बन्ध सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैंगिक समावेसीकरण	सिपमूलक तालिम जलवायु परिवर्त सम्बन्ध तालिम खोज तथा उद्धार तालिम लैंगिक तथा समाजिक समावेसीकरण तालिम
भौतिक पूर्वाधार	स्थानीय कृषि उपज संकलन तथा विक्री वितरण केन्द्र
जलवायुजन्य प्रकोप	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतनामूलक तालिम जलवायु परिवर्तन ज्ञान केन्द्रको स्थापना खोज तथा उद्धार तालिम पूर्व सूचना प्रणाली सम्बन्धी तालिम
अनुगमन तथा मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास	अनुगमन तथा मूल्यांकन तालिम अवलोकन भ्रमण
कार्यक्रम कार्यान्वयन	कार्यक्रम कार्यान्वयन क्षमता विकास तालिम

३.६ लैंगिक विश्लेषण

जलवायु परिवर्तनजन्य प्रकोपहरूले पार्ने असर व्यक्ति, परिवार वा समुदायको अनुकूलन क्षमतामा निर्भर हुने हुदाँ कुनै पनि समुदायमा अनुकूलनका उपायहरूको पहिचान गर्दा सदियौ देखि त्यस समाजमा व्याप्त लैंगिक तथा सामाजिक सवालहरूलाई विश्लेषण गर्न अपरिहार्य हुन्छ । यसर्थ यस वडामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना परिमार्जनको क्रममा यहाँ विद्यमान लैंगिक तथा सामाजिक सवालहरूको बारेमा सहभागितामूलक तरिकाले छलफल गरिएको थियो । उक्त छलफलहरूबाट तयार गरिएको लैंगिक खाका तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार अन्य क्षेत्रमा जस्तै यस वडामा पनि महिलाहरु घरभित्रको काममा र पुरुषहरु घरबाहिरको काममा संलग्न रहेको देखिन्छ । साथै श्रोत साधनहरुमा पुरुषहरूको पहुँच बढी रहेको देखिन्छ । यसर्थ यस कार्ययोजनामा महिलाहरूको सीप तथा क्षमता विकास गर्दै उत्पादनशील क्षेत्रहरु तथा श्रोत साधनहरुमा उनीहरूको पहुँच बढाउने खालका योजनाहरूलाई समावेश गरिएका छन् ।

तालिका २१. काममा आधारित लैंगिक खाका

कम	कसले गर्दछ ?	कहाँ गरिन्छ ?	कहिले गरिन्छ ?
	महिला, पुरुष, बालक, बालिका	घरबाहिर, घरभित्र, बजार, कार्यालयमा, बनजंगल आदि	वार्षिक, कहिलेकाही, दैनिक, मासिक
उत्पादनशील			
जागिर	पुरुष	घरबाहिर, कार्यालय	वार्षिक
खेतीपाति	महिला	घरबाहिर	दैनिक
व्यापार	पुरुष	बजार	दैनिक
वैदेशिक रोजगार	पुरुष	विदेश	वार्षिक

वाम	कसले गर्दछ ?	कहाँ गरिन्छ ?	कहिले गरिन्छ ?
	महिला, पुरुष, बालक, बालिका	घरबाहिर, घरभित्र, बजार, कार्यालयमा, बनजंगल आदि	वार्षिक, कहिलेकाही, दैनिक, मासिक
पुर्णउत्पादनशील			
घासदाउरा	महिला	घरबाहिर	दैनिक
पानीपधेरा	महिला	घरबाहिर	दैनिक
भान्सा	महिला	घरभित्र	दैनिक
केटोकेटीको रेखदेख	महिला	घरभित्र	दैनिक
सामुदायिक तथा राजनीतिक काम			
क) सामुदायिक व्यवस्थापकीय			
वन समुह	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
आमा समुह	महिला	घरबाहिर	मासिक
वडा नागरिक मञ्च	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
नागरिक सचेतना केन्द्र	महिला	घरबाहिर	मासिक
सहकारी	पुरुष	घरबाहिर	मासिक
ख) सामुदायिक राजनीतिक	पुरुष	घरबाहिर	कहिले काहीह

तालिका २२. श्रोत साधनमा आधारित लैंगिक विश्लेषण खाका

श्रोत साधनहरु	श्रोत साधन माथि पहुच		श्रोत साधन माथि नियन्त्रण	
	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
घर जग्गा		✓		✓
गरगहना	✓			✓
आर्थिक कारोबार		✓		✓
खेतीपाति	✓			✓
पशुपंक्षी		✓		✓
व्यापार व्यवसाय	✓			✓
जागिर		✓		✓
बैंकिङ कारोबार		✓		✓

तालिका २३. लैंगिक विश्लेषणमा आधारित कार्ययोजनाको खाका

लैंगिक अन्तर/सवालहरु	समाधानका उपायहरु	मापन गर्ने सूचकहरु	कसरी गर्ने?
लैंगिक विभेद			
छोरीलाई गाउमा र छोरालाई शहरमा पढाउने	सचेतनामुलक कार्यक्रम महिलाहरूलाई आयमुलक कार्यक्रम	विद्यालयमा छोरा र छोरीको अनुपात छात्राहरूको विद्यालयमा नियमितता	रेडियो कार्यक्रम सडक नाटक, पोस्टर अभिभावक अन्तरक्रिया सिपमुलक, आयमुलक कार्यक्रम संचालन
ज्यालामा विभेद			
समान काममा पनि महिलालाई पुरुषको	पैरवी, सचेतना, विद्यमान कानुनको कार्यान्वयनमा	समान ज्याला पाएका हुनेछन	सरोकारवाला निकाय र सर्वधारण (मजदुर) विच अन्तरक्रिया

लैंगिक अन्तर/सवालहरु	समाधानका उपायहरु	मापन गर्ने सूचकहरु	कसरी गर्ने?
भन्दा कम ज्याला	जोड		
कार्यवोभ	आयमुलक कार्यक्रम, वैकल्पिक उर्जा प्रबद्धन, खानेपानीको उचित व्यवस्था, पुरुषलाई स्वदेशमै रोजगारीको व्यवस्था	घराएसी कामकाजको वाडफाड भएको हुनेछ, स्वदेशमै स्वरोजगारको अवसर श्रुजना भएको हुनेछ।	नमुना अध्ययन
पुरुष विदेशमा जाने हुदा महिलाहरुले वच्चाहरुको पालनपोषण देखि सबै जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्ने	पानीका श्रोतहरुको संरक्षण तथा उचित व्यवस्थापन	पानीका मुहानहरु संरक्षण भई उचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ।	अध्ययन, अवलोकन
जलवायु परिवर्तनका कारणले पानीको उपलब्धता कमी भएकोले महिलालाई कार्यवोभ बढेको			

३.७ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा

अनुकूलन योजना तयारी गोष्ठीबाट पहिचान भई प्राथमिकतामा परेका जलवायु परिवर्तनका दृष्टिकोणले प्राविधिक रूपमा सबल देखिएका अनुकूलनका उपायहरुलाई समेटदै र स्थानीय व्यक्ति तथा समुदायद्वारा गरेका अनुकूलन प्रयासहरुलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्दै यस अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ। यस वडाको उच्च प्राथमिकतामा परेको र तुरन्त गर्ने आवश्यक देखिएको क्रियाकलापहरु समावेश गरिएका छन्। यस योजनाको वजेट तर्जुमा जिल्लाका विद्यमान दररेट, सम्बन्धित सरकारी निकायहरुसंगको समन्वय र योजना तयारीमा संलग्न स्थानीय व्यक्तिहरुको अनुभवको साथै प्राविधिक इस्टिमेटको आधारमा गरिएको छ। यस कार्ययोजनामा पहिलो वर्ष रु. २,९६,०९,०००/- दोस्रो वर्ष रु. २,९३,३०,०००/- र तेस्रो वर्ष रु. २,०५,९७,०००/- गरी जम्मा रु. ६,३५,३६,०००/- बराबरका कार्यक्रमहरु समावेश गरिएको छन्। यस कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि आवश्यकता र कार्यक्रमको प्रकृति हेरी स्थानीय निकायहरु र समूहहरुले पनि योगदान गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका छन्।

तालिका २४. स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक वर्ष					कूल अनुमानि त बजेट	स्थान /साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
										०७५/०७६		०७६/०७७		०७७/०७८					
१	कृषि तथा खाच सुरक्षा				V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.१	व्यवसायिक बाखापालन सम्बन्धी तालिम	वटा	९	४०	२	३०	१४०	५३	२२५	३	१२०	३	१२०	३	१२०	३६०	साविक वडा नं १ को वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, साविक वडा नं २ को परिगाउँ, घर्तिगाउँ, साविक वडा नं ३ को परियार टोल र ज्युला वस्ती	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	उन्नत तथा स्थानीय बाखाको उत्पादन बढ़ि गर्नको लागि तालिम प्रदान गर्ने
१.२	पशु विमा सम्बन्धी अभिमुखीकरण	ओटा	३	१०	३	१५	३८	३४	९०	३	३०	०	०	०	०	३०	साविक वडा नं १ को सिस्नेखोला, साविक वडा नं २ को घर्तिगाउँ, साविक वडा नं ३ को ज्युला वस्ती	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय, विमा कम्पनी र ASHA	कृपहरुलाई विमाको प्रक्रिया र फाइदा सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने
१.३	पशु विमा (भैंसी)	ओटा	२४५	१५	५	४०	१५०	५०	२४५	८०	१२०	९०	१३५	७५	११२५	३६७५	साविक वडा नं.१ मा ९५ वटा वडा नं. २ मा ८९ वटा वडा नं.३ मा ६६ वटा गरी जम्मा २४५ वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	व्यवसायिक रूपमा भैंसीपालन गरेका र इच्छुक घरधुरीहरुका भैंसीमा विमा गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.४	पशु विमा (वाखा)	ओटा	१०२५	०१२	०	३०	१००	७५	२०५	४००	८०	४००	८०	२२५	४५	२०५	साबिक वडा नं.१ मा ४८९ वटा वडा नं. २ मा ३११ वटा वडा नं.३ मा २४५ वटा गरी जम्मा १०२५	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	व्यवसायिक रूपमा वाखापालन गरेका र इच्छुक घरधुरीहरुका वाखाहरुको विमा गर्ने
१.५	व्यवसायिक कुखुरापलन सम्बन्धी तालिम	पटक	२	५०	०	३	१४	१३	३०	१	५०	०	०	१	५०	१००	वडा स्तरमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	व्यवसायिक रूपमा कुखुरापालन गर्न इच्छुक र गरिरहेका कुखुरापालकहरुलाई उन्नत तथा स्थानीय जातको कुखुरा उत्पादनको लागि तालिम प्रदान गर्ने
१.६	अण्डा उत्पादनका लागि कुखुरा फारम स्थापना	पटक	४	३००	०	३	१४	१३	३०	१	३००	१	३००	२	६००	१२००	वसनडाँडा, धर्तिगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा, वडा कार्यालय, ASHA	सामुहिक कुखुरा फारामको स्थापनामा सहयोग गर्ने
१.७	पशु स्वास्थ्य सिविर सञ्चालन	पटक	१८	५०	३	२३	१०८	४६	१८०	६	३००	६	३००	६	३००	९००	सिस्नेखोला, जानोदय आधारभूत विद्यालय र ज्युला वस्ती	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा, वडा कार्यालय, ASHA	तोकिएको स्थानमा पशुहरुलाई चेकजाँच र उपचार गर्ने व्यवस्थामा सहयोग गर्ने
१.८	व्यवसायिक भैसीपालन सम्बन्धी तालिम	पटक	४	५०	२	१८	५०	३०	१००	१	५०	१	५०	२	१००	२००	वसनडाँडा, धर्तिगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा, वडा कार्यालय, ASHA	भैसीपालन गर्ने कृषक र व्यवसायिक रूपमा भैसीपालन गर्न इच्छुक कृषकहरुलाई तालिम प्रदान गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त वजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.९	बाखाको खोर सुधार	ओटा	१२०	२०	०	२५	६०	३५	१२०	४०	८००	४०	८००	४०	८००	२४००	सर्वे वडाहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	टाटनो सहितको बाखाको सुधारिएको खोर निर्माण गर्ने
१.१०	नश्ल सुधारका लागि बोका खरिद (वोयर वा जमुनापारी)	गोटा	१३	३५	३	२३	१०८	४६	१८०	७	२४५	६	२१०	०	०	४५५	साविक वडा नं १ मा ६ वटा, साविक वडा नं २ मा ३ वटा र साविक वडा नं ३ मा ४ वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	सम्बन्धित वडाको कृषक सम्हालाई वडा भारिका सर्वै घरधुरीले प्रयोग गर्ने पाउने गरि बोका हस्तान्तरण गर्ने
१.११	बाखाको लागि मिनरल ब्लक तयारी तालिम	पटक	१२	१५	४	४०	२००	५६	३००	४	६०	४	५०	४	६०	१७०	वसनडाँडा, घर्तिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	पोषिलो खनिजको ठिक्का बनाउने तालिम
१.१२	संकटासन्त घरधुरीहरुलाई बाखापालनमा सहयोग	वटा	६०	२०	०	०	०	६०	६०	२०	४००	२०	४००	२०	४००	१२००	साविक वडा नं १ म १०, वडा नं २ मा १० र साविक वडा नं ३ मा १०	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	बाखापालनको लागि स्थानीय वा उन्नत बाखा वितरण गर्ने
१.१३	डिपिड ट्याडकी निर्माण	वटा	३	१००	३	२३	१०८	४६	१८०	१	१००	१	१००	१	१००	३००	साविकको वडाहरुमा एक एक वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	सर्वै पशुपालन गर्ने कृषकहरूले पायक पर्ने स्थानमा बाखाको बाह्य परजीवि नियन्त्रणका लागि डिपिड ट्याडकी निर्माणो लागि सहयोग गर्ने
१.१४	पशु आहाराको लागि डालेघाँस तथा भुइघाँस रोपण	पटक	३	१००	६	४५	२१५	९१	३५७	१	१००	१	१००	१	१००	३००	सर्वै वस्तीहरुमा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	घाँसको विरुवा र वितरण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.१५	माछापालन व्यवसायमा सहयोग	बटा	३	१००	०	१	१	१	३	१	१००	१	१००	१	१००	३००	साबिकको वडाहरुमा एक एक बटा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	माछापालन गर्न उपयुक्त हुने स्थानहरुमा माछापालन गर्नको लागि आवश्यक सहयोग गर्ने
१.१६	पशु खोप कार्यक्रम	बटा	३	१००	३	२२	१०७	४६	१७८	१	१००	१	१००	१	१००	३००	प्रत्येक वर्ष साबिकका वडामा	गाउँपालिका अन्तर्गत पशु शाखा , वडा कार्यालय र ASHA	तोकिएको स्थानमा पशुहरुलाई ल्याएर खोप लगाउने
१.१७	माटो परिक्षण सिविर सञ्चालन तथा उपचार	पटक	१	१५०	३	२३	१०८	४६	१८०	१	१५०	०	०	०	०	१५०	वडाको पायक पर्ने स्थानमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	सबै टोलका घरधुरीहरुलाई पायक पर्ने गरी नमुना संकलन गरी माटो परिक्षण गर्ने साथै समस्याग्रस्त माटोको उपचारमा सहयोग गर्ने
१.१८	प्राङ्गारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	पटक	१०	१५	३	३०	१५७	६०	२५०	५	७५	५	७५	०	०	१५०	वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, घर्तिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	प्राङ्गारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम प्रदान गर्ने
१.१९	मसलावाली सम्बन्धी तालिम	पटक	३	१५	१	४	८	५	१८	१	१५	१	१५	१	१५	४५	वडा स्तरमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	अद्वा, बेसार, अलैची लगायतका मसलावालीहरुको उत्पादन, ग्रेडिङ, प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.२०	फलफुल खेती सम्बन्धी तालिम	पटक	५	१५	३	२०	१५७	६०	२५०	३	४५	२	३०	०	०	७५	वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, घर्तिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	कागती, सुन्तला, अनार, हलुवाबेद, आँप, लिची, केरा, मेवा लगायतको फलफुलहरु उत्पादनको लागि तालिम प्रदान गर्ने
१.२१	तरकारीको विरुद्ध उत्पादनका लागि श्रोत नसरी स्थापना	वटा	५	२५	०	१	२	२	५	३	७५	२	५०	०	०	१२५	वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, घर्तिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	तरकारी बासीका विरुद्ध उत्पादनका लागि नसरी स्थापना गर्ने
१.२२	पोषण सुधारका लागि घर बगैचा व्यवस्थापन तालिम तथा सहयोग	पटक	१०	१५	३	२०	१५७	६०	२५०	५	७५	५	७५	०	०	१५०	वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, घर्तिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, ASHA	२५ जना कृषकहरुको समुह वनाई घरबगैचा सम्बन्धी तालिम संचालन गर्ने आवश्यक तरकारीका विरुद्ध तथा सामाजी प्रदान श्रोत नसरीवाट उपलब्ध गराउने
१.२३	फलफुलका विरुद्ध वितरण	विरुद्ध	६०००	०१०८	०	३०	१८५	८५	३००	२०००	१६०	२०००	१६०	२०००	१६०	४८०	सबै वस्तीमा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	वडाको तल्लो भागमा आप, लिची, केरा, मेवा तथा माथिल्लो भागमा सुन्तलाका विरुद्ध वाहरु, कागती, अनार, नासपाती, हलुवाबेदका विरुद्ध वाहरु प्रति घरधुरी औषतमा २०/२० वटाका दरले वितरण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.२४	संकटासन्न महिलाहरुका लागि च्याउ खेती प्रविधि सम्बन्धी तालिम	पटक	५	२०	०	६	६९	५०	१२५	१	२०	२	४०	२	४०	१००	वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, घृतिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	च्याउ खेतीका लागि अभ्यास सहितको तालिम र आवश्यक वित्रुप्रदान गर्ने
१.२५	व्यवसायिक मौरीपालन सम्बन्धी तालिम सहयोग	पटक	१	३००	०	३	५	७	१५	०	०	०	०	१	३००	३००	वडा स्तरमा	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	साविकका प्रत्यक वस्तीवाट प्रतिनिधित्व हुने गरी मौरीपालक कृषकहरुलाई तालिमका साथै आधुनिक प्रविधि र घर वितरण गर्ने
१.२६	बमौषमी तरकारी खेतीका लागि प्लाष्टिक घर सहित थोपा सिंचाई प्रविधि सहयोग	वटा	९०	१५	०	१५	५५	२०	९०	४५	६७५	४५	६७५	०	०	१३५०	साविक वडा नं १ मा ३०, वडा नं २ मा ३० र साविक वडा नं ३ मा ३०	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	तरकारी खेतीमा संलग्न कृषकहरु छनौट गरी थोपा सिंचाई सेट, प्लाष्टिक लगायतका अन्य आवश्यक सामग्री र वित्रुविजन उपलब्ध गराउने
१.२७	फिरफिरे Sprinkle सिंचाई (पाइप सहित)	घरधुरी	३००	१	०	२०	९३	३७	१५०	१००	१००	१००	१००	१००	१००	३००	साविकका प्रत्यक वडाहरुमा १००/१००	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, सबूत डिभिजन वन कार्यालय, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	'प्रत्येक घरधुरीलाई सिंचाई पाइप सहितको २ वटा फिरफिरे वितरण गर्ने
१.२८	IPM (एकीकृत सञ्चुरीव व्यवस्थापन) सम्बन्धी प्रदूशनी तथा पाठशाला निर्माण	पटक	३	१००	२	१२	३२	१४	६०	१	१००	१	१००	१	१००	३००	साविकका सबूत वडाहरुमा एक एक वटा	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	फाईदाजनक जीवहरुलाई असर नपर्ने गरी शञ्चुरीवहरुको निराकरण गर्नको लागि तालिम र प्रदूशनी स्थलको व्यवस्थापन गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
१.२९	व्यवसायिक तरकारी खेतीमा सहयोग	जना	४५	२०	०	८	२७	१०	४५	१५	३००	१५	३००	१५	३००	९००	वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, घर्तिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	व्यवसायिक रूपमा तरकारी खेती गर्नका लागि कृषकहरूलाई विउ, विरुवा लगायत अन्य सामग्रीको सहयोग गर्ने
१.३०	अैलैची खेतीमा सहयोग	विरुवा	३०००	०१	०	८	२७	१०	४५	१०००	१००	१०००	१००	१०००	१००	३००	मुल, घारीखोला, उत्तीसेनी, स्याकुओराल	गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	व्यवसायिक रूपमा अैलैची खेती गर्नका लागि कृषकहरूलाई विरुवा सहयोग गर्ने
१.३१	रोग प्रतिरोधी तथा सुक्खा सहने प्रजातिको को धानविउ वितरण	के.जी.	३००	०१	३	२३	१०८	४६	१८०	३००	३०	०	०	०	३०	वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, घर्तिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	सबै घरधुरीहरूले नमुनाको रूपमा विउ प्रसारण गर्ने गरी जग्गाको अनुपातमा विउ वितरण गर्ने	
१.३२	रोग प्रतिरोधी तथा सुक्खा सहने मकै प्रजातिको विउ वितरण	के.जी.	६००	०१	३	२३	१०८	४६	१८०	०	०	६००	६०	०	६०	वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, घर्तिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	सबै घरधुरीहरूले नमुनाको रूपमा विउ प्रसारण गर्ने गरी जग्गाको अनुपातमा विउ वितरण गर्ने	
१.३३	रोग प्रतिरोधी तथा सुक्खा सहने गहुँ प्रजातिको विउ वितरण	के.जी.	६००	०१	३	२३	१०८	४६	१८०	०	०	६००	६०	०	६०	वसनडाँडा, पुर्तिमकाँडा, घर्तिंगाउँ, ज्युला वस्ती र परियार टोल	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	सबै घरधुरीहरूले नमुनाको रूपमा विउ प्रसारण गर्ने गरी जग्गाको अनुपातमा विउ वितरण गर्ने	
१.३४	कृषि उपज संकलन केन्द्रको स्थापना	पटक	२	५००	३	२२	१०७	४६	१७८	०	०	१	५००	१	५००	१०००	गिठाकोट	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	उत्पादित कृषि उपजहरूको उचित तरिकाले सहज रूपमा विक्रिवितरण हुने गरी संकलन केन्द्र स्थापना गर्न आवश्यक औजार र टहरा निमोनिमा

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष					कूल अनुमानि त बजेट	स्थान /साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																		सहयोग गर्ने	
१.३५	बाली उपचार सिविर	पटक	३	५००	०	५	१५	७	२७	१	५००	१	५००	१	५००	१५००	सिस्नेखोला, छाँरखोला, सिलाने आसपासका क्षेत्रहरुमा ASHA	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	कृषिवालीमा लाग्ने रोग तथा किरा नियन्त्रणको लागि पायक पर्ने स्थानमा उपचार सिविर राले
१.३६	अन्नवालीको विउ उत्पादनमा सहयोग (धान, गहुँ, मकै)	पटक	३	५००	०	१०	५०	३०	९०	१	५००	१	५००	१	५००	१५००	सिस्नेखोला, छाँरखोला, सिलाने आसपासका क्षेत्रहरुमा	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	राधा चार धान, सुख्खा ४ धान, गहुँ र मनकामना ३ मकै वा अन्य उपयुक्त जातको धान, गहु तथा मक उत्पादन का लागि विउ तथा अन्य आवश्यक सहयोग गर्ने
१.३७	मुलाको विउ उत्पादन	पटक	१	३००	०	५	२५	२०	५०	०	०	१	३००	०	०	३००	गिठाकोट, ज्युला वस्ती	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	मुलाको विउ उत्पादन लागि विउ तथा अन्य आवश्यक सहयोग गर्ने
१.३८	प्याजको विउ उत्पादन	पटक	१	३००	०	५	२५	२०	५०	०	०	०	०	१	३००	३००	गिठाकोट, ज्युला वस्ती	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	प्याजको विउ उत्पादनको लागि प्याजको गाना वितरण गर्ने
१.३९	मिनि पावर टिलर मेशीन खरिद	पटक	९	९०	१	९	४३	१८	७१	३	२७०	३	२७०	३	२७०	८१०	सिस्नेखोला, छाँरखोला, सिलाने आसपासका क्षेत्रहरुमा ASHA	कृषि सेवा केन्द्र, वडा कार्यालय, गाउँपालिका, ASHA	खेतबारीमा जोल्का लागि मिनि पावर टिलर मेशीन खरिद गरी उपलब्ध गराउने
१.४०	भू-क्षय नियन्त्रणका लागि गहा सुधार	हेक्टर	९	२०	१	८	२६	१५	५०	३	६०	३	६०	३	६०	१८०	वसनडाँडा, पुर्तमकाँडा, धर्तिगाउँ, ज्युला वस्ती, सुगरखाली, साउनेपानी र परियार टोल	डिभिजन वन कार्यालय, गाउँपालिका अन्तर्गत कृषि शाखा वडा कार्यालय, गाउँपालिका,	भिरालो खेती भएको ठाउमा हेज रो निर्माण गरि गहा सुधार गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																	ASHA		
	जम्मा									६२०५		६८१५		६२३२५		१९२५२ १५			
२	जलस्रोत तथा उर्जा																		
२.१	खानेपानी मुहान संरक्षण, खानेपानी योजना निर्माण तथा मर्मत																		
२.१.१	गरानी मूल खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	९००	०	२	४०	८	५०	०	०	१	९००	०	०	९००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार,वृक्षारोपण, रिजभाएर टंकी, इन्ट्रेक टंकी १ वटा वनाई ४० एम.एम.को पाइपवाट १५०० मिटरको दुरीमा पानी ल्याएर १० वटा धारा वनाई खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.२	मौवाडाँडा खानेपानी योजना निर्माण तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	४३८	०	०	६	३	९	१	४३८	०	०	०	०	४३८	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार,वृक्षारोपण, रिजभाएर टंकी, इन्ट्रेक टंकी १ वटा वनाई २० एम.एम.को पाइपवाट ७०० मिटरको दुरीमा पानी ल्याएर ३ वटा धारा वनाई खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.३	तल्लो उत्तीसेनी खानेपानी योजना निर्माण तथा मुहान संरक्षण	ओटा	२	४२०	०	०	८	२	१०	०	०	२	८४०	०	०	८४०	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार,वृक्षारोपण, रिजभाएर टंकी, इन्ट्रेक टंकी १ वटा वनाई २५ एम.एम.को पाइपवाट ९००मिटरको दुरीमा पानी ल्याएर ३ वटा धारा वनाई १० घरधुरीहरूलाई खानेपानी

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त व बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																			उपलब्ध गराउने
२.१.४	गरीखोला खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	३७०	०	१	१६	४	२१	०	०	०	०	१	३७०	३७०	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिञ्जभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा वनाई २५ एम.एम.को पाईपवाट १०० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर ५ वटा धारा वनाई २० घरधुरीहरुलाई खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.५	तीनसल्ली खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	३६०	०	०	३	१	४	०	०	०	०	१	३६०	३६०	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिञ्जभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा वनाई ३२ एम.एम.को पाईपवाट ५०० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर १ वटा धारा वनाई खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.६	साकचागैरा खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	५००	०	१	२७	७	३५	०	०	०	०	१	५००	५००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिञ्जभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा वनाई ३२ एम.एम.को पाईपवाट १००० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.७	तेलपाखा घर्तिगाउँ खानेपानी योजना निर्माण तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	७६०	०	५	२२	८	३५	०	०	१	७६०	०	०	७६०	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, रिञ्जभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा वनाई २५ एम.एम.को पाईपवाट १५०० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर ७ वटा

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष					कूल अनुमानि त बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																		धारा वनाई ३५ घरधुरीहरु र १ विद्यालयलाई खानेपानी उपलब्ध गराउने	
२.१.८	सुगरखाली खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	४९०	०	४	१६	५	२५	१	४९०	०	०	०	४९०	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिजभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा वनाई २५ एम.एम.को पाईपवाट ४०० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर ४ वटा धारा वनाई २५ घरधुरीहरुलाई खानेपानी उपलब्ध गराउने	
२.१.९	झवागंड्वागे फल्लेबगर खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	२	३४५	०	२	५	१	८	०	०	१	३४५	१	३४५	६९०	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिजभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा वनाई २५ एम.एम.को पाईपवाट ४०० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर २ वटा धारा वनाई ८ घरधुरीहरुलाई खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.१ ०	निधारेढुंगा फल्लेबगर खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	४००	०	०	२	०	२	०	०	०	१	४००	४००	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिजभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा वनाई २० एम.एम.को पाईपवाट ४०० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर ४ वटा धारा वनाई २ घरधुरीहरुलाई खानेपानी	

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त व बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																			उपलब्ध गराउने
२.१.१ १	सागिने खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	५३५	०	२	८	५	१५	०	०	१	५३५	०	०	५३५	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिजभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा वनाई २० एम.एम.को पाईपवाट १०००मिटरको दुरीमा पानी ल्याएर ४ वटा धारा वनाई १५ घरधुरीहरुलाई खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.१ २	तल्लो सिम मुहान संरक्षण तथा सिंचाई योजना निर्माण	ओटा	१	५००	०	२	५	३	१०	०	०	०	०	१	५००	५००	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, इन्टेक टंकी निर्माण, सिंचाइ पोखरी निर्माण
२.१.१ ३	ओलीगाउँ खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	६४५	०	३	१७	१०	३०	०	०	०	०	१	६४५	६४५	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिजभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा वनाई २५ एम.एम.को पाईपवाट १५००मिटरको दुरीमा पानी ल्याएर ३ वटा धारा वनाई खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.१ ४	घारिखोला परियारटोल रातामाटा खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	१०००	३	१३	२३	१२	५१	१	१०००	०	०	०	०	१०००	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिजभाएर टंकी, इन्टेक टंकी निर्माण, पाइप खरिद, धारा मर्मत तथा ५ वटा धारा थप वनाई खानेपानी उपलब्ध गराउने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण	
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट					
२.१.१ ५	रातामाटा सानीपैद्यरी खानेपानी योजना निर्माण तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	६३८	०	२	३	२	७	०	०	०	०	१	६३८	६३८	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिञ्जभाएर टंकी, इन्ट्रेक टंकी १ वटा वनाई २५ एम.एम.को पाईपवाट १२०० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर ३ वटा धारा वनाई समुदाय तथा विद्यालयलाई खानेपानी उपलब्ध गराउने	
२.१.१ ६	परियार टोल खानेपानी योजना निर्माण तथा मुहान संरक्षण	ओटा	२	३२५	०	१	२	१	४	०	०	२	६५०	०	०	६५०	६५०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिञ्जभाएर टंकी, इन्ट्रेक टंकी १ वटा वनाई २५ एम.एम.को पाईपवाट ३०० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर २ वटा धारा वनाई समुदाय तथा बालविकास केन्द्रमा खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.१ ७	पाथेभुला खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	६३६	२	१०	१८	७	३७	१	६३६	०	०	०	०	६३६	६३६	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिञ्जभाएर टंकी, इन्ट्रेक टंकी १ वटा वनाई २५ एम.एम.को पाईपवाट १२०० मिटरको दुरीमा पानी त्याएर ५ वटा धारा वनाई खानेपानी उपलब्ध गराउने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
२.१.१ ८	सिन्दुरे छहरा खानेपानी योजना मर्मत तथा मुहान संरक्षण	ओटा	१	३८५	२	१५	२५	८	५०	०	०	१	३८५	०	०	३८५	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	मुहानमा तारवार, बृक्षारोपण, रिञ्जभाएर टंकी, इन्टेक टंकी १ वटा बनाई २५ एम.एम.को पाइपवाट ३०० मिटरको दुरीमा पानी ल्याएर ४ वटा धारा बर्ना खानेपानी उपलब्ध गराउने
२.१.१ ९	सिमलगैरा खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१४०	०	०	५	२	७	१	१४०	०	०	०	०	१४०	वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.२ ०	डोप्ची खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१४०	०	०	४	३	७	१	१४०	०	०	०	०	१४०	वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.२ १	जत खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१५०	०	३	२	५	१०	०	०	१	१५०	०	०	१५०	वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.२ २	माथिल्लो उत्तेसेनी खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१५०	०	०	३	४	७	०	०	१	१५०	०	०	१५०	वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.२ ३	सिस्नेखोला खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१४५	०	०	४	१	५	०	०	०	०	१	१४५	१४५	वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.२ ४	पानीखोला खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१६०	०	१	१५	४	२१	०	०	०	०	१	१६०	१६०	वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त व बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
२.१.२ ५	टेम्नाखोला खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१३०	०	०	९	६	१५	०	०	०	०	१	१३०	१३०	वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.२ ६	चोत्रापाखा खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१४०	०	०	१	०	१	०	०	१	१४०	०	०	१४०	वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.२ ७	गेराने खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१५०	०	२	२४	९	३५	१	१५०	०	०	०	०	१५०	वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.२ ८	आक्चे किंदु मुहान संरक्षण	ओटा	१	१३०	०	२	१२	११	२५	०	०	१	१३०	०	०	१३०	वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.२ ९	क्याचक्याचे खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१३०	०	१	१४	५	२०	०	०	०	०	१	१३०	१३०	वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.३ ०	पानीका डाँडा खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१४०	०	०	९	५	१४	०	०	०	०	१	१४०	१४०	वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.३ १	डोगेखोला रातामाटा खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१३५	०	१	११	५	१७	०	०	०	०	१	१३५	१३५	वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.१.३ २	मुलपान खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१४५	०	३	२४	८	३५	०	०	०	०	१	१४५	१४५	वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगात (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त व बजेट	स्थान / सारिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
२.१.३ ३	गोगनेरी खानेपानी मुहान संरक्षण	ओटा	१	१५०	१	३	८	२	१४	०	०	०	०	१	१५०	१५०	वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	इन्टेक, घेरवार , बृक्षारोपण
२.२	गोवररयास प्लान्ट निर्माण	ओटा	१५	१००	०	६	६	३	१५	५	५००	५	५००	५	५००	१५००	सारिक प्रत्येक वडामा ५५ वटा	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	गोवररयास प्लान्ट निर्माण गर्ने
२.३	सुधारिएको चुलो निर्माण	ओटा	१५०	१०	०	२३	१०८	४५	१७६	१००	१०००	५०	५००	०	०	१५००	सर्वै वस्तीमा	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	सुधारिएको फलामे चुलो निर्माण गर्ने
२.४	सुधारिएको घट्ट निर्माण	ओटा	६	४५	०	२	५	५	१२	६	२७०	०	०	०	०	२७०	सारिक वडा नं.१ मा ४ वटा सारिक वडा नं.२ मा २ वटा र सारिक वडा नं.३ मा ६ वटा	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	परम्परागत घट्टहरुमा सुधारिएको फलामे रनर लगायतका सामागी जडान गरी घट्ट सुधार गर्ने
२.५	संकटासन्त घरधुरीहरुको लागि सोलार प्यानल खरिद	ओटा	४५	१५	०	०	०	४५	४५	०	०	०	०	४५	६७५	६७५	सारिक वडा नं.१ मा १० वटा सारिक वडा नं.२ मा १५ वटा र सारिक वडा नं.३ मा २० वटा	गा.पा., वडा कार्यालय , ASHA, अन्य सेवा प्रदायक निकायहरु	सोलार सेट खरिद गर्ने
	जम्मा									४६८ ४		५९८ ५		६०६८	१६७३७				
३	बन तथा जैविक विविधता																		

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
३.१	वहुउद्देशिय नर्सरी स्थापना	वटा	१	३००	६	०	१	०	७	१	३००	०	०	०	०	३००	सिस्नेखोला वा वडाको पायक पर्ने स्थानमा	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स., डिभिजन वन कार्यालय, ASHA	यस वडाको भ भागमा उपयुक्त हुने चौडापाते, कोणधारी, डालेघास, गैरकाप्ट वनपैदावर (टिमुर, विशेष गरिर पैर्यु, आखर) प्रजातीका साथै अनार, स्याउ, हलुवाबेद, कागाति र सुन्तला) का विरुवा उत्पादन गर्ने
३.२	वृक्षरोपण	हेक्टर	२५	४०	६	४	२१५	९१	३५६	५	२००	१५	६००	५	२००	१०००	साविक वडा नं. १ को वसनडाडा, अम्लारुखैडाडी, फतफतेगैरा, वडा नं. २ को जेपाले, साउनेपानीको जंगल, वडा नं. ३ को गोगनेरी, माटेविसौना, चिउरेनी पाखो, वयालेखोली	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स., डिभिजन वन कार्यालय, ASHA	वहुउद्देशीय नर्सरीमा उत्पादन भएका विरुवाहरु उपयुक्त हावाहापानी र माटो सुहाउँदो खाली क्षेत्रहरुमा वृक्षरोपण गर्ने
३.३	टिमुरको विरुवा वितरण	संख्या	४५०	०	०१०४	०	१	१८	१८	४५	१५००	६०	१५००	६०	१५००	१८०	प्रत्येक साविकका वडाहरुमा १५०० का दरले	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स., डिभिजन वन कार्यालय, ASHA	वहुउद्देशीय नर्सरीमा उत्पादन भएका विरुवाहरु खपत गरी नपुग भएमा अन्य नर्सरीवाट खरिद गरी विरुवा वितरण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
३.४	सामुदायिक वन कार्ययोजनाको नविकरणमा सहयोग	वटा	३	५०	६	४	२१५	९१	३५६	१	५०	१	५०	१	५०	१५०	म्याद सकिएका सामुदायिक वनहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स., डिभिजन वन कार्यालय, ASHA	नियम अनुसार तत्कालीन जिल्ला वन कार्यालयमा दर्ता भई वन कार्ययोजनाको म्याद सकिएका सामुदायिक वनको नविकरण प्रक्रियामा प्राविधिक सहयोग गर्ने
३.५	सामुदायिक वनको दिगो वन व्यवस्थापन तालिम र सामग्री वितरण	पटक	९	५०	२	१५	५०	२३	९०	३	१५०	३	१५०	३	१५०	४५०	सक्रिय रूपमा वनकार्ययोजना तयारी गरेका, सामुदायिक वनको वार्षिक कार्ययोजना तयारी गरेका सबै वडाभरिका जम्मा ४ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स., डिभिजन वन कार्यालय, ASHA	मिचाहा प्रजाति हटाउदै हाँगा काटछाट, पतल्याउने, एकल्याउने, झाडी सफाई गर्न एक दिन सैद्धान्तिक, एक दिन व्यवहारिक अभ्यास र सामग्री वितरण गर्ने प्रत्यक्त तालिममा बढीमा ३० जनाको संख्यामा महिला, पुरुष, दलित, जनजाति, विपन्न तथा अति संकटासन्तता घरधुरीहरू पर्ने गरी सहभागिता बनाउने
३.६	वन क्षेत्रमा रिचार्ज पोखरी निर्माण तथा संरक्षण	स्थान	९	३०	६	४	२१५	९१	३५६	३	९०	३	९०	३	९०	२७०	साबिक वडा नं. १ मा मुल, दुर्गावन, विसौना, वडा नं. २ मा दहपोखरा, सिलाखारी, स्यागेनी, वडा नं. ३ मा ठुलागैरा, जाठटाउरा,	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स., डिभिजन वन कार्यालय, ASHA	पानीका मुहानहरूमा दिगो रूपमा टिकाई राख्नको लागि मुहानको माथिल्लो भागहरूमा रचार्ज पोखरी निर्माण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान /साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																	चिउरेनीपाखा, मार्गेविसौना		
३.७	वन क्षेत्रमा पोखरी निर्माण तथा संरक्षण	स्थान	१५	२०	०	०	०	०	०	५	१००	५	१००	५	१००	३००	साबिक वडा नं. १ म उदिनदुंगा खोला, वडा नं. २ मा गेरानेखोला,फर्फी लदेनी, वडा नं. ३ मा स्याकुओराल	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स.,डभिज न वन कार्यालय, ASHA	पानी भएका तथा नभएका वन क्षेत्रमा पानीको आवश्यक पर्ने स्थानहरूमा भएका पोखरी संरक्षण तथा नयाँ पोखरी निर्माण गर्ने
३.८	मिचाहा प्रजाति नियन्त्रणका लागि वायो ब्रिकेट तथा वायोचार निर्माण तालिम	स्थान	३	६०	१	७	१५	४	२७	१	६०	१	६०	१	६०	१८०	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स.,डभिज न वन कार्यालय, ASHA	वनमारा जस्ता मिचाहा प्रजातिहरू संकलन गरी वनक्षेत्रवाट मिचाहा प्रजातिहरूको नियन्त्रण हुने र त्यसको सदुपयोग हुने गरी वायोचार र वायोबिकेट तालिम सहित आवश्यक सामग्रीमा सहयोग गर्ने
३.९	मध्य पहाडी सडकको किनारमा वृक्षारोपण	मिटर	२०० ०	०१२	०	०	०	०	०	०	१५००	३००	१५००	३००	६००	मध्य पहाडी सडक किनारमा	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स.,डभिज न वन कार्यालय, ASHA	सडक किनारमा वृक्षारोपन गरेर हरियाली पबद्धन गर्ने	
३.१०	अग्नि नियन्त्रण सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा सामग्री वितरण	पटक	१	१००	०	६	१५	६	२७	०	०	०	०	१	१००	१००	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, सा.व.उ.स.,डभिज न वन कार्यालय, ASHA	वन डढेलो तथा आगलाई हुँदा आगो निभाउने तरिका र सामग्री प्रयोग सम्बन्धी अन्यास सहितको तालिम तथा साबेल, हेलमेट,बुट,साबेल, बेल्चा जस्ता सामग्री सहयोग गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान /साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
	जम्मा									१०१०		१४१०		१११०		३५३०			
४	जलवायु परिवर्तन उत्पन्न प्रकोप																		
४.१	पैयापाखा पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइंजिनियरिंग	स्थान	१	३००	०	४	२१	९	३४	१	३००	०	०	०	०	३००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने
४.२	अधिकारीपाखा पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइंजिनियरिंग	स्थान	१	२७०	०	५	२१	९	३५	०	०	१	२७०	०	०	२७०	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने
४.३	अमलावारी पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइंजिनियरिंग	स्थान	१	३००	०	४	२०	८	३२	०	०	०	०	१	३००	३००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने
४.४	फल्ले बगर नदी नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइंजिनियरिंग	घ.मि.	२००	३५	०	८	११	१२	३१	२००	७००	०	०	०	०	७००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली साथै वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट नदी कटान नियन्त्रण गर्ने
४.५	बैरेनी टापु नदी नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइंजिनियरिंग	घ.मि.	२००	३५	०	४	१५	९	२८	०	०	२००	७००	०	०	७००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली साथै वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट नदी कटान नियन्त्रण गर्ने
४.६	सिस्नेखोला पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइंजिनियरिंग	घ.मि.	२००	३५	०	५	२१	१२	३८	०	०	०	२००	७००	७००	७००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली साथै वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट नदी कटान नियन्त्रण गर्ने
४.७	साउनेपानी पहिरो तथा गुराँशेखोला खहरे नियन्त्रणका लागि तारजाली	स्थान	१	५००	०	६	२१	१२	३९	१	५००	०	०	०	०	५००	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइंजिनियरिंग

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान /साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
	तथा वायोइन्जिनियरिंग																		पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने
४.८	परिगाउँ पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइन्जिनियरिंग	स्थान	१	३००	०	४	१६	४	२४	०	०	१	३००	०	०	३००	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइन्जिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने
४.९	खानीगैरा पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइन्जिनियरिंग	स्थान	१	४००	०	४	२२	१०	३६	०	०	०	०	१	४००	४००	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइन्जिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने
४.१०	आइडोरेनी पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइन्जिनियरिंग	स्थान	१	४३०	०	४	२५	१०	३९	१	४३०	०	०	०	४३०	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइन्जिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने	
४.११	छोरीखोला पहिरो तथा खोला कटान नियन्त्रणका लागि तारजाली योजना निर्माण	स्थान	१	४००	०	३	१५	६	२४	०	०	१	४००	०	०	४००	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइन्जिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने
४.१२	पाल्मेला वालविकास केन्द्रको पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइन्जिनियरिंग	स्थान	१	३४०	१	६	१९	१४	४०	१	३४०	०	०	०	३४०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइन्जिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने	
४.१३	अनन्ते बगर पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइन्जिनियरिंग	स्थान	१	३००	१	३	२१	१२	३७	०	०	१	३००	०	०	३००	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइन्जिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान /साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
४.१४	कल्पेघारी पहिरो नियन्त्रणका लागि तारजाली तथा वायोइंजिनियरिंग	स्थान	१	२७०	१	७	२१	१२	४१	०	०	०	०	१	२७०	२७०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट पहिरो नियन्त्रण गर्ने
४.१५	सिलाने खोला कटान नियन्त्रणका लागि तटबन्ध निर्माण योजना	स्थान	१	४५०	१	३	१३	१३	३०	१	४५०	०	०	०	४५०	४५०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट बाढी नियन्त्रण गर्ने
४.१६	नरखोला खोला कटान नियन्त्रणका लागि तटबन्ध निर्माण योजना	स्थान	१	४५०	१	४	११	७	२३	०	०	१	४५०	०	४५०	४५०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट बाढी नियन्त्रण गर्ने
४.१७	माझ बगार कटान नियन्त्रणका लागि तटबन्ध निर्माण योजना	स्थान	१	४५०	२	६	१६	११	३५	०	०	०	०	१	४५०	४५०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	तारजाली तथा वास, वैस र घास वृक्षारोपण गरि वायोइंजिनियरिंग पद्धति वाट बाढी नियन्त्रण गर्ने
४.१८	खोज तथा उदार सम्बन्धी तालिम	पटक	१	५०	०	५	१०	९	२४	१	५०	०	०	०	०	५०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, प्रहरी चौकी ASHA	पहिरो, बाढी, आगलारी तथा अन्य जलवायुजन्य भवितव्यको अवस्थामा खोज र उदारको अभ्यास सहितको तालिम प्रदान गर्ने
४.१९	पूर्व सूचना प्रणालीको स्थापना	पटक	१	५००	३	२३	१०८	४६	१८०	०	०	१	५००	०	५००	५००	सानीभेरी नदीमा	गा.पा., वडा कार्यालय, प्रहरी चौकी ASHA	बाढीको खतारावारे समुदायलाई पूर्व सूचना प्रदान गर्नको लागि आवश्यक उपकरण जडान तथा आवश्यक संरचना तयारी गरी अभिमुखिकरण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त वजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
४.२०	प्रकोप राहत (आपतकालिन) कोषको स्थापना	पटक	१	२००	३	२३	१०८	४६	१८०	०	०	१	२००		०	२००	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	जोखिममा परेका व्यक्तिका लागि राहत प्रदान गर्नका लागि कोषको स्थापना गर्ने
	जम्मा									२७७०		३१२०		२१२०	८०१०				
५	जन स्वास्थ्य																		
५.१	स्टेचर खरिद	ओटा	१५	७५	३	२३	१०८	४६	१८०	६	४५	६	४५	३	२८५	११८५	साविक वडा नं १ मा ५, वडा नं २ मा ५ र वडा नं ३ मा ५ वटा	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, ASHA	सडक सुविधा नभएको तथा एम्बुलेन्सको पहुँच नभएको ग्रामीण बस्तीहरूमा सबैले प्रयोग गर्न पाउने गरी स्टेचर खरिद गरी वितरण गर्ने
५.२	स्वास्थ्य इकाईको सबलीकरण	वटा	१	५०	३	२३	१०८	४६	१८०	१	५०	०	०	०	५०	५०	बसनडाँडाँ घर्तिगाउँ	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, ASHA	स्वास्थ्य इकाईमा आवश्यक औजार तथा उपकरणहरू खरिद गरी व्यवस्थापन गर्ने
५.४	पोषण सम्बन्ध तालिम	पटक	९	१५	३	२३	१०८	४६	१८०	३	४५	३	४५	३	४५	१३५	साविकका वडाहरूमा एक एक पटक	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, ASHA	दुई दिने तालिममा तिस जना सुनोला १००० दिनका आमाहरूलाई सहभागी गराउने
५.४	स्वास्थ्य तथा सरसफाई तथा सरुवा रोग सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यक्रम	पटक	६	२०	०	१५	१००	४०	१५५	०	०	३	६०	३	६०	१२०	साविकका वडाहरूमा एक एक पटक	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, ASHA	स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनाको लागि लोकदेहोरी, सडक नाटक, रेडियो कार्यक्रम, हार्जिरीजवाफ प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने
५.५	बस्ती स्तरमा प्राथमिक उपचारका लागि (First Aid KIT अति आवश्यक औपचार्य सहित) वितरण	ओटा	३	३०	३	२३	१०८	४६	१८०	३	९०	०	०	०	९०	९०	साविकका वडाहरूमा एक एक वटा	गा.पा., वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, ASHA	३ वटै बस्तीमा सामान्य प्राथमिक उपचारका लागी महिला स्वयमसेविका

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त व बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																			मार्फत कार्य सञ्चालन गर्ने
	जम्मा									२३०		१५०		१२७५	५०७५				
६	भौतिक पूर्वाधार																		
६.१	पक्की पोखरी तथा सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत (पक्की बनाउने)																		
६.१.१	समालीखोला रातामाटा सिंचाई निर्माण योजना	ओटा	१	४००	०	३	१७	४	२४	१	४००	०	०	०	०	४००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	पाइप मार्फत पानी ल्याई सिंचाई पोखरी निर्माण गर्ने
६.१.२	तिपतिपे पाइप सिंचाई निर्माण योजना	ओटा	१	४००	०	१	२१	८	३०	०	०	१	४००	०	०	४००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	पाइप मार्फत पानी ल्याई सिंचाई पोखरी निर्माण गर्ने
६.१.३	छारीखोला पक्की सिंचाई कुलो निर्माण योजना	ओटा	१	१४२४	०	१	७	३	११	०	०	०	०	१	१४२४	१४२४	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	सिंचाई कूलो स्तरोन्नती गर्ने
६.१.४	आइढोरेनी पक्की सिंचाई कुलो निर्माण योजना	ओटा	१	१७८०	०	६	२१	४	३१	१	१७८०	०	०	०	०	१७८०	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	सिंचाई कूलो स्तरोन्नती गर्ने
६.१.५	साउनेछहरा कल्लेघारी पक्की सिंचाई निर्माण योजना	ओटा	१	१२५०	१	१२	१३	९	३५	१	१२५०	०	०	०	०	१२५०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	पाइप मार्फत पानी ल्याई सिंचाई पोखरी निर्माण गर्ने
६.१.६	माथिल्लो सिलाने सिंचाई निर्माण योजना	ओटा	१	७९५	२	१०	१०	७	२९	०	०	१	७९५	०	०	७९५	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	पाइप मार्फत पानी ल्याई सिंचाई पोखरी निर्माण गर्ने
६.१.७	टुनीचौर सिंचाई निर्माण योजना	ओटा	१	२३०	१	८	१८	४	३१	०	०	०	०	१	२३०	२३०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	पाइप मार्फत पानी ल्याई सिंचाई गर्ने
६.१.८	अनन्ते सिंचाई निर्माण योजना	ओटा	१	६२५	२	१३	१५	५	३५	१	६२५	०	०	०	०	६२५	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	पाइप मार्फत पानी ल्याई सिंचाई पोखरी निर्माण गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
६.१.९	नाउला देखि बसनडाँडा गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	३००	०	४	१२०	२८	१५२	१	३००	०	०	०	०	३००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.१०	पुल बजार देखि खागल सम्म गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	३५०	०	४	१२०	२८	१५२	०	०	१	३५०	०	०	३५०	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.११	नौद्यली देखि घारिखोला सम्म गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	४००	०	४	१२०	२८	१५२	०	०	०	०	१	४००	४००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.१२	सिस्नेखोला देखि जगेटाकुरा सम्म गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	४००	०	४	१२०	२८	१५२	०	०	०	०	१	४००	४००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.१३	फल्ले बगरवाट सागिने सम्म गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	६००	०	१४	४९	३४	९७	१	६००	०	०	०	०	६००	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.१४	ओली गाउँ देखि सम्म गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	४५०	०	१४	४९	३४	९७	०	०	१	४५०	०	०	४५०	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.१५	सागिने देखि दह पोखरा सम्म गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	३६०	०	१४	४९	३४	९७	०	०	०	०	१	३६०	३६०	साविक वडा नं २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.१६	गुराँसेखोला देखि दह पोखरा गैरागाउँ सम्म गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	३६०	०	१४	४९	३४	९७	०	०	०	०	१	३६०	३६०	साविक वडा नं १ र २	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.१७	सिस्नेरी परिगाउँ चार गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	२५०	६	२७	४८	२९	११०	१	२५०	०	०	०	०	२५०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.१८	ज्युला परियार टोल चार चाहें गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	२७०	६	२७	४८	२९	११०	०	०	१	२७०	०	०	२७०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.१९	ज्युला परिगाउँ ठुलागैरा गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	३००	६	२७	४८	२९	११०	०	०	०	०	१	३००	३००	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.२०	ज्युला कल्लेघारी जेपाले पुर्तिमकाँडा गोरेटो बाटो मर्मत योजना	ओटा	१	४००	६	२७	४८	२९	११०	१	४००	०	०	०	०	४००	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साविकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
६.१.२ १	परिगाउँ देखि परियार टोल सम्म गोरेटो वाटो मर्मत योजना	ओटा	०	२९०	६	२७	४८	२९	११०	०	०	०	०	०	०	०	साविक वडा नं ३	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	गोरेटोबाटोको स्तरोन्ती गर्ने
६.१.२ २	ट्रस्ट पुल निर्माण	ओटा	१	५००	०	४	१२०	२८	१५२	०	०	१	५००	०	०	५००	साविक वडा नं १, घटेखोला	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	घटेखोलामा ट्रस्ट पुल निर्माण निर्माण गर्ने
६.१.२ ३	ट्रस्ट पुल निर्माण	ओटा	१	५००	०	४	१२०	२८	१५२	०	०	०	०	१	५००	५००	साविक वडा नं १, सिमलगैरा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	सिमलगैरा ट्रस्ट पुल निर्माण निर्माण गर्ने
६.१.२ ४	विद्यालय घेरवार	ओटा	१	५००	०	४	१२०	२८	१५२	१	५००	०	०	०	०	५००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	जनकल्यण आ.वि. पूर्तिमकाँडामा घेरवार गर्ने
६.१.२ ५	विद्यालय घेरवार	ओटा	१	५००	०	४	१२०	२८	१५२	०	०	१	५००	०	०	५००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	मालिका पहाड आ.वि. बसनडाँडा घेरवार गर्ने
६.१.२ ६	विद्यालय घेरवार	ओटा	१	५००	०	४	१२०	२८	१५२	०	०	०	०	१	५००	५००	साविक वडा नं १	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	जानोदय पहाड आ.वि. घर्तिगाउँ घेरवार गर्ने
जम्मा										६१०५		३१८५		४४७४	१३७६४				
७	जलवायु परिवर्तन सचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा लैगिंग तथा सामाजिक समावेसीकरण																		
७.१	जलवायु परिवर्तन ज्ञान केन्द्र स्थापना (वडा स्तरीय)	ओटा	१	५०	६	४	२१५	९१	३५६	०	०	१	५०	०	०	५०	वडा कार्यालयको भवनमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	सबै टोलका समुदायलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सुचना प्रवाह गर्ने उद्देश्यले वडा कार्यालयको भवनमा सुचना केन्द्र स्थापना गर्ने
७.२	तल्लो तटिय र माथिल्लो तटिय क्षेत्र विचको अन्तर सम्बन्धि सम्बन्धि सचेतनाका लागि होडिङ वोर्ड निर्माण	ओटा	५	१५	५	३५	१७१	७३	२८४	५	७५	०	०	०	०	७५	साविकका ३ वटै वडाहरूमा एक एक वटा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	प्रत्येक वडामा १ वटा होडिङ वोर्ड

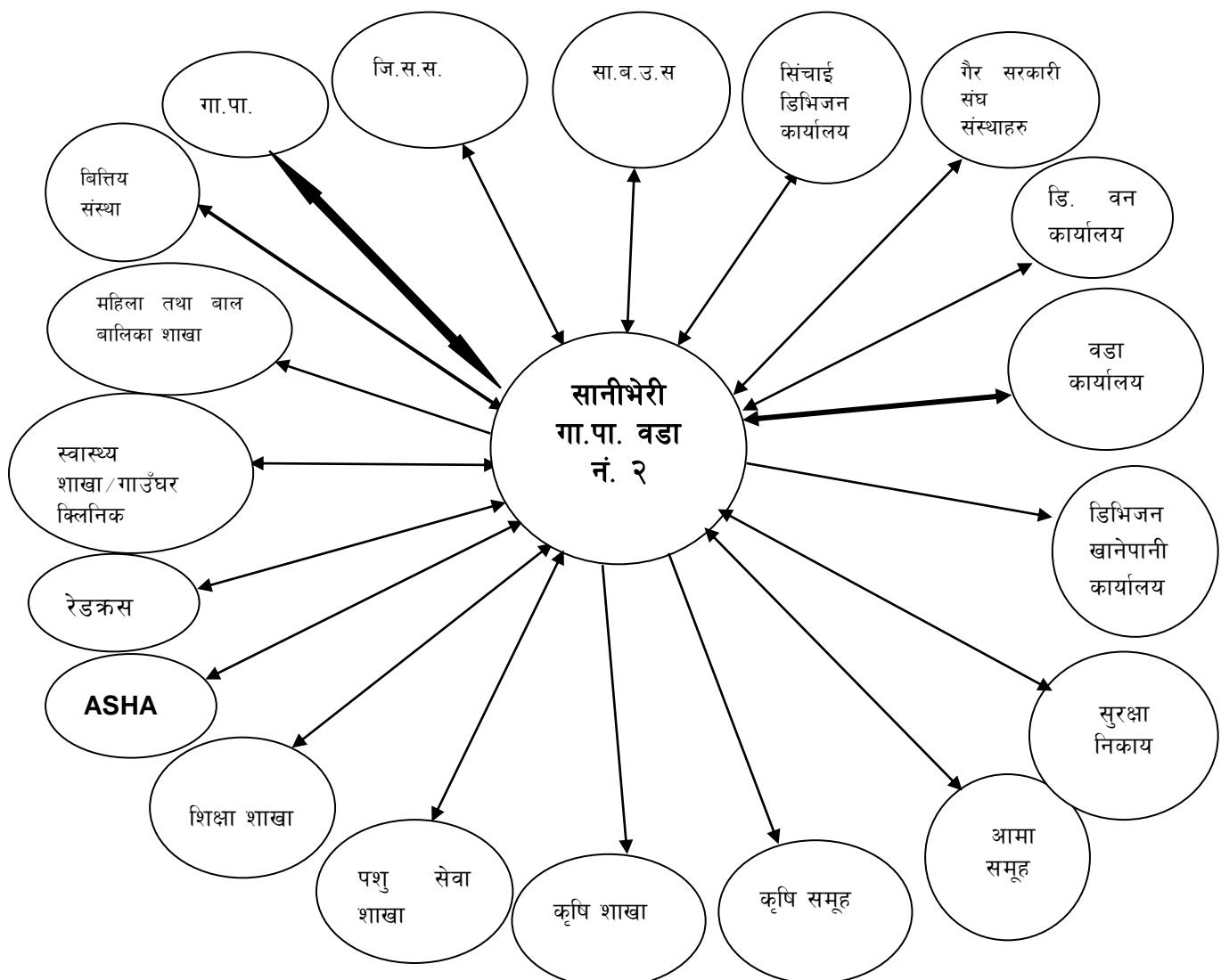
क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लगत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आधिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
७.३	लापा कार्यान्वयन का लागी अभिमुखीकरण गोष्ठि	पटक	१	१५	२	५	१०	१३	३०	१	१५	०	०	०	०	१५	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	१ दिने अभिमुखीकरण गोष्ठि (वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्था)
७.४	संकटासन्नतामा परेका महिलाहरुलाई वैकल्पीक आयमुलक क्रियाकलाप (सिलाईकटाई तालिम)	पटक	१	३००	०	५	८	५	१८	०	०	१	३००	०	०	३००	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	कपडा सिलाई तालिम, मेशीन र सामग्री वितरण गर्ने
७.५	संकटासन्नतामा परेका महिलाहरुलाई वैकल्पीक आयमुलक क्रियाकलाप (होजेरी तालिम)	पटक	१	२००	०	५	८	५	१८	१	२००	०	०	०	०	२००	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	उनका विभिन्न सामग्रिहरु बनाउने सम्बन्धी १५ दिने तालिम
७.६	विपन्न महिलाहरुलाई वैकल्पीक आयमुलक क्रियाकलापका लागी वुटिक तथा सजावटका सामग्री तयारी तालिम	पटक	१	२००	०	५	८	५	१८	०	०	१	२००	०	०	२००	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	वुटिक सम्बन्धी तालिम
७.७	बाँसको मुडा बुन्ने तालिम	पटक	१	१००	०	४	९	५	१८	०	०	०	०	१	१००	१००	वडा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	साविकको प्रत्यक वडावाट सवैलाई समेटने गरी १५ दिने तालिम प्रदान गर्ने
७.८	विद्यालय स्तरमा बालवालिकाहरुलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना	पटक	६	२०	२	३०	५०	४०	१२२	२	४०	२	४०	२	४०	१२०	वडा स्तरका प्रत्यक विद्यालयहरुमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	विद्यालयका विद्यार्थीहरु जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना
७.९	अवलोकन भ्रमण (अनुकूलनका प्रयासहरु भएको ठाउमा)	पटक	१	२५०	२	७	१०	११	३०	०	०	०	०	१	२५०	२५०	वडा स्तरीय	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	वडाका निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्थाका प्रतिनिधि, विषयगत शाखाका प्रतिनीधिहरु, कृषि समूह, बन समूह, आमा समूह, सहकारी आदी

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
																			का प्रतिनिधिहरुलाई अनुकूलनका कार्य भएको स्थानको अवलोकन गराउने
७.१०	महिला तथा बन्चित बर्गलाई लैंगिक तथा सामाजिक र नेतृत्व विकास समावेशीकरण सम्बन्ध तालिम	पटक	३	२०	०	६	११	१०	२७	१	२०	१	२०	१	२०	६०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	आमा समूह, कृषि सहकारीहरू, सचेतना केन्द्र र वन समूहका प्रतिनिधिहरुलाई २ दिने तालिम प्रदान गर्ने
	जम्मा									३५०		६१०		४१०	१३७०				
८	योजना अनुगमन, मूल्यांकन तथा संस्थागत विकास																		
८.१	वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठि	ओटा	३	१५						१	१५	१	१५	१	१५	४५	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	वडाका निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरू, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्थाका प्रतिनिधी, विषयगत शाखाका प्रतिनिधिहरू, कृषि समूह, वन समूह, आमा समूह, सहकारी आदी का प्रतिनिधिहरू
८.२	सरोकारवालाहरुवाट संयुक्त अनुगमन तथा मूल्यांकन	ओटा	३	१०						१	१०	१	१०	१	१०	३०	कार्यक्रम संचालन भएका स्थानहरूमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	वडाका निर्बाचित जन प्रतिनिधिहरू, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्थाका प्रतिनिधी, विषयगत शाखाका प्रतिनिधिहरू, कृषि समूह, वन समूह, आमा समूह, सहकारी आदी का प्रतिनिधिहरू

क्र.सं.	क्रियाकलाप	ईकाइ	परिमाण	प्रति ईकाइ लागत (हजारमा)	लाभान्वित वर्ग					आर्थिक बर्ष						कूल अनुमानि त बजेट	स्थान / साबिकको वडा नं.	सहकार्य, समन्वय र जिम्मेवार निकाय	क्रियाकलापको विवरण
					V1	V2	V3	V4	जम्मा	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट				
८.३	चौमासिक समिक्षा गोष्ठि	पटक	९	१०						३	३०	३	३०	३	३०	९०	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	वडाक निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु, वडामा कार्यरत सरोकारवाला संघ संस्थाका प्रतिनिधी, विषयगत शाखाका प्रतिनिधिहरु, कृषि समूह, बन समूह, आमा समूह, सहकारी आदी का प्रतिनिधिहरु
८.४	वडा कार्यालयको संस्थागत विकास	पटक	१	२००						१	२००	०	०	०	०	२००	वडा स्तरमा स्तरमा	गा.पा., वडा कार्यालय, ASHA	कम्प्युटर, प्रिन्टर, लगायत आवश्यक फर्निचर खरीद गरी वडा कार्यालयको संस्थागत विकास गर्ने
	जम्मा									२५५		५५		५५	३६५				
	कुल जम्मा									२९०८		२९०८		२९०८	२०९७	८८८८			

३.८ संस्थागत नक्शांकन तथा सेवा प्रदायक संस्था विश्लेषण

योजना तयार गरिसकेपछि अनुकूलन योजनाका प्राथमिकतालाई स्थानीय स्तरमा आर्थिक तथा प्राविधिक रूपमा सहयोग पुऱ्याउन सक्ने निकायहरुको पहिचान एवं ती निकायहरुबाट उपलब्ध हुने सेवाहरुको समेत विश्लेषण गरिएको थियो । यसरी जलवायु परिवर्तनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिकको साथै सहजीकरण सहयोग पुऱ्याउन सक्ने सरकारी निकायहरुमा जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय, गाउँपालिकाको कार्यालय, गाउँपालिका अन्तर्गत विभिन्न विषयगत शाखाहरु (कृषि शाखा, पशुसेवा शाखा, स्वास्थ्य शाखा, शिक्षा शाखा, महिला तथा बालबालिका शाखा) लगायत जिल्ला तथा फिल्ड स्थित कार्यालयहरु, गैर सरकारी संस्था तथा आयोजनाहरुमा रेडक्रस, रुकुमेली समाज विकास केन्द्र, रुपान्तरण नेपाल, आशा, सुआहारा, पहल तथा आधारित संघ संस्थाहरुमा सा.ब.उ.स., आमा समूह, युवा क्लब आदि रहेका छन् । संस्थागत नक्शा अनुसार जिल्लामा हुने जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि हरेक क्रियाकलापहरु वडा कार्यालय र गाउँपालिकासँगको समन्वय र सहकार्यमा हुने हुँदा वडा कार्यालय र गा.पा.सँग धेरै राम्रो र नजिकको सम्बन्ध रहने देखिन्छ ।

चित्र २२. सानीभेरी गा. पा. वडा नं. २ को संस्थागत नक्शांकन

तालिका २५. संस्थागत विश्लेषण

सेवाप्रदायक संस्था र ठेगाना	सेवा लिने विषय	सेवा लिन गरिने प्रक्रिया
बडा कार्यालय	समन्वय र सहकार्य, सल्लाह र सुभाव, सिफारिस	निवेदन तथा योजना प्रस्तुत
गाउँपालिकाको कार्यालय	आर्थिक सहयोग, समन्वय र सहकार्य, सल्लाह र सुभाव, सिफारिस	योजना तर्जुमामा आमन्त्रण, निवेदन तथा योजना प्रस्तुत
जि.स.स.को कार्यालय	आर्थिक सहयोग र सहकार्य	योजना प्रस्तुत, निवेदन
शिक्षा शाखा	विद्यालय निर्माण तथा मर्मत, छात्रवृत्ति, विद्यालयका लागि आवश्यक सामाग्रीहरु, शिक्षकहरुका लागि तालिम	योजना प्रस्तुत, वि.व्य.स.को निर्णय र निवेदन
स्वास्थ्य शाखा	उपस्वास्थ्य चौकी स्थापना र स्तर वृद्धि, स्वास्थ्य शिविर, गाउँघर क्लिनिकको स्तर वृद्धि,	सम्पर्क, समन्वय, निवेदन
महिला तथा बालबालिका शाखा	महिला सशक्तिकरणका लागि तालिम, समूह गठन, आयआर्जन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु	सम्पर्क, समन्वय, निवेदन
पशु सेवा शाखा	पशुमा लागेको रोगको वारे जानकारी तथा प्रशिक्षण, समूह गठन र सबलीकरण	निवेदन
कृषि शाखा	कृषि सम्बन्धी प्राविधिक सहयोग, बीउविजन, कृषि सम्बन्धी तालिम, कृषक समूह गठन र सबलीकरण	योजना प्रस्तुत, कृषक समूहको निवेदन
सा.व.उ.स.	उपभोत्ताहरुलाई आवश्यक काठ, घाँस, दाउरा उपलब्ध गराउने तथा विपन्नहरुलाई आय आर्जनका लागि सहयोग गर्ने	निवेदन
डिभिजन वन कार्यालय	सा.व.उ.स. गठन र दर्ता, वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम र प्राविधिक सहयोग, गैर काष्ठ वन पैदावार सम्बन्धी तालिम र प्राविधिक सहयोग, आयआर्जनका क्रियाकलापहरुका लागि आर्थिक सहयोग	सावउसको वार्षिक योजना पेश, सावउसको निर्णय र निवेदन पेश, सम्पर्क र समन्वय
डिभिजन सिंचाई कार्यालय	कुलो, नहर निर्माण, पाइप सहयोग,	योजना प्रस्तुत, निवेदन, सम्पर्क, समन्वय
डिभिजन खानेपानी कार्यालय	खानेपानीको लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग, पाइप, टंकी, धारा निर्माणका सामाग्री सहयोग, चर्पी निर्माणका लागि प्यान सेट, सिमेन्ट, सरिया, पाइप सहयोग	योजना प्रस्तुत, उपभोक्ता समिति गठन गरी निवेदन पेश, सम्पर्क र समन्वय
सुरक्षा निकाय	राहत तथा तथा उद्धारको सहयोग, सुरक्षा	उद्धारको लागि अनुरोध निवेदन
वित्तीय संस्थाहरु	बचत तथा कृण	सम्पर्क समन्वय, निवेदन
कृषि समूह	समूहका सदस्यहरुको क्षमता विकास, सशक्तिकरण	छलफल, बैठक
आमा समूह	समूहका सदस्यहरुको क्षमता विकास, सशक्तिकरण	छलफल, बैठक
पहाडी किसानका लागि अनुकूलन आयोजना	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजन तयारी तथा कार्यान्वयनमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	लामा समूह निर्माण, निवेदन, सम्पर्क, समन्वय

३.९ स्थानीय तहको योजना प्रक्रियामा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना समायोजन

नेपाल सरकारको स्थानिय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रियाका ७ चरणहरू: १) संघ तथा प्रदेशबाट वित्तीय हस्तान्तरणको खाका र मार्गदर्शन प्राप्ती, २) श्रोत अनुमान र कूल बजेट सीमा निर्धारण, ३) बस्ती/टोल स्तरबाट योजना छनौट, ४) वडा स्तरीय योजना प्राथमिककरण, ५) एकिकृत बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा, ६) गाउँ/नगर कार्यपालिकाको बैठकबाट बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृती गरि सभामा पेश गर्ने र ७) गाउँ/नगर सभाको बैठकमा बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृतिका चरणहरू मध्ये चरण नं. ३ बाट शुरु भई पछिका चरणहरूमा समायोजन गरी यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई अनुमोदन गराई मुल प्रवाहीकरण गरिने छ। यस कार्ययोजना जलवायु परिवर्तनसंग सम्बन्धित संवेदनशील विषयगत क्षेत्रहरू: कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, बन तथा जैविक विविधता, जलश्रोत तथा उर्जा, मानव स्वास्थ्य, जलवायु जन्य प्रकोप तथा पूर्वाधार विकास अन्तर्गतका अनुकूलनका कार्यक्रमहरू, स्थानीय तहको क्षेत्रगत विकास १) आर्थिक विकास, २) सामाजिक विकास, ३) पूर्वाधार विकास, ४) वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र ५) संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवाह क्षेत्रहरूमा एकिकृत एवं समायोजन गर्न सकिने छ। यस बाहेक वडा तथा गाउँपालिका अन्तर्गत क्रियाशील अन्य नीजि, सरकारी तथा गैह सरकारी संस्थाहरू र दातृ निकायहरूको वार्षिक तथा आवधिक योजनाहरूबाट यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको पनि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग हुनेछ। त्यस्तै गरेर संघीय तथा प्रादेशिक सरकारहरूको तहबाट पनि सहयोग हुनेछ। पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजनासंग सम्बन्धित कार्यक्रमहरूमा पनि दुबै आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग हुनेछ।

३.१० स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन यस सानी भेरी गाउँपालिकाको समन्वयनमा यस वडाको वडा अध्यक्षको नेतृत्वदायी भूमिका रहने छ। यसको लागि वडा अध्यक्ष को अध्यक्षता बहुसंरोक्तावाला समिति गठन गर्न सकिनेछ। सो समितिको मातहतमा यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका योजनाहरू सेवा प्रदायक संस्था तथा निकायहरू, विषयगत शाखा तथा कार्यालयहरूले पनि आ-आफ्नो प्रकृया तथा कार्यविधि अनुसार कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहयोग गर्नेछन्। पहाडी साना किसानको लागि अनुकूलन आयोजनाबाट सहयोग हुने कार्यक्रमहरू यसै आयोजनाको कार्यविधि अनुसार सोभै समुदायमा स्थापित भई क्रियाशील रहेका विधिवत दर्ता भएका समूह, संस्था, क्लब तथा उपभोक्ता समितिहरू मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ। योजना कार्यान्वयन हुनु पूर्व कार्यान्वयनका लागि आवश्यक विस्तृत बजेट तयार गरी उपभोक्ता समिति, समूह र क्लबहरूसंग सहमति एवं सम्झौता गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। उक्त कार्यान्वयन गर्ने समितिहरूले कार्यक्रम कार्यान्वयन पूर्व सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग समक्ष विस्तृत योजना तथा बजेट विवरण प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ।

यस योजनामा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको सहयोग पनि आवश्यक पर्ने हुनाले सरोकारवाला निकायको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नका लागि जिल्ला समन्वयन समिति तथा गाउँपालिका मार्फत पहल गरिनेछ। विस्तृत कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था निकायहरूसंग समन्वय र सहकार्य गरी वाट्य श्रोतहरूको समेत पहिचान र परिचालन गरिनेछ।

३.११ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको प्रगति समिक्षा, अनुगमन तथा मूल्यांकन

वडा तहमा स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रगति र परिणाम सम्बन्धी सूचना तथा प्रमाणहरूको संकलन र मूल्यांकन गर्न वडा अध्यक्षका अध्यक्षता गठित बहुसंरोक्तावाला समितिलाई तै परिचालन गरिनेछ। अनुकूलन कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा भएको प्रगतिहरूको समिक्षा नियमित रूपमा गरिनेछ। यसका लागि वार्षिक योजना तर्जुमा गोष्ठी र समिक्षा गोष्ठी सबै सरोकारवालाहरूको सहभागितामा संचालन गरिनेछ।

समितिवाट कार्यक्रमको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न स्थलगत अनुगमन समेत गरिनेछ । समिक्षा गोष्ठी एवं स्थलगत अनुगमनबाट लापा कार्यान्वयनमा प्राप्त भएका प्रतिफल मूल्याकंन गरि सिकाईहरुको आदान प्रदान गरिनेछ । यसै गरी समय-समयमा जिल्ला स्तरमा रहेका सयन्त्रहरुवाट पनि संयुक्त अनुगमन गरी प्राविधिक स्तरको पृष्ठपोषण वडालाई प्राप्त हुनेछ । यसका अतिरिक्त अनुकूलन योजना कार्यान्वयन र अनुगमनबाट आएका नतिजा, प्रगति र उपलब्धीहरु जिल्ला र गाउँपालिकामा हुने विभिन्न फोरमहरुमा प्रस्तुत गरी पृष्ठपोषण लिईनेछ । यसबाट लापा कार्यान्वयनको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुग्नेछ । यसरी नै लापा कार्यान्वयनबाट प्राप्त उपलब्धी र नतिजाहरुको प्रगति विवरण र घटनाको विस्तृत अध्ययन गरी प्रकाशन तथा प्रसारण गरिनेछ । समय-समयमा केन्द्रिय तथा क्षेत्रिय अनुगमन समितिहरुबाट पनि अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ ।

समुदाय तहमा सहभागितात्मक स्वःअनुगमन पद्धतिलाई प्राथमिकता दिईनेछ । यसका लागि उपभोक्ता समूह तथा समितिहरुले कार्यक्रमको शुरुवातमा र सपन्न भए पश्चात सार्वजनिक लेखा परिक्षण गर्नेछन् । लापा तयारीको क्रममा तयार गरिएको विभिन्न विधिहरुको विश्लेषणलाई आधार मानी तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गरिनेछ । यसरी सहभागितामूलक जलवायु परिवर्तन सम्बेदनशिल सम्पन्नता स्तरीकरण विधिवाट पुनः बडा स्तरमा घरधुरीहरुको लेखाजोखा गरी तुलनात्मक अध्ययन गरिनेछ । यसबाट समुदाय स्वयंले संकटासन्नताको अवस्था विश्लेषण गर्न सक्नेछन् ।

अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको क्रममा आयव्ययको विवरण तथा सम्बन्धित अभिलेखहरु पारदर्शि रूपमा राख्नु पर्नेछ साथै गाउँपालिकाको कार्यालय, बडा कार्यालय र सम्बन्धित समूहबाट स्वःअनुगमन मूल्यांकन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरुसंग संयुक्त रूपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाई गरिने छ । कार्यक्रम संचालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्यमूलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिनेछ ।

तालिका २६. अनुगमन योजना

अनुगमनका तहहरु	किन	कसले	कहिले	कसरी
समुदाय तहका अनुगमन (क्रियाकलापहरुको तहमा)	पारदर्शिता र अपनत्व कायम गर्न । अनुकूलन कार्यहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न ।	समुदाय स्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति	कार्यक्रम संचालन पूर्व, संचालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिना भित्र (हरेक कार्यक्रममा)	सार्वजनिक लेखा परिक्षण, स्वःअनुगमन तथा मूल्यांकन, होर्डिङ बोर्ड मार्फत ।
बडा/गाउँपालिका तहका अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरु तहमा)	कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न । योजना र प्रगतिका लेखाजोखा गर्न । कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धि गर्दै समयमा सम्पन्न गर्न ।	बडा स्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति गाउँपालिका स्तरिय अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति	अर्धवार्षिक रूपमा (पौष र असारमा) चौमासिक चौमासिक नियमित वार्षिक	समिक्षा तथा योजना तर्जुमा बैठक तथा गोष्ठी फिल्ड अनुगमन भ्रमण । संकटासन्न वर्गहरुसंग अन्तरक्रिया । फोटो तथा घटना अध्ययनको संकलन । वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन ।
जिल्ला तहका	लापाका	जिल्ला समन्वय	अर्धवार्षिक	संयुक्त अनुगमन ।

अनुगमनका तहहरु	किन	कसले	कहिले	कसरी
अनुगमन (नतिजाहरु र उपलब्धी तहमा)	उपलब्धीहरु र नतिजाहरु सुनिश्चित गर्न ।	समिति, सहयोगी संस्थाहरु ।	अर्धवार्षिक	समिक्षा तथा सेयरइङ् गोष्ठी तथा बैठक ।
	● राम्रा अभ्यासहरुको अनुशरण, थप विस्तार र मूल प्रवाहीकरण गर्न ।		वार्षिक	घटना अध्ययनको संगालो प्रकाशन ।
			२ वर्षमा	सहभागितामूलक संकटासन्तो विश्लेषण ।
			वार्षिक	प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन।

सन्दर्भ सामाग्री:

- राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७
- राष्ट्रिय अनुकूलन कार्ययोजना (नापा), २०६७
- स्थानिय अनुकूलन कार्ययोजना संरचना (लापा फेमवर्क), २०६७
- राष्ट्रिय जनगणना प्रतिवेदन, २०६८
- जिल्ला वस्तुगत विवरण, रुकुम २०७२
- सुदृढ लापा मार्गदर्शन, ASHA २०७४
- GIS based Simli Sub-watershed Assessment Report, ASHA, 2019

अनुसूचीहरू

अनुसूची १. स्थानीय अनुकूलन योजना तयारी गोष्ठी (३ दिने)का सहभागीहरू

क्र.सं.	सहभागीहरूको नाम/थर	संस्था/कार्यालय	पद	लिङ्ग	जातजाती
१	मान बहादुर पुन	वडा कार्यालय	का.बा.अध्यक्ष	पु	जनजाती
२	कमला रोका	वडा कार्यालय	सदस्य	म	बा/क्षे/ठ
३	गोविन्द बुढा	वडा कार्यालय	सदस्य	पु	जनजाती
४	बिरभान बोहरा	वडा स्वास्थ्य कार्यालय	स्वास्थ्य ईन्वार्ज	पु	बा/क्षे/ठ
५	तिर्खलाल पुन	मेलमिलाप केन्द्र	सदस्य	पु	जनजाती
६	खलन बहादुर खड्का	दुर्गा सा.ब.उ.स.	सदस्य	पु	बा/क्षे/ठ
७	भिम बहादुर चन्द्र	भेरी दोभान सा.ब.उ.स.	सह-सचिव	पु	बा/क्षे/ठ
८	लक्ष्मी वली	भेरी दोभान सा.ब.उ.स.	सह-सचिव	म	बा/क्षे/ठ
९	निर्मला परियार	छिमेकी वित्तिय सहकारी	सदस्य	म	दलित
१०	सिर्जना बुढाथोकी	छिमेकी वित्तिय सहकारी	सदस्य	म	बा/क्षे/ठ
११	सर्मिला बुढाथोकी	छरिखोला सि.कु.नि.समिती	सचिव	म	बा/क्षे/ठ
१२	जगतकुमारी पुन	सिस्नेखोला कृषक समुह	अध्यक्ष	म	जनजाती
१३	जयदेवी सुनार	पिपलचौतारी आमा समुह	कोषाध्यक्ष	म	दलित
१४	विपना बुढा	सानीभेरी गा.पा.२		म	जनजाती
१५	सिर्जना खत्री	सानीभेरी २		म	बा/क्षे/ठ
१६	भुसे पुन	जिउला बस्ती खा.पा.व्य.स.	अध्यक्ष	पु	जनजाती
१७	सन्दिप परियार	सानीभेरी २		पु	दलित
१८	नर बहादुर पुन	ज्ञानोदय आ.बि.	का.स.	पु	जनजाती
१९	सुनिता वली	घारिखोला लाखुरीको रुख आमा समुह	सदस्य	म	बा/क्षे/ठ
२०	आशा पुन	मिलन महिला बाखा पालन समुह	सदस्य	म	जनजाती
२१	तारा राना	छिमेकी वित्तिय सहकारी	सदस्य	म	बा/क्षे/ठ
२२	सरीता पुन	पौरखी कृषक समुह	सदस्य	म	जनजाती
२३	सुजाता पुन	भेरीदोभान श्रम सहकारी	कोषाध्यक्ष	म	जनजाती
२४	अर्जुन कुमार बि.क.	मा.बि.स्विकोट	शिक्षक	पु	दलित
२५	विशाल सुनार	वडा कार्यालय	का.स.	पु	दलित
२६	डन्डविर वली	ज्ञानोदय आ.बि.	शिक्षक	पु	दलित
२७	सिता बुढाथोकी	RSDC	SM	म	बा/क्षे/ठ
२८	लाल बहादुर भन्डारी	कृषि	शाखा प्रमुख	पु	बा/क्षे/ठ
२९	विनाराम बुढाथोकी	पशुसेवा शाखा	प्रा.स.	पु	बा/क्षे/ठ
३०	विजय कुमार पुन	वडा कार्यालय	सचिव	पु	जनजाती
३१	तेज बहादुर खड्का	प्रहरीचौकी	सहायक निरीक्षक	पु	बा/क्षे/ठ
३२	विर्मी वली	सानीभेरी २		म	बा/क्षे/ठ
३३	महेश बुढाथोकी	रुपान्तरण नेपाल	लापा सहजकर्ता	पु	बा/क्षे/ठ
३४	टेक बहादुर पुन		समाजसेवी	पु	जनजाती
३५	राजेन्द्र बहादुर डि.सी.	रुपान्तरण नेपाल	लापा सहजकर्ता	पु	बा/क्षे/ठ
३६	देउकुमार बोहरा	रुपान्तरण नेपाल	लापा सहजकर्ता	पु	बा/क्षे/ठ

३७	नविन कुमार शर्मा	रुपान्तरण नेपाल	कृषि अधिकृत	पु	बा/क्षे/ठ
३८	बम बहादुर ओली	रुपान्तरण नेपाल	ज.प.अ.	पु	बा/क्षे/ठ

अनुसूची २. संकटासन्न घरधुरीहरूको विवरण

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्नता स्तर	टेलको नाम
१	सुरेश वि.क.	कमला वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	४	V1	गैराटोल
२	भलक पुन	उर्मिला पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	३	V1	सिमलगैरा
३	डन्डे पुन	मोति पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	४	४	V1	खालीटोल
४	मकदुल कामी	पवित्रा कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	३	V2	खालीटोल
५	विर बहादुर पुन	कनजरी पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	५	३	V3	गाउँ टोल
६	भफ्मिन्द्र पुन	पानसरा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	३	V3	गाउँ टोल
७	कल्घर पुन	मन्थरी पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	६	७	V3	गाउँ टोल
८	धन बहादुर कामी	आईती कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	३	V3	टाकुराटोल
९	तिलक पुन	हरि पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	४	V3	साईरा बन
१०	जनक पुन	दिपा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	१	V3	साईरा बन
११	गोखर्व बहादुर पुन	नन्दकली पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	४	२	V3	खालीटोल
१२	खड्क पुन	अमृता पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	३	V3	खालीटोल
१३	राम बहादुर कामी	पार्वती कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	३	V3	खालीटोल
१४	राम बहादुर पुन	ललिता पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	२	V3	गाउँ टोल
१५	तुले कामी	निस्पति कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	८	७	V3	गैराटोल
१६	प्रते सुनार	लालमति सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	३	V3	गैराटोल
१७	जगत बहादुर पुन	मामिला पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	३	V3	गैराटोल
१८	लविरे कामी	जयकुमारी कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	३	V3	गैराटोल
१९	बादी सुनार	चुच्चे सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	४	४	V3	गैराटोल
२०	तिखे सुनार	जस्मति सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	४	४	V3	खिरखिरे
२१	रुद्रे कामी	जुनकिरी कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	१	V3	खिरखिरे
२२	तिखे पुन	गंगी पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	३	V3	टाकुराटोल
२३	विमर्श पुन	अमृता पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	२	V3	टाकुराटोल
२४	रमेश चन्द	सिता चन्द	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	२	३	V3	टाकुराटोल
२५	रते कवर	रत्नकली कवर	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	४	३	V3	किमटाकुरा
२६	भिम बहादुर चन्द	काली चन्द	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	४	३	V3	टाकुराटोल
२७	बादी कामी	पानमति कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	४	६	V3	गाउँ टोल
२८	विवेक पुन	विमला पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	२	V3	सिमलगैरा
२९	रविन्द्र कवर	निसा कवर	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	२	V3	किमटाकुरा
३०	तुलविर कामी	विष्णु कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V3	टाकुराटोल
३१	सार्के पुन	नन्दी पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	४	V3	खालीटोल
३२	विवेक पुन	मातिकला पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	२	V3	खालीटोल
३३	रतिराम पुन	चन्द्रकला पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	४	V3	सिस्नेखोला
३४	डिल्ली पुन	रतनी पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	२	V3	सिस्नेखोला

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटसन्ताता स्तर	टोलको नाम
३५	कविन्द्र प्रकाश पुन	जगतकुमारी पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	४	V3	भलाटाकुरी
३६	विर बहादुर पुन	कस्तुरी पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	३	V3	भलाटाकुरी
३७	लस बहादुर पुन	रेखा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	१	V3	सिस्नेखोला
३८	विख्य बहादुर पुन	तिलि पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	२	V3	खालीटोल
३९	ढोले पुन	कोपिला पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	४	V3	खालीटोल
४०	मदनकुमार पुन	सुमिता पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	२	V3	भलाटाकुरी
४१	पंजित बुढा (छोरा)	धर्मी बुढा (आमा)	पुर्तिमकाँडा	१	२	२	५	५	V3	जयपाले
४२	विरे बुढा	गली बुढा	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	२	V3	भलाटाकुरी
४३	शरण पुन	सपना पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	४	१	V3	पुनडेरा
४४	खडक पुन	धनसरा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	२	V3	पुनडेरा
४५	टंक बहादुर पुन	कौशिला पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	३	V3	पुनडेरा
४६	विरभान वली	तुलसि वली	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	३	४	V3	पुनडेरा
४७	खलन बहादुर खडका	हिमी खडका	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	३	५	V3	पुनडेरा
४८	बले कामी	तुलसि कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	३	V3	पाथिहाला
४९	लाले कामी	मैमती कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	४	५	V3	पाथिहाला
५०	धन बहादुर कामी	गंगा कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V3	पाथिहाला
५१	भरुने विटालु	भत्रि विटालु	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	५	८	V3	पाथिहाला
५२	रातो बुढा	बली बुढा	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	३	V3	पाथिहाला
५३	लाले बुढा	विर्मी बुढा	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	५	V3	पाथिहाला
५४	टिकाप्रसाद विटालु	जैसरी विटालु	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	४	V3	पाथिहाला
५५	मान बहादुर विटालु	अञ्जना विटालु	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V3	पाथिहाला
५६	हिरा बहादुर पुन	टुळ्की पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	२	V3	पाथिहाला
५७	कर्णे पुन	खिमी पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	३	V3	पाथिहाला
५८	खम बहादुर पुन	कल्पना पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	२	V3	सिस्नेखोला
५९	हिरे पुन	विमला पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	६	३	V3	खालीटोल
६०	धरम बहादुर पुन	सम्भावना पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	२	V3	खालीटोल
६१	रुपे सुनार	गंगा सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V3	गैराटोल
६२	कालो सुनार	हिमी सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	५	५	V3	गैराटोल
६३	विरे सुनार	कमला सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	५	V3	गैराटोल
६४	भलक वि.क.	मिना वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	२	V3	गैराटोल
६५	प्रकाश कामी	पावंती कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	३	V3	गाउँ टोल
६६	गिम बहादुर कामी	पम्फी कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१२	०	V3	जगिटाकुरा
६७	रते सुनार	चन्द्रकला सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V3	जगिटाकुरा
६८	खिमे सुनार	सितला सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	४	V3	जगिटाकुरा

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटसन्ताता स्तर	टोलको नाम
६९	विरभान सुनार	सिता सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V3	गैराटोल
७०	कालो सुनार	कल्पना सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	४	५	V3	गैराटोल
७१	सहविर सुनार	चम्फी सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	३	V3	गैराटोल
७२	कर्णे सुनार	जयदेवी सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	३	V3	गैराटोल
७३	लालसिङ वि.सि.	सरिता वि.सि.	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	३	३	V3	पुनटोल
७४	शुरेस कुमार पुन	हिरा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	३	V3	भलाटाकुरी
७५	अमर वली	विर्मी वली	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	२	४	V3	तिनसल्ले
७६	पञ्चे वली	दिपा वली	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	२	३	V3	तिनसल्ले
७७	दले कामी	आशा कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	३	V3	खालीटोल
७८	लक्षण कामी	पवित्रा कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V3	टाकुराटोल
७९	महाविर कामी	सिता कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	३	V3	टाकुराटोल
८०	मनिराज पुन		पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	२	V3	गाउँ टोल
८१	नर बहादुर पुन	कुमारी पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	४	V3	साईरा बन
८२	नन्दराम पुन	भरणा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	४	१	V3	साईरा बन
८३	प्रकाश पुन	अमृता पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	१	V3	साईरा बन
८४	मने कामी	कौशिला कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	५	७	V3	किमटाकुरा
८५	दलनित पुन	रिता पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	३	V3	गाउँ टोल
८६	रनविर घर्ती	कवली घर्ती	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	२	V3	घोगाने
८७	विर बहादुर घर्ती	शुसिला घर्ती	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	४	V3	घोगाने
८८	टिकाराम वि.क.	मनि वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V3	घोगाने
८९	खड्के वि.क.		पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	२	V3	घोगाने
९०	दत्ते पुन	रमिता पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	४	V3	घोगाने
९१	विष्णु पुन	झुमा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	२	V3	घोगाने
९२	विष्णु वि.क.		पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V3	घोगाने
९३	नरविर बुढा	सेती बुढा	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	३	३	V3	मुलटोल
९४	मने बुढा	सरिता बुढा	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	४	४	V3	मुलटोल
९५	मने रोका	मिना रोका	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	४	V3	मुलटोल
९६	रगाविर रोका	भद्री रोका	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	३	V3	मुलटोल
९७	लक्ष्मी वि.क. (आमा) (छोरी)	विमला वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	२	१	४	२	V3	अरिमाल टोल
९८	आशविर वि.क.	बालकुमारी वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	३	V3	अरिमाल टोल
९९	धर्म बहादुर वि.क.	सुनिता वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	३	V3	अरिमाल टोल
१००	सार्के वि.क.	निशा वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	३	V3	अरिमाल टोल
१०१	कमल वि.क.	लालकुमारी वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	३	V3	अरिमाल टोल
१०२	डिल्ली वि.क.	मैमी वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	४	V3	अरिमाल टोल
१०३	पहल बहादुर वि.क.	तिला वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	३	V3	अरिमाल टोल

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटसन्तात स्तर	टोलको नाम
१०४		लक्ष्मी वली	पुर्तिमकाँडा	१	२	१	४	२	V3	अधिकारी टोल
१०५	तेज बहादुर खत्री	अमृता खत्री	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	४	३	V3	अधिकारी टोल
१०६	तिलक खत्री		पुर्तिमकाँडा	१	१	३	२	६	V3	अधिकारी टोल
१०७	कर्ण बहादुर सुनार	निर्मला सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	२	२	V3	अधिकारी टोल
१०८	बिशाल सुनार		पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	३	V3	अधिकारी टोल
१०९	मने सुनार	माधि सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१	१	V3	अधिकारी टोल
११०	रत्ने वली	हिरा वली	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	१	१	V3	अधिकारी टोल
१११		दालि वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	२	१	२	४	V3	अधिकारी टोल
११२	सरुनी वली (आमा)	तेजेन्द्र वली (छोरा)	पुर्तिमकाँडा	१	२	३	३	२	V3	तिनसल्ले
११३	डिल्ली बहादुर पुन	खिमा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	३	V3	पुनटोल
११४	खल बहादुर पुन	गौमती पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	३	V3	पुनटोल
११५	पवित्रा पुन (आमा)	नरेश पुन (छोरा)	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	१	V3	पुनटोल
११६	डण्ड बहादुर पुन	धनसरा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	३	V3	पुनटोल
११७	कमारी खत्री (आमा)	निर्मल खत्री (छोरा)	पुर्तिमकाँडा	१	२	३	४	२	V3	अधिकारी टोल
११८	धद्दी खत्री (आमा)	राम बहादुर खत्री (छोरा)	पुर्तिमकाँडा	१	२	३	६	३	V3	अधिकारी टोल
११९	क्षेत्र बहादुर वली	संगिता वली	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	३	२	V3	अधिकारी टोल
१२०	मोहनलाल वली	राधिका वली	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	३	३	V3	अधिकारी टोल
१२१	गणेश खत्री	खली खत्री	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	६	३	V3	अधिकारी टोल
१२२		पानसरा खत्री	पुर्तिमकाँडा	१	२	३	१		V3	अधिकारी टोल
१२३	अमरसिंह रोकाय	कमेनी रोकाय	पुर्तिमकाँडा	१	१	३	१	१	V3	पुनटोल
१२४	दौलत धर्ती	विष्णु कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	१	V4	घोगाने
१२५	गगन कामी		पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	२	V4	घोगाने
१२६	लाल बहादुर पुन	मोती पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	३	V4	घोगाने
१२७	कृष्ण पुन	पुतली पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	३	V4	घोगाने
१२८	मोहन पुन	अमृता पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	२	२	V4	घोगाने
१२९	धन बहादुर वि.क.	कवली वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	३	V4	घोगाने
१३०	भिम बहादुर वि.क.		पुर्तिमकाँडा	१	१	१	४	४	V4	घोगाने
१३१		गिता वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	२	१	२	१	V4	घोगाने
१३२	नर बहादुर धर्ती	विमला धर्ती	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	५	२	V4	घोगाने
१३३	खड्क धर्ती	मंगली धर्ती	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	६	३	V4	घोगाने
१३४		साउनी रोका	पुर्तिमकाँडा	१	२	२	३	२	V4	मुलटोल
१३५	कासिराम वि.क.	पवित्रा वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	५	V4	अरिमाल टोल
१३६	कालिराम वि.क.	मुना वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	६	३	V4	अरिमाल टोल
१३७	गोरे वि.क.	खिउरी वि.क.	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	४	V4	अरिमाल टोल
१३८	जयभान चनारा	नन्नी चनारा	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	४	६	V4	पाथिहाला

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटसन्तात स्तर	टोलको नाम
१३९	लाले सुनार	खिमा सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	३	४	V4	खिरखिरे
१४०	हिम बहादुर पुन	पार्वती पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	४	V4	खालीटोल
१४१	तुला पुन (बई)	धडकन पुन (नारी)	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	४	१	V4	किमटाकुरा
१४२	राम बहादुर पुन		पुर्तिमकाँडा	१	१	२		१	V4	सिस्नेखोला
१४३	निर्मला पुन (आमा)	धन बहादुर पुन (छोरा)	पुर्तिमकाँडा	१	२	२	२	२	V4	पुनटोल
१४४	नन्सरी वली (आमा)	विशाल वली (छोरा)	पुर्तिमकाँडा	१	२	३	४	१	V4	तिनसल्ले
१४५	कालो कामी	ओर्गी कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V4	टाकुराटोल
१४६	दले पुन	कौमति पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	२	V4	साईरा बन
१४७	प्रेम बहादुर पुन	पवित्रा पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	१	२	V4	साईरा बन
१४८	भद्र बहादुर पुन	सिता पुन	पुर्तिमकाँडा	१	१	२	३	४	V4	खालीटोल
१४९	चमारे कामी	बसन्ती कामी	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	५	७	V4	खालीटोल
१५०		धनसरा सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	१		V4	गैराटोल
१५१	सेते सुनार	नन्दकली सुनार	पुर्तिमकाँडा	१	१	१	२	२	V4	गैराटोल
१५२	पुर्ण बहादुर ओली	चन्द्रकला ओली	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	६	३	V1	ओलीगाउँ
१५३	डण्डविर वली	विनिता वली	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	४	५	V1	ओलीगाउँ
१५४	हरि बहादुर बुढा	रुपा बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	३	V2	परिगाउँ
१५५	जगत बहादुर बुढा	विमला बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	३	V2	परिगाउँ
१५६	गविराम पुन	गंगाकुमारी पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	५	४	V2	परिगाउँ
१५७	भिम बहादुर बुढा	सरस्वती बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	२	V2	सुगुरखाली
१५८	हेम बहादुर वली	धनमति वली	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	२	V2	ओलीगाउँ
१५९	राम बहादुर वली	कल्याना वली	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	२	४	V2	ओलीगाउँ
१६०	खडक बहादुर खत्री	गंगा खत्री	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	३	२	V2	जगिटाकुरा
१६१	कपिराम खत्री	गाननी खत्री	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	३	३	V2	स्यारिने
१६२	नर बहादुर वि.सी.	कमला वि.सी.	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	२	३	V2	घर्तीगाउँ
१६३	भिजुराम बुढा	गली बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	३	२	V2	घर्तीगाउँ
१६४	शसिराम घर्ती	जसमती घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	३	V2	घर्तीगाउँ
१६५	खडके घर्ती	भरुपि घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	२	५	V2	सुगुरखाली
१६६	गोविन्द बहादुर बुढा	मनसरा बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	३	V2	सुगुरखाली
१६७	जगविर बुढा	धनसरी बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	४	५	V3	परिगाउँ
१६८	तुलाराम बुढा	गलि बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	३	V3	परिगाउँ
१६९	दिनेश कुमार बुढा	शुसिला बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	२	V3	परिगाउँ
१७०	रत्न बहादुर बुढा	पवित्रा बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	३	V3	परिगाउँ
१७१	दिपेन्द्र बहादुर बुढा	शुसिला बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	२	V3	परिगाउँ
१७२	गोविन्द बुढा	हिमा बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	१	३	V3	परिगाउँ
१७३	भिम बहादुर बुढा	गंगा बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	१	V3	परिगाउँ

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
१७४	भद्र बहादुर बुढा	बिष्णु बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	३	V3	परिगाउँ
१७५	लिलाराम बुढा	तुला बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	६	४	V3	परिगाउँ
१७६	टंक बहादुर पुन	धर्नी पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	२	V3	परिगाउँ
१७७	ओपेन्द्र पुन	रमिता पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	३	V3	परिगाउँ
१७८	बेग बहादुर पुन	रमिता पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	२	२	V3	परिगाउँ
१७९	नर बहादुर पुन	देवि पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	२	V3	परिगाउँ
१८०	डण्डविर वली	सरस्वती वली	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	३	V3	ओलीगाउँ
१८१	लाल बहादुर बुढा	मनसरा बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	१	२	V3	सुगुरखाली
१८२	दिपक वली	सुनिता वली	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	२	V3	ओलीगाउँ
१८३	अते सुनार	लालसरी सुनार	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	१	२	V3	जगिटाकुरा
१८४	तुलसा कामी (आमा)	कमल वि.क.	पुर्तिमकाँडा	२	२	१	१	१	V3	स्थागिने
१८५	विर बहादुर कामी	बिमला कामी	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	३	२	V3	स्थागिने
१८६	जित बहादुर कामी	बिमला कामी	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	१	४	V3	स्थागिने
१८७	छाँवलाल खत्री	प्रमि खत्री	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	२	३	V3	स्थागिने
१८८	लोक बहादुर वली	तुलसा वली	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	२	५	V3	ओलीगाउँ
१८९	गणेश घर्ती	बुद्धि घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	५	२	V3	ओलीगाउँ
१९०	रमेश वि.क.	अनिता वि.क.	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	४	२	V3	घर्तीगाउँ
१९१	रते घर्ती	तुलसा घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	४	V3	घर्तीगाउँ
१९२	रत्ने वली	बिमला वली	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	२	३	V3	सुगुरखाली
१९३	शस्यिराम कामी	बिमला कामी	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	३	३	V3	जगिटाकुरा
१९४	कालो कामी	साउनी कामी	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	३	४	V3	जगिटाकुरा
१९५	कपिराम कामी	सुगी कामी	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	४	३	V3	स्थागिने
१९६	खिमे कामी	बेलमति कामी	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	५	१	V3	स्थागिने
१९७	कर्ण बहादुर वि.क.	धनसरा वि.क.	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	३	५	V3	स्थागिने
१९८	रत्न बहादुर घर्ती	कैशिला घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	४	३	V3	घर्तीगाउँ
१९९	तिलक रोका	कलि रोका	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	३	२	V3	घर्तीगाउँ
२००	रमेश कुमार बुढा	सपना बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	१	V3	सउरखाली
२०१	मोहाविर रोकाय	आइती रोकाय	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	३	८	V3	सउरखाली
२०२	अभिराम वि.क.	तसविरी वि.क.	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	५	२	V3	सउरखाली
२०३	काली बहादुर घर्ती	तुली घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	४	४	V3	सउरखाली
२०४	तुलाविर घर्ती	मेरी घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	५	४	V3	घर्तीगाउँ
२०५	खिम बहादुर पुन	कमला पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	५	V3	घर्तीगाउँ
२०६	बिष्णु वि.क.	पावरी वि.क.	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	२	६	V3	सउरखाली
२०७	चन्द्रे पुन	जानकी पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	४	२	V3	सउरखाली
२०८	विसे कामी	थेपे कामी	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	६	४	V3	सउरखाली

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तात स्तर	टोलको नाम
२०९	रातो पुन		पुर्तिमकाँडा	२	१	२	४	३	V3	सउरखाली
२१०	महेन्द्र वि.क.		पुर्तिमकाँडा	२	१	१	२	२	V3	कल्ले बगर
२११	खिमे कामी		पुर्तिमकाँडा	२	१	१	३	३	V3	कल्ले बगर
२१२	दले घर्ती		पुर्तिमकाँडा	२	१	२	१	४	V3	कल्ले बगर
२१३	शासिराम घर्ती	मिना घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	२	V3	कल्ले बगर
२१४	नर बहादुर घर्ती	बिमला घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	४	२	V3	कल्ले बगर
२१५	अर्जुन वि.क.		पुर्तिमकाँडा	२	१	१	४	२	V3	कल्ले बगर
२१६	मनजित कामी		पुर्तिमकाँडा	२	१	१	२	३	V3	कल्ले बगर
२१७	खडक बहादुर घर्ती	मंगली घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	७	३	V4	जैपाले
२१८		मनी पुन	पुर्तिमकाँडा	२	२	२	४	३	V4	जैपाले
२१९	सहविर कामी		पुर्तिमकाँडा	२	१	१	१	३	V4	कल्ले बगर
२२०	खिम बहादुर वि.क.		पुर्तिमकाँडा	२	१	१	१	३	V4	कल्ले बगर
२२१	शेर बहादुर वि.क.		पुर्तिमकाँडा	२	१	१	१	३	V4	कल्ले बगर
२२२	भिम बहादुर सुनार	पवित्रा सुनार	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	२	४	V4	घर्तीगाउँ
२२३	लक्ष्मीराम पुन	विमला पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	३	V4	सउरखाली
२२४	गलविर घर्ती	भद्र घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	३	V4	सउरखाली
२२५	जित बहादुर सुनार	चन्द्रकला सुनार	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	१	२	V4	घर्तीगाउँ
२२६	दिनेश खडका	संगिता खडका	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	५	५	V4	सउरखाली
२२७	कमल सुनार	पानसरा सुनार	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	६	२	V4	घर्तीगाउँ
२२८	लाल बहादुर कामी	अमृता कामी	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	५	४	V4	घर्तीगाउँ
२२९	दले घर्ती	कुमारी घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	१	१	V4	सउरखाली
२३०		नर्दि सुनार	पुर्तिमकाँडा	२	२	१	१		V4	सउरखाली
२३१	गज बहादुर खडका	कली खडका	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	३	४	V4	घर्तीगाउँ
२३२	कलिभान नेपाली	धनमार्याँ नेपाली	पुर्तिमकाँडा	२	१	१	५	२	V4	परिगाउँ
२३३	खम बहादुर घर्ती	मैमी घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	५	V4	परिगाउँ
२३४	अमर बहादुर पुन	संगिता पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	४	३	V4	परिगाउँ
२३५	मोहाविर बुढा	ईश्वरी बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	२	V4	परिगाउँ
२३६	चुडामनि बुढा	अमृता बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	१	V4	परिगाउँ
२३७	निर्मल बुढा		पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	१	V4	परिगाउँ
२३८	खिम बहादुर बुढा	सौरी बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	३	१	V4	ओलीगाउँ
२३९	महाविर बुढा	नजरी बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	४	V4	परिगाउँ
२४०	दलविर वली	दिपा वली	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	३	२	V4	घर्तीगाउँ
२४१	कर्ण बहादुर पुन	राती पुन	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	३	V4	ओलीगाउँ
२४२	धर्म बहादुर घर्ती (छोरा)	मनमोति घर्ती (आमा)	पुर्तिमकाँडा	२	२	२	२	३	V4	सउरखाली
२४३	सहविर वली	टलि वली	पुर्तिमकाँडा	२	१	३	१	१	V4	निगाल पोखरा

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
२४४	प्रेम बहादुर बुढा	तोला बुढा	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	४	२	V4	निगाल पोखरा
२४५	शासिराम बोहरा		पुर्तिमकाँडा	२	१	३	३	२	V4	निगाल पोखरा
२४६	लाले बुढाथोकी		पुर्तिमकाँडा	२	१	३	४	२	V4	निगाल पोखरा
२४७	महाविर बुढाथोकी		पुर्तिमकाँडा	२	१	३	३	३	V4	निगाल पोखरा
२४८	बिमल घर्ती	हिमाकली घर्ती	पुर्तिमकाँडा	२	१	२	२	३	V4	घर्तीगाउँ
२४९	टेक बहादुर पुन	मनका पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	५	३	V1	जिउला
२५०	कमल बहादुर पुन	झरणा कुमारी पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	२	२	V1	जिउला
२५१	नरमति पुन (आमा)	प्रेम बहादुर पुन (छोरा)	पुर्तिमकाँडा	३	२	२	५	५	V1	जिउला
२५२	मान बहादुर पुन	पिमली पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	६	५	V1	जिउला
२५३	लोकेन्द्र बुढाथोकी	खिउरी बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१	३	५	७	V1	चाहार
२५४	खड्क बहादुर बुढाथोकी	सिर्जना बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१	३	२	३	V2	चाहार
२५५	दिपक बुढाथोकी	धनमार्य बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१	३	२	३	V2	चाहार
२५६	धनजित बुढाथोकी	शुसिला बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१	३	४	३	V2	चाहार
२५७	पुर्ण बहादुर बुढाथोकी	ललिता बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१	३	२	३	V2	चाहार
२५८	रत्न बहादुर बुढाथोकी	देविकला बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१	३	५	३	V2	जिउला
२५९	महेश्वर राणा	तारा राणा	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	६	४	V2	जिउला
२६०	तिलक बहादुर पुन	तुला पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	२	२	V2	जिउला
२६१	ओविराम पुन	तुला पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	५	२	V2	जिउला
२६२	लोक बहादुर बुढा	असारी बुढा	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	२	३	V2	जिउला
२६३	खड्क बहादुर बुढा	धनकुमारी बुढा	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	४	४	V2	जिउला
२६४	मोहन कुमार बुढा	जसमति बुढा	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	५	४	V2	जिउला
२६५	टेक बहादुर बुढा	मनकली बुढा	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	२	१	V2	जिउला
२६६	प्रजित पुन	राती पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	६	५	V2	जिउला
२६७	लालमार्य पुन (आमा)	चन्द्रजंग पुन (छोरा)	पुर्तिमकाँडा	३	२	२	४	३	V2	जिउला
२६८	भरतर्थणि पुन	लक्ष्मी पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	४	४	V2	जिउला
२६९	काली पुन (आमा)	देव बहादुर पुन (छोरा)	पुर्तिमकाँडा	३	२	२	५	३	V2	जिउला
२७०	बल बहादुर कामी	गौरी कामी	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	३	३	V2	परियार टोल
२७१	साउने दमाई	बिमला दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	४	२	V2	परियार टोल
२७२	शासिराम सुनार	बुदि सुनार	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	५	५	V2	परियार टोल
२७३	भुसे पुन	काली पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	४	३	V2	गोगन्नेरी
२७४	हस्त बहादुर पुन	मनकली पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	३	२	V2	गोगन्नेरी
२७५	तुलराम पुन	मनसरा पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	२	३	V2	गोगन्नेरी

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्तता स्तर	टोलको नाम
२७६	सरुण वि.क.	विर्मी वि.क.	पुर्तिमकाँडा	३	१ १ १ ४	V2	रातामाटा टोल			
२७७	शेर बहादुर पुन	सितली पुन	पुर्तिमकाँडा	३	२ २ ७ ७	V2	रातामाटा टोल			
२७८	लाल बहादुर पुन	नन्दकला पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ४ ४	V2	डाँडाबाट			
२७९	खडक बहादुर पुन	सोभली पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ३ २	V2	डाँडाबाट			
२८०	नर बहादुर पुन	हिरा पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ४ २	V2	डाँडाबाट			
२८१	तुलविर पुन	देउसरी पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ १ १	V2	डाँडाबाट			
२८२	बलविर पुन	कमला पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ १ २	V3	गोगन्नेरी			
२८३	दलविर पुन	टली पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ३	V3	गोगन्नेरी			
२८४	धनविर परियार	निर्मला परियार	पुर्तिमकाँडा	३	१ १ ४ २	V3	परियार टोल			
२८५	कमारा दमाई	कलि दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १ २ ३	V3	परियार टोल			
२८६	रत्न परियार	विमला परियार	पुर्तिमकाँडा	३	१ १ ३ २	V3	परियार टोल			
२८७	बाबुराम दमाई	आशा दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १ २ ५	V3	परियार टोल			
२८८	लालसिंह पुन	धनिया पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ४ २	V3	रातामाटा टोल			
२८९	गोपाल वि.क.	चन्द्रकला वि.क.	पुर्तिमकाँडा	३	१ १ १ २	V3	रातामाटा टोल			
२९०	साउने वि.क.	पानसरी वि.क.	पुर्तिमकाँडा	३	१ १ ५ ५	V3	रातामाटा टोल			
२९१	सोकेस वि.क.	सिता वि.क.	पुर्तिमकाँडा	३	१ १ २ १	V3	रातामाटा टोल			
२९२	कविराम वि.क.	निर्मला वि.क.	पुर्तिमकाँडा	३	१ १ २ ४	V3	रातामाटा टोल			
२९३	विर बहादुर पुन	विर्मी पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ७ २	V3	रातामाटा टोल			
२९४	खडक पुन	तोला पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ७ २	V3	रातामाटा टोल			
२९५	बागविर पुन (छोरा)	सर्केनी पुन (आमा)	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ४ ४	V3	रातामाटा टोल			
२९६	बुद्धी पुन	सेती पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ४ ७	V3	रातामाटा टोल			
२९७	मान बहादुर पुन (बुवा)	सरिता पुन (छोरी)	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ३ ३	V3	डाँडाबाट			
२९८	नेज बहादुर पुन	सर्केनी पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ २ २	V3	डाँडाबाट			
२९९	विमल बुढाथोकी	लक्ष्मी बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१ ३ १ १	V3	चाहार			
३००	खल बहादुर बुढाथोकी	पावती बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१ ३ २ ३	V3	चाहार			
३०१	दिनेश बुढाथोकी	उर्मिला बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१ ३ १ ३	V3	चाहार			
३०२	बल बहादुर बुढाथोकी	लिला बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१ ३ ३ ३	V3	चाहार			
३०३	मोहन बुढाथोकी	सिता बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१ ३ ३ ३	V3	चाहार			
३०४	दिपेन्द्र बुढा	सुरी बुढा	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ २ २	V3	परिगाउँ टोल			
३०५	विशाल पुन	सन्जी पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ २ २	V3	जिउला			
३०६	रते रोकाय	भद्री रोकाय	पुर्तिमकाँडा	३	१ ३ ३ ४	V3	जिउला			
३०७	हेमराज पुन	झरणा पुन	पुर्तिमकाँडा	३	२ २ २ २	V3	जिउला			
३०८	शुरेन्द्र पुन	डम्मर कुमारी पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ५ ४	V3	जिउला			
३०९	हस्त बहादुर घर्ती	उमा घर्ती	पुर्तिमकाँडा	३	१ २ ५ २	V3	जिउला			

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	बडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटसन्तात स्तर	टोलको नाम
३१०	तुलाराम घर्ती	नन्कली घर्ती	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	२	४	V3	जिउला
३११	गणन पुन	दिपा पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	२	४	V3	जिउला
३१२	बम बहादुर बुढाथोकी	कमारी बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	४	३	V3	चाहार
३१३	चन्द्र बहादुर घर्ती	मनसरा घर्ती	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	१	३	V4	जिउला
३१४	अम्रते दमाई	बसन्ती दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	३	२	V4	परियार टोल
३१५	साउने दमाई	सुगी दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	४	३	V4	परियार टोल
३१६	मन्दिरे दमाई	गिता परियार	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	२	३	V4	परियार टोल
३१७	नर बहादुर परियार	टिका परियार	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	२	४	V4	परियार टोल
३१८	चन्द्र बहादुर वि.क.	गंगा वि.क.	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	२	४	V4	परियार टोल
३१९	टिकाराम दमाई	जिवमार्या दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	२	२	V4	परियार टोल
३२०	रामप्रसाद नेपाली	नन्कली नेपाली	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	३	४	V4	परियार टोल
३२१	खड्क दमाई	विमौ दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	४	३	V4	परियार टोल
३२२	अर्निल परियार (छोरा)	पिवली परियार (आमा)	पुर्तिमकाँडा	३	२	१	६	४	V4	परियार टोल
३२३	हस्त बहादुर दमाई	रत्नी दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	३	५	V4	परियार टोल
३२४	असोक परियार	गिता परियार	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	३	२	V4	परियार टोल
३२५	विरभान दमाई	पदमी दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	३	४	V4	परियार टोल
३२६	विसे दमाई	अमृता दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	३	२	V4	परियार टोल
३२७	पुम्नि दमाई	अनिता दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	३	२	V4	परियार टोल
३२८	लले कामी	सन्तकला कामी	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	४	३	V4	परियार टोल
३२९	लाल बहादुर पुन	आशा पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	३	२	V4	जिउला
३३०	काली बहादुर रोकाय	मोती रोकाय	पुर्तिमकाँडा	३	१	३	३	३	V4	चाहार
३३१	धर्म बहादुर वि.सी.	प्रेरणा वि.सी.	पुर्तिमकाँडा	३	१	३	४	२	V4	चाहार
३३२	झगविर बुढाथोकी	खिउरी बुढाथोकी	पुर्तिमकाँडा	३	१	३	३	३	V4	चाहार
३३३	प्रेम वि.क.	हिरा वि.क.	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	२	१	V4	रातामाटा टोल
३३४	प्रविर पुन	समिता पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	४	५	V4	रातामाटा टोल
३३५	मन बहादुर पुन	काली पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	२	१	V4	डाँडावाट
३३६	दिर्ग बहादुर पुन	भद्रकला पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	३	३	V4	डाँडावाट
३३७	सर्वजित पुन	हस्तकली पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	३	५	V4	डाँडावाट
३३८	खड्क बहादुर परियार	टिका परियार	पुर्तिमकाँडा	३	१	१	२	४	V4	टल्के
३३९	तेज बहादुर पुन	खिमा पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	२	२	V4	टल्के
३४०	मन्जित पुन	तिली पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१	२	३	४	V4	जिउला
३४१	प्रदिप घर्ती (छोरा)	लाली घर्ती (आमा)	पुर्तिमकाँडा	३	२	२	३	२	V4	जिउला
३४२	बहादुर पुन		पुर्तिमकाँडा	३	१	२	३	३	V4	जिउला
३४३	निखिल पुन (छोरा)	पार्वती पुन (आमा)	पुर्तिमकाँडा	३	२	२	३	२	V4	जिउला

क्र. सं.	पुरुष घरमुली	महिला घरमुली	साबिकको गा.वि.स.	वडा नं.	घरमुलीको लिंग (पुरुष = १, महिला = २)	जातजाति	महिला संख्या	पुरुष संख्या	संकटासन्नता स्तर	टोलको नाम
३४४	शंकर दमाई	चुगे दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	२	V4	जिउला		
३४५	हरी दमाई	तुलसी दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	२	V4	परियार टोल		
३४६	बाढी दमाई	मोती दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	५	V4	परियार टोल		
३४७	महेश वि.क.	रिता वि.क.	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	३	V4	परियार टोल		
३४८	चाम्टो कामी	भद्री कामी	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	३	V4	परियार टोल		
३४९	शेर बहादुर परियार	रतिकला परियार	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	६	V4	परियार टोल		
३५०	विमला परियार(आमा)	रुपा परियार (छोरी)	पुर्तिमकाँडा	३	२ १	५	०	V4	परियार टोल	
३५१	बुदिराम दमाई	नन्दकली दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	५	२	V4	परियार टोल	
३५२	माविर दमाई	दुजि दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	४	२	V4	परियार टोल	
३५३	उद्र दमाई	रति दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	१	३	V4	परियार टोल	
३५४	अम्तै दमाई	कलि दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	२	१	V4	परियार टोल	
३५५	कलिभान दमाई		पुर्तिमकाँडा	३	१ १	१	४	V4	परियार टोल	
३५६	सुर्गीराम दमाई	कमला दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	३	२	V4	परियार टोल	
३५७	उज्जवल वि.क.	यामुना वि.क.	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	१	१	V4	परियार टोल	
३५८	विर बहादुर दमाई	सपना दमाई	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	२	२	V4	परियार टोल	
३५९	अमर पुन	संगिता पुन	पुर्तिमकाँडा	३	१ १	४	३	V4	परियार टोल	
३६०	भद्रे कामी		पुर्तिमकाँडा	३	१ १	३	३	V4	कामी टोल	

संकटासन्नता स्तर : V1-न्यून, V2-मध्यम, V3-उच्च, V4-अति उच्च

जातजाति : दलित = १, जनजाति = २, बा/क्षे/ठ = ३

अनुसूची ३. फोटोहर

वस्ती स्तरीय गोष्ठिमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्ध सचेतिकरण गर्दै

योजना तर्जूमा गोष्ठिमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्ध सचेतिकरण गर्दै

योजना तर्जुमा गोष्ठिमा सहभागीहरु सहभागितामूलक श्रोत तथा प्रकोप नक्शामा छलफल गर्दै

योजना तर्जुमा गोष्ठिका सहभागीहरु

सानीभेरी गाउँपालिका
वडा नं. २
रुकुम (पश्चिम)

